

КОНТАКТ

11-12

КОНТАКТ

КВАРТАЛЬНИК ДОСЛІДНИКІВ І ПРИЯТЕЛІВ „ВЛЕС КНИГИ”
ТА ІСТОРІЇ РУСИ УКРАЇНИ

Число XI - XII

ВИДАВНИЦТВО „М Л И Н ”

Лондон - Гага

1981

Грудень

N. SKRIPNIK
P.O. Box 95936
2509 CX The Hague
The Netherlands

ІВАННА СМЕРЕЧИНСЬКА

Торонто, 13.05.81

Вельмишановний п.інж.Скрипник!

З невимовним болем серця сповіщаю Вам про смерть мого мужа, бл.п. Омеляна СМЕРЕЧИНСЬКОГО, який помер 7-го травня 1981-го року.

Похорон відбувся 11-го травня у Свято-Миколаївській Церкві.

Це сталося так несподівано, що ї досі здається це неначе сон. Я в такому стані, що не можу зібрати думок і не знаю чи я це все переживу... Біль страшний і писати важко.

Може колись про це напишу більше.

З належною до Вас пошаною,

Іванна Смеречинська

(в . р .)

М. СКРИПНИК

„Ой нагнувся Дуб високий
понад став...
Ти поїхав, а по Тобі —
Жаль глибокий позістав...”

П О Б Р А Т И М О В І

БОГ БОЙ-ТУРІВ — ПЕРУН

— ПРИЙМЕ ДУХ ОМЕЛЯНА

У СВОЇ — ДЛЯ ЛИЦАРСТВА

— НЕБЕСНІ ПАЛАТИ !

Б О В І Н БУВ ЙОГО

ГРИДНЕМ — БЕЗ ЖИВ, БЕЗ ДОГАНИ !

ЯК ЖАР-ПТАХ : СВІТЛО-

ІСНИЙ

— КРИЛАТИЙ !!

ЙОГО ДУМИ ТА ДІЇ

— БЕЗСМЕРТНІ НАСІННЯ !

В НАШИХ ДУШАХ РОСТУТЬ

— РІДНОВІРНОЮ НИВОЮ !

УКРАЇНІ ЗДОБУДУТЬ

— І ВОЛЮ Й СПАСІНЦЯ !

ЗНОВУ БУДЕ ВЕСЕЛКОЮ

— СОНЦЕСЯЙНО-ЩАСЛИВОЮ !!

01.06.1987

Мантон, Франція.

О С Т А Н Н Е П О Б А Ж А Н Н Я

Я дуже багато бачив на світі...
Цяцьками бавляться тільки діти...
А ми вже старі, щоб тому вірити.
Не хочу й землі собі відмірити...
Не треба мені ніякої слави,
дай лише бачити Катеринославу...
Чути Дніпра біля Запорожжя,
подивитися — яка то краса Божа.
Потім зідхнути, росою вмитися...
НА УКРАЇНУ МОЮ ПОДИВИТИСЯ !...
Десь підіждати собі в куточку...
Надіти зараз чисту сорочку...
.....
.....
Лягти на лавку, закрити очі:
Нічого другого серце не хоче...

Фотокопія оригіналу цього віршу з архіву Ю.Миролюбова може бути надіслана тим особам, які помилково припускають, що Ю.Миролюбів-Лядський був „москалем”...

М. Скрипник

М. СКРИПНИК

Н А Н О В И Й Р І К !

Хочу...словом — у кожному рідному серці —
запалить негасимий вогонь боротьби!
Щоб в завзятім, лицарському герці —
стали — Вільними Витязьми — бувші раби...

Хочу...прикладом — творчого чину —
розбудити посвяту, і тугу й турботи:
про сучасність і долю майбутню України —
воскресить Предків Славу й Чесноти !

Хочу... Меч — справедливої кари — Арея
дати в руки нового Богдана-Гатили! !
Щоб пророчі слова і велична ідея —
були здійснені, а не в попелі лиш животіли...

Хочу...щоб життядайні Дажбожі проміння —
зогрівали нам душі, світили в серцях!
Щоб усіх нас з'єднали Боговгодні стремління:
ПРЕДКІВ ВІРА І ДУМИ ; ПРЯМОВИСНИЙ ЇХ ШЛЯХ !!

31.XII.1980

Долина де Бльори
Морські Альпи, Франція.

В Е Р Х О В И Н И

Я так люблю Вас — мої Верховини !
Земні стежки, що простують в блакить!
З Вами — мій Дух — свої крила орлині
вільно розпростує, вгору летить!

Втілені в скелі одвічні стремління,
напряма — у Ваших стрімких шпильях!
Та чи дійдуть — до Мети — покоління?
Чи віднайдуть їм призначений шлях?

Тут, де — всміхаючись — Сонця проміння
грають у кожній краплині роси,
тут, де зі мною розмовляє каміння —
ближче до Бога і Правди й Краси!

Тут — моє серце забуває печалі,
всі піклування земні й тягарі!

І — мов Мар-Птиця — воно в сині далі
мчить до Зірок : смолоскипів вгорі!

Там, ..помандрую прочанином вічним...

Шляхом Чумацьким... до Храні у Наві!

Там — моя Суть — у єднанні містичнім —
втілиться знову — в Ріднім Триглаві !

.....
.....

Я так люблю Вас — мої Верховини!

Дороговкази й до Неба щаблі!

Може — без Вас — ми й не знали-б донині:
як близько Дажбог є — до нас, на Землі!

Вельмишановний і Дорогий Пане Скрипник!

Сторінка 12-14

... „Я був дуже схвилюваний читаючи „Останнє Побажання“ Миролюбова. Малий вірш, а як багато в ньому сказано. Розуміючи його життєвий подвиг і змаг відчуваю його той біль, який він переносив споглядаючи дорослих „дітей“, які „бавляться цяцьками“, бо недоросли до великих діл. Поміж Пігмеями він доконував трудів Геракла та терпів муки Тантала. Мабуть написав він цього вірша коли відчував, що догорає його лампада — тож хотів відійти з чужого світу так як наші діди відходили: не хотів нічого — ні землі чужої, ні слави в безславному середовищі... Надягнути білу сорочку та тихо закрити лиш очі.

Вірю, що Дух його безсмертний літає над любовою його Україною, Катеринославом, Дніпром і Запорожжям. Вічна йому пам'ять!

Деяко пізніше дістав два Ваші прекрасні вірші. Бачу, що „Верховини“ писали Ви під вражінням „Останнього Побажання“ Миролюбова...

Скільки турбот в цьому вірші! Який чар і яка краса Майбуття в стихії рідної космогонії! Який спокій, погідність і блаженство в візії злиття в єдину Правду в Рідному Триглаві! Яка заспокоююча свідомість близькості Рідних Божеських Вобразів.

Вірш той на мене зробив велике враження: в ньому сказано дуже багато цього, що і я відчуваю підсвідомо, однак не маю змоги через мої обставини оформити цього і представити його так велично, як Ви це зробили. Дійсно, не багато в нас

таких глибокозмістовних Віршів-Заповітів, які такі зворушливі та всеохоплюючі наш особистий явлений світ, яким пливемо до синьої Сверхі Сварога та його Божественного Прав'я.

„ НА НОВИЙ РІК ! “

Вже чимало часу пройшло відколи я познакомився з Вашою діяльністю та зрозумів ось той Ваш великий труд, який вписується в зміст ось того Вашого „ХОЧУ“ .

Дай Боже щоб той вірш став Програмою, Ціллю життя кожного Українця!

А як я хочу, щоб цього вірша прочитав і вивчив його на пам'ять! Не сумніваюсь, що всі ми тоді змінилися би.

Мали б ми перед очима постійно Програму, для якої варто віддати весь труд свого життя.

Вірте мені Дорогий, що я ще нігде не стрічав так чітко і компактно програми і обов'язку нашого фізичного й духового самозбереження та піднесення на найвищий п'єдестал достойності України і всього і всього, що гідне зватись українським.

Обидва ці вірші — це щось більше як самі вірші, — це КРАСА, і так їх відчуває моя душа!...

Публікуйте їх якнайшвидче і ще більше пишіть таких будуючих віршів і статей.

Жаль тільки, що так мало між нами таких людей, що бачуть ці справи так, як Ви, а ще гірше, що коли і є хто такий, так не вміє, чи не має змоги, чи таланту висловити ці свої почуття так емоційно, з такою любов'ю і при тому так ляпідарно, як у Ваших віршах.

В цьому відношенні дуже також ціню нашого друга Зоряна, який між іншим надіслав мені дуже цінну працю (чи твір) Олеся Бердника, п.з. „СВЯТА УКРАЇНА“.

В цій книжці багато матеріялу, який реабілітує нашу Премківську Віру та самотню духову спадщину нашого народу. Дуже мені дивно як цього роду „біла ворона“ могла проскочити крізь цензуру звеличників „християнської України“...

Коло мене нічого доброго. Доступу до громади мені не дають, але це зміниться за яких два-три місяці і тоді буду мабуть мати неограничені можливості...

Покищо в нас тверда зима. Я досить солідно відхорів, та й досі ще не дуже здоровий. Мушу іти на дісту, а також гіпертонія мене журить. Одначе незалежно від цього доводиться працювати довгі години — 12 а то й більше годин поза хатою.

Дуже тяжко в таких обставинах якимись більш культурними справами займатись...

На цьому кінчу, здоровлю Вас сердечно і бажаю якнайкращих успіхів у Новому Році!

Ваш, з пошаною , ВИШАТА СВЯТОСЛАВИЧ

- 7 -

Це був останній лист Побратима Вишати до мене... Сьомого травня 1981-го року Він був покликаний Перуном до Даві... Після смерті Побратима Андрія КИРНИЧА, Побратим Вишата Святославич був найближчою мені людиною...

М.Скрипник

Інженер П.ЛУКОМСЬКИЙ

Едмонтон

РОЗГЛЯД ІСТОРІЇ З ФІЛОСОФІЧНО-
ДУХОВОГО БОКУ.

Передмова:

В залученому нарисі „Розгляд Історії з Філософічно-Духового Боку” я висловлюю думки про новий підхід до пояснення історичних фактів.

За новий підхід я вважаю інтерпретацію, яка бере за мірило для оцінки історії основну філософічно-духову суть людини.

Передумати такий підхід до пояснення історії спонукали мене Ваші та Ваших друзів-істориків праці з праісторії України, в яких висловлюється нерозлучне пов'язання історії та філософії життя. Той самий зв'язок існує у Влес Книзі.

Натомість новітня історія пояснюється з іншої точки погляду — звичайно політичної. Чому інший підхід до інших історичних часів? Практично так є, але логічно не повинно бути!

Знайти історію України (як друковану книжку Н.С.) , яка пояснює події минулого з філософічно-духового погляду — нема надії. Отже треба нашу історію самому переглянути в той новий спосіб. Як це зробити? На це нема навіть чужинецьких взірців. Тому треба починати з початку...

В моїм нарисі я собі пояснив вагу такого підходу та зробив поверховий начерк, як до того братись.

Покищо, на жаль, я належу до тих людей, які розгублюються, пробуючи очеркнути духову ідентичність нашого народу, хоч мені така ідентичність видається надзвичайно важною!

Ви пишете, що „саме найважливіше... що дії і приклад Козацьких Лицарів став народнім ідеалом людини”...

Це мені звучить як мова про живу Віру та Філософію народу і саме це мене цікавить...

Щоб дати повну оцінку з філософічного боку на Козаччину мені ще треба багато читати і філософії, і історії. Тепер тільки хочу заохотити Вас написати працю про духову спадщину Козаччини. Ви під цим оглядом напевно маєте багато матеріалу і багато розуміння.

Для збереження ідентичності народу — знання своєї історії та її розуміння є необхідним, тому що минулі надбання й досягнення, в основному, встановлюють його ідентичність.

Знання історії вимагає вивчення історичних фактів, в той час як розуміння історії вимагає оцінки тих фактів, беручи під увагу певні, загально прийняті взірці чи норми. В міру розвитку нових понять, прийняті норми в суспільстві міняються, вимагаючи від істориків нових пояснень і нових поглядів на історичні факти. Отже, нова оцінка минулого істориками, які відчувають поступові зміни суспільних норм-критеріїв, є konieczною для збереження зв'язку народу з його історією.

В цьому нарисі передбачається, що з часом нові поступові суспільні норми примусять істориків оцінювати історію з філософсько-духового боку.

Кожна людина пояснює собі сучасні та історичні події на підставі переконань, які творять її світогляд (тобто особисту ідентичність). Практично, такий підхід означає те, що переважна більшість людей, свідомо або підсвідомо, пояснюють і оцінюють події суб'єктивно, звертаючись до загально прийнятих суспільних норм. Діючи на підставі загально-прийнятих норм, людина (без великих зусиль) знаходить задовольняючу особисту ідентичність „в дусі часу"... В теперішній час така загально-прийнята суспільна норма „в дусі часу", наприклад, вказує на те, що політика та економія можуть розв'язати більшість проблем людства. (На 70-ліття Братського Союзу в Торонті довголітній алдерман Василій Бойчук сказав: „Є три чинники, що можуть нас визволити, а це фінанси, політика й спорт".)

Погодившись з такими сучасними переконаннями більшість людей, включно з істориками, має нахил розглядати й оцінювати минулі та сучасні події переважно як політичні або економічні явища.

Даючи погляд на історію з такого чи іншого боку „в дусі часу", історики роблять її загально зрозумілою, але одночасно вони або недооцінюють одні, або перебільшують другі історичні факти. Історія, написана в такий спосіб, подібна до образу намальованого без узгляднення законів перспективи й пропорції. Приймаючи надзвичайну точку зору та нехтуючи закони пропорції та перспективи, мистець досягає надзвичайний ефект, але цей ефект він часто досягає ціною невірного представлення предмету.

Вірне ж представлення, в мистецтві так як і в писанні історії, потребує не тільки дотримання законів пропорції та перспективи, а рівнож і вимагає такої орієнтації предмету, яка виявляє його основну суть. При писанні історії слід пам'ятати, що предметом історичних подій є людина, а не політичні границі, глиняні глечики, чи засоби економічної продукції.

В середньовічних літописах майже виключно описувались завойовницькі пригоди та інтриги вождів, а за роки, коли не було збройних сутичок, писалось, просто, що „нічого не сталося”. В ті часи воєнні подвиги вважались найвищим досягненням і — під впливами таких примітивних, прийнятих норм — літописці записували історію, звертаючи мало уваги на події невоєнного характеру. Цей приклад впливу загально-прийнятих норм на оцінення історії треба вважати не винятковим, а звичайним явищем. В такий суб'єктивний та тенденційний спосіб писалася дотепер „зрозуміла” історія. Та і в наш час вона пишеться і далі в той самий спосіб...

Точка погляду історика чи літописця, встановлена прийнятими нормами, яка відзеркалює „дух часу” для спостерігливого читача є легко помітною. Вищезгаданий політичний погляд, наприклад, вже довгий час домінує в оцінках історії, але можна вже помітити, що через зміни суспільних норм (в другій половині 20-го століття), історики помітно здержуються від прославлення імперіялістичних досягів своїх народів. Сучасні негативні опінії про імперіялізм диктують такий новий погляд.

Тепер і в минулому історики, свідомо або підсвідомо, оцінювали й далі оцінюють історичні досягнення з таких домінуючих поглядів, які зв'язані зі заняттями людства (які вважаються необхідними): мілітарно-завойовницький, політичний, суспільно-економічний і суспільно-гуманістичний. Мимо того, що філософія також є необхідним заняттям людства, оцінка історії з філософічно-духового погляду дотепер ще загально не прийнята та більшості істориків можливо мало зрозуміла.

Завойовницький і політичний погляди на історію були та й надалі лишилися найбільш популярними. Натомість погляди на історію зі суспільного боку трапляються багато рідше. (Тут слід зарахувати суспільно-економічний погляд на історію Карла Маркса). Погляд філософічно-духовий на історичні події, практично, не існує. Навіть такі філософічно-духові, ідеологічні суспільства як Іслам чи Християнство в своїх

історіях найбільш гордяться з числа завойованих (приєднаних) народів, а по друге з технічно-мистецьких досягнень (співи, образотворче мистецтво, архітектура і т.п.).

Завойовницько-політичний погляд на історію завдячує свою популярність своєму примітивному інтелектуальному рівневі. На таким рівні свідомости ідентичність (якої прагне кожна людина), закріплюється домінацією над противником (практично, або в уяві) . Такі поняття як „виграти“, „більше мати“, „відібрати“, „битись“ і т.п. є примітивно-інстинктивні й самозрозумілі. Емоційні почування, зв'язані з тими поняттями, легко викликати в пересічній людині. Стати охочим завойовником чи політичним ентузіястом — не вимагає ані великих зусиль, ані великого інтелекту, про що свідчать події в цілому світі. Натомість значно більше інтелекту й самодисципліни вимагають від людини досягнення в мистецьких, технічних і суспільних науках. Правдоподібно, що особливих зусиль вимагає поступ в суспільних науках, які пояснюють підстави людських взаємовідносин. Але, в свою чергу, найбільш зусиль, передумувань і вдосконалення вимагає розвиток філософічних поглядів, які сягають понад взаємовідносини між людьми та за допомогою яких людина знаходить своє місце у Всесвіті !

В своїх намаганнях зрозуміти Всесвіт і себе саму, людина творить зразки (моделі, концепції) Всесвіту, які — в свою чергу — сприяють дальшому розвитку та ширшому розумінню себе.

Філософічні погляди людини є тими зразками, на підставі яких вона пояснює собі Всесвіт і на підставі яких вона продовжує свій розвиток як людина. Отже за допомогою філософії людина орієнтується у Всесвіті, росте духовно.

Філософувати, чи орієнтуватись у Всесвіті — не є виключно заняттям філософів. Такою орієнтацією, свідомо чи підсвідомо, є зайнята кожна людина. Натомість, не кожна людина займається політикою, технікою, мистецтвом чи суспільними науками.

Всупереч іншим заняттям, всесвітня орієнтація не тільки що відноситься до кожної людини особисто, а торкається до її основної суті. Тому то оформлення філософічних понять вимагає зусиль, які сягають до найвищих границь свідомости. Через те філософічні досягнення слід вважати завершенням людської творчости. Слід завважити, що загально поширене відчуття нестачі у філософсько-духових досягненнях вказує на їхню

надзвичайну складність, в порівнянні до всіх інших занять людини. Самозрозуміло, що люди є більш задоволені зі своїх політичних, суспільних, чимистецьких досягнень, в порівнянні до філософських. Цей факт ніяк не понижує філософських досягнень, а ставить їх на вищий рівень, тому що яке-небудь удосконалення легше досягнути, якщо складність даного заняття є менша.

Високий рівень і складність філософсько-духових досягнень не є одинокою важною причиною вважати філософське оцінення історії вищим. Друга причина ставити філософське оцінення на вищий рівень полягає в тім, що тільки таке оцінення є об'єктивним, або принаймні веде в об'єктивнім напрямку. Всі інші (вище вже згадані) погляди на історію, які не торкаються основної суті людини, слід вважати суб'єктивними.

Суб'єктивними ті погляди є через те, що їх предметом (об'єктом) і мірилом не є людина, як така. Їх мірилом є поняття, які трактують людину другорядним учасником історичних подій.

В історії народів орієнтація людини у Всесвіті проявляється не тільки в звичаях, обрядах чи науці філософів. Філософія народу проявляється та є наявною у всіх стадіях громадського життя. Наприклад, відсутність воєнного озброєння та монументальних святинь в археологічних розкопках Трипільської Культури, дає нам змогу зрозуміти не тільки тогочасний суспільний стан, а також тогочасні філософські погляди. Отже, обмаль чи відсутність писаних філософських творів не виключає можливості оцінити історію з філософсько-духового боку.

Можливо, що оцінюючи історію на підставі філософських понять, у деяких народів ціла історія зводиться до „нічого не сталося"... Дуже цікаво: як буде виглядати історія нашого народу, розглянувши її з боку філософської всесвітньої орієнтації людини? Чи називаючи наші старинні вірування „поганськими" деякі наші історики намагаються ^{звести} наші давні досягнення на філософським рівні до „нічого не сталося"? А оминувши політичні події, запитаймо: які важні філософські зміни та досягнення допомогли нам розвинути відносно новоприйняте християнство? Щоб задовільно відповісти на такі питання — потрібна нова оцінка нашої історії, — оцінка та погляд на історію, беручи під увагу філософсько-духові досягнення людини за основні.

Для оцінки історичних досягнень, під яким небудь поглядом, слід застосовувати спосіб порівняння та пробу часу. Довготривалі твори чи досягнення треба вважати більш досконалыми. Наприклад, в архітектурі, ясно, що кам'яні будови є вищим досягненням ніж шкіряні шатра. Також, техніка, яка перетривала в ужитку тисячеліттями, вважається високим досягом. Під цим оглядом, на підставі проби часу, ужиток фонетичної абетки для передавання звуків мови можна вважати за одне з найбільших досягнень людства в історії. Деякі історики вважають, що агрикультура та письмо є основами цивілізації.

Без винятку всі сучасні досягнення людства мають причини і підстави в минулому. Нічого в історії не з'являється безпричинно. Беручи цей, часто недобачений, факт під увагу, запитаймо: чи можливо доказати які народи зуміли зорієнтуватися у Всесвіті найбільш правильно; — тобто хто в історичних часах зумів дати підставу під найбільш довготривалий і слухний модель, який зображує відношення людини до Всесвіту? Яка філософська орієнтація, про яку знаємо з історії, виказалась найбільш довготривалою та хто і як дотримав її до наших часів?

Щоб зрозуміти: яка філософія виказалась найбільш тривалою, треба розглянути основні підстави філософських поглядів, (тих, які витримали пробу часу) і порівняти їх до сучасних передових понять про Всесвіт і людину. Самозрозуміло, що оцінювати безсторонньо витривалість філософських понять не є легким завданням. Всеж-таки це завдання годі нехтувати, тому що така оцінка являється безмірно важнішою за оцінення політичних інтриг, мілітарних подвигів, чи технічних удосконалень.

Для порівняння сучасних історичних, філософських орієнтацій перше конечно встановити порівняльний штандарт, або спільне мірило. Треба, щоб за допомогою такого мірила не тільки було можливо оцінювати загально знані філософські системи, а особливо повинно бути можливо піднаходити й окреслювати основи філософії, які існують в народі, проявляються в житті та не мають формального визначення. (Жива філософія — Віра народу не завжди є в згоді з догмами офіційної ідеології-релігії, яку правителі застосовують для втримання влади). Здоровий розум вказує, що тим спільним мірилом філософії є основна природа людини.

Прийнявши людину, як таку, за мірило, слід вважати позитивними тільки ті філософічні поняття, які сприяють розвитку людини згідно з її природою.

Не дивлячись на те, що в світі існує безліч формальних і неформальних філософій, їх порівняння не представляє нерозв'язної проблеми, бо всі філософії дають — більш або менш успішно — відповіді на основні питання, які намагається розв'язати кожна індивідуальна людина в світі. Тому то ті основні питання є загально знані й зрозумілі та вони повинні стати критеріями для окреслення й оцінки філософічних понять.

Ясно визначивши та окресливши будь-яку філософію, відносно основних питань, можна братись за оцінку її способом порівняння до інших, в той самий спосіб окреслених, філософій. Така оцінка філософічних понять остаточно зводиться до аналізу відповідей, які дані філософії-віри дають на основні питання, зв'язані з природою людини.

Як вже попередньо вказано, головним філософічним заняттям людини є зрозуміти своє відношення до Всесвіту, тому що ідентичність людини зі Всесвітом не є тимчасовою. Через те головним з основних являється питання: як дана філософія пояснює відношення людини до Всесвіту? З цього головного питання виникають інші доречні питання, а саме: який є погляд на свободу людини та яку роль відіграє індивідуальна воля? Які засоби має дана філософія-віра на самовідродження: чи нові поняття оживляють її, чи загрожують її ростові та продовженню? Порівнюючи відповіді на такі питання можна дійти до порівняльної оцінки філософій, а далше й до оцінки рівня розвитку народів, в яких та чи інша філософія мала початки, жила й розвивалась.

Незаперечним є те, що етнічну ідентичність народів дають такі фізичні дані як його родові особливості, його зв'язання з певною територією, його мовна окремішність і побутові прикмети. Але крім родової, територіальної, мовної та побутової ідентичності — існує ще ідентичність в ДУХОСФЕРІ, (як це називає письменник-футуролог Олесь Бердник) яка проявляється продовж історії в усіх галузях людського життя. На жаль, у нас, а правдоподібно і в багатьох інших народів, переважно не добачають той факт, що вірування, суспільний устрій, мистецтво, звичаї та т.п. є тільки зовнішніми виразами душі народу, тобто його філософічної ідентичності.

Загально кажучи, люди, які турбуються втратою ідентичности українського народу, або не свідомі того, що ідентичність в Духосфері взагалі існує, або розгублюються пробувши визначити її, або неспроможні слушно оцінити її вартість в житті народу.

Для визначення та оцінення духової ідентичности нашого українського народу, теперішнім завданням наших істориків і філософів є : дати новий погляд на нашу історію, від найдавніших до сучасної епохи, з духово-філософичного боку (на-світлення). Істориків, які за це діло вже беруться — треба вважати передовиками-піонерами!

Завданням чесних і відповідальних істориків є: давати нові погляди ,науково обгрунтовані, на минуле, а одночасно й поборювати тенденційні фальсифікації історичних фактів, а особливо свідомо викривлену інтерпретацію їх, якого злочину поповнювали століттями історики-наймити, та — на жаль — це й донині поповнюють на службі шовіністичних і загарбницьких народів-хижаків! :

І не повинно бути для нас знеохотою, чи перешкодою той жалюгідний факт, що об'єктивна оцінка історії в науковому світі покищо не вважається „в дусі часу" , бо й суспільство та й державні уряди вимагають від істориків „скріплення душ" — тобто тенденційне наświetлення та інтерпретацію історії в так званім „інтересі" того чи іншого народу...

А „апостолів Правди та Науки", на яких так пристрасно чекав наш великий Тарас Шевченко сьогодні ще менш, ніж було за його життя...

Однак, все це не звільняє нас від обов'язку : переглянути й наново оцінити свою історію з філософичного погляду.

Будучи одним з перших ,які щиро й чесно шукають ПРАВДУ, ми закріпимо нашу духову ідентичність і не будемо змушені безборонно приймати чужих, викривлених поглядів та інтерпретацій як нашої так і всесвітньої історії !!

Грудень 1930 р.

ПАВЛО ЛУКОМСЬКИЙ

в. р.

Володимир КРАТ
(Лос Анжелос)

КРИМСЬКА ДОБА УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ.
(Роки 1482 -- 1783)

„Кримською" може бути названа ця доба, тому що для неї характерні є наїзди Кримських Татар на територію України.

Ці наїзди почалися в 1482-ім році та продовжувались по-тім триста літ, тримаючи Український Нарід в постійнім напруженні, смертельній небезпеці та завдаючи величезних втрат його біологічній субстанції.

Україна була тоді вже густо заселена. Відділяли її від Криму — лише степи. За спиною ж Криму стояла Турція, яка одержала спільні кордони з Польщею, завоювавши Молдавію.

Але ця доба може бути названа також „добою об'єднання", тому що з того часу Москва почала завойовувати Землі Київської Русі в Литві — протягом більш як сто літ, хоч і без великого успіху.

Треба підкреслити різницю в державнім устрої Москви в порівнянні з Литвою. Московська держава, розвиваючись на фінських землях, рано створила міцну державну владу, встановила загальну військову повинність та охорону кордонів. В підбитих нею князівствах Москва застосувала систему „виводу" населення.

Литва ж, з її системою станових привілеїв, не мала міцної державної влади. На Литві була „воля" !

Але догляд та охорона її південних кордонів були обов'язком Українського Козацтва, яке, зміцнивши свої сили і спричинилось до об'єднання України з Москвою.

Все це було дуже складною справою. Москва почала підготуватися до цього об'єднання, провадючи церковні та законодавчі реформи, які викликали обурення та спротив населення. З другого боку, знайти відповідне місце для Українського Вільного Козацтва в централізованій системі Московської Держави — було також не легко. В стремлінні досягнути об'єднання — за всяку ціну — було порушено древнє „благочестя" Москви. А після втрати його, Москва станула „іграшкою" чужоземних впливів, які слідували один за другим. Зрештою, після завоювання та приєднання Криму в 1783-ім році, стало непотрібним і було ліквідовано й Українське Козацтво...

В цьому полягає історичне значення цієї доби. Відповідно до методів „об'єднання” — її можна поділити на два періоди:
I. Від нападу (наїзду) кримського хана Менглі-Гірея до початків морських походів Козацтва на турецькі Землі.
(1482 — 1605 роки).

Для полегшення розгляду цього періоду розділимо його на три частини, в залежності від війн, які провадила Москва та назовем їх відділами: Литовським, Татарським і Лівонським.

I. Литовський відділ : роки 1482 — 1554.

В 1482-ім році хан Менглі-Гірей, з Турками та Волохами наїхав на Україну та „споржнив” її всю від Дніпра до Карпатських гір, забиваючи чоловіче населення та немовлят і забираючи в полон усіх жінок і дітей, що не встигли втікти та скоратися. (Це був другий татарський наїзд після 1240-го року). Під час цього наїзду було взято в полон сто тисяч „ясиру” і невільників продавали не тільки в мусульманських країнах, але й на півдні Європи, наприклад у Венеції.

Українські жінки-невільниці були тоді звичайним явищем в містах Італії...

Московських володінь хан Менглі-Гірей не займав, тому що був у дружніх відносинах з великим князем Іваном III та, навіть, допоміг йому скинути ярмо Золотої Орди (1480 рік) .

Користаючи зі своєї дружби з Менглі-Гіреєм Іван III розпочав війну проти Литви й захопив від неї Чернігівські та Новгород-Сіверські Землі. (1500 — 1503 роки). Великий князь Василь III потім завойував Смоленск (1514 рік), хоч новий хан Мегмет-Гірей , не був його приятелем, а в 1521-ім році доконав наїзду на Москву, захопивши в полон величезний ясир та одержавши велику даць. В Казані — Мегмет настановив ханом свого брата Саїн-Гірея.

Ця братовбивча війна поміж Москвою та Литвою визначалась страшенною жорстокістю. (Битва під Оршею в 1514-ім році). Литва ж з Польщею були безсилі боротися з татарськими наїздами, які відбувалися потім майже кожного року. В році 1516-ім татари вивели в полон з України 50.000 людей.

Шляхту, з її „золотою вольністю” , — не можна було примусити до виконання державної служби: охорони кордонів держави! І ця охорона кордонів — з 1492-го року — лягла на Українське Козацтво, яке одержало в 1527-ім році значну перемогу над татарами біля Каніва, на Дніпрі, визволивши 80.000 полонених.

А в році 1554 -ім князь Дмитро Вишневецький (Байда) заснував і Запорізьку Січ!

2. Татарський відділ : роки 1552 - 1568 .

Використати Українське Козацтво для боротьби проти татар довелося вже цареві Івану Лютому, що здобув велику славу своїми військовими успіхами в першій половині свого царювання.

Під впливом митрополита Макарія цар Іван Лютий перебудовує московську державу як Православне Царство (Стоглав, виборні старости, та „ціловальники" на суді). В спільці з Вільними Козацтвами Волзьким, Донським та Запорізьким - він доконав кілька блискучих походів на Казань (1552 рік), Астрахань та на гирло Дніпра - до Очакова (1556 рік), а також униз Дніпром та Чорним морем на Крим. (1559 рік). З Турцією цар намагався залишитися в мирних відносинах, але в 1560-ім році Турки самі з'явилися під Азовом, а звідти посулися до Астрахані, хоч і були відкинуті об'єднаними силами московських і козацьких військ. (Князь „Срібний").

Цар Іван Лютий заснував свої твердині також на берегах Терека та мав спільника на північному Кавказі (Кабарду).

Цар Іван Лютий не послухав своїх дорадників попа Сільвестра та Адашева, які намагалися переконати його, що треба розвинути успіхи на півдні, підготовляючи наступ на Крим, але поласився на Лівонію, яка здавалася йому легкою до здобуття, а насправду спричинила довготривалу війну з Литвою та Польщею (1558 - 1582 роки).

Цей славний період царювання Івана Лютого не був однак забутий Донським Козацтвом , яке на Соборі в Москві в 1613-ім році , домогалось і досягло вибору на царство династії Романових. (Перша жінка царя Івана Лютого -- Анастасія була з роду Романових.)

3. Лівонський період : роки 1558 - 1605 .

Лівонська війна надзвичайно виснажила Московську державу, підготовивши в ній внутрішній розкол, або ж „смутий час". Тікаючи від руїни, спричиненої війною, та від „ опричини" (1565 р.) , нарід почав покидати центральні області Московської держави та селитися в слободах, в „Дикім Полі", куди була перенесена й захищена оборонна межа держави.

Білгородська черта (1593 рік) простягалася вже від джерел річки Ворскли до Дону, межуючи з Українським та Донським Козацтвом. (Слобідська Україна).

Під час Лівонської війни на Україні відбулася зміна структури й ролі Козацтва. З військово-промислової верстви (??) воно перетворюється в професійно-військову організацію.

Війна для Козацтва тепер стає джерелом добробуту й наживи. В так званій „смутий час“ в Московщині (1605 -1612 р.) — „Черкаси“ ,як називали Українських Козаків Москалі, „гуляли“ (поводилися) в ній як в завойованій країні. Хто справді скористав з Московсько-Лівонської війни — це були Кримські татари. Хан Девлет-Гірей в 1571 -ім році дійшов до самої Москви та захопив в полон великий „ясир“. З України Кримці взяли в 1575 році 35.000 людей в полон.

Так закінчився перший період планованого Москвою „об'єднання“ Русі... Приєднати до себе Західну Русь Москві не вдалося. В „смутий час“ (час робрату й заворушень) Поляки повернули під свою владу всі території, які встигли захопити від них Іван III та Василь III. Москва була примушена досягнути якусь згоду з Українським Козацтвом.

II. Доба від морських походів Українського Козацтва на турецькі фортеці на Чорному морі до підкорення Криму. (1605 -1783 роки).

Цей період можна теж розглядати як три відділи:

1. Польський, 2. Турецький, 3. Шведський.

I. Польський відділ (1605 - 1667 роки).

Ми бачили, як в попередній період Українське Козацтво зросло до великої військової сили.

Не було у Турків такої фортеці (кріпости), яку б не спромоглися взяти осадом Українські Козаки. Разом з тим, Українські Козаки усвідомили свою силу й значення як військова верства. Коли уряд Річі Посполитої відмовився визнати цю важливу зміну та не подбав про включення Українського Козацтва в державну систему Річі Посполитої — (для охорони південних меж держави та вільного доступу до берегів Чорного моря. Примітка М.С) Козаки почали шукати самостійно та незалежно від Польської держави розв'язки найбільш пекучої проблеми України: ліквідації збройною силою татарсько-турецької блокади Чорного моря та постійного кровопускання, тобто нищення біологічної субстанції народу шляхом захвату в полон і неволю мільйонів Українських людей !!

В морських походах, починаючи з 1605-го року Українське Козацтво палить і руйнує на берегах Чорного моря турецькі фортеці: Варну, Трапезунд, Сінон, околиці Царгороду. А в році 1616-ім вони спромоглися розтрошити навіть турецьку флоту біля Дніпровського Лиману, після чого вони захопили Кафу в Криму, де випустили на волю величезну кількість невільників (ясиру) захоплених татарами при наїзді на Україну...

В Кафії, яка була головним ринком для продажу й купівлі невільників з України, постійно знаходилося до 30.000 рабів-християн. А в році 1635 -ім Гетьманові Самійлу СУЛИМІ пощастило навіть прорватися і в Серед-земне море.

Але ці походи Українського Козацтва викликали - як відповідь - посилені наїзди Турків та Татар на Україну, яким Річ Посполита не була встані противитися... (Та й не хотіла, бо вона була заінтересована в послабленні Українського Козацтва... Замість того, щоб підтримати його в боротьбі на життя чи смерть з Турками й Татарами Поляки вирішили збройною силою приборкати Українське Козацтво (1638 -й рік). Величезну роль в цій наставленні Поляків до українських «співгромадян Речі Посполитої» відіграла їх католицька релігійна ненависть до «православних схизматиків», під'южувана до того ж Ватиканом, який не ховався з тим поглядом, що « нечестиві козаки » були для нього гірші й небезпечніші за мусульманів: Турків та Татар...Примітка М.Скрипника).

Кримські Татари, користаючи з польського наступу на Україну; двічі на рік наїздили за ясирем на Землі України... (Роки 1638- 1648).

Ось які були ті обставини, які примусили Гетьмана Богдана Хмельницького - для порятунку Українського Народу - вирішити підняти повстання проти Поляків, увійшовши в союз з кримським ханом. Але цей союз був «обоядогострою» зброєю...

Українське Козацтво, яке без вагання пішло на заклик Гетьмана Богдана Хмельницького, було свідомо того, що тільки повна звитяга на польською шляхтою може стримати Татар від угону населення. (Аджеж в 1648-ім році хан захопив з України 40.000 людей!) .В слідуючі роки : 1649, 1651, 1653 - Татари, зраджуючи Хмельницького, та переходячи на бік Поляків, забірали також величезну кількість людей з України в полон!

Поляки ж в цій війні перевищили в своїй фанатичній жорстокості проти Українського Козацтва навіть Татар... (князь Ярена Вишневецький !) - 20 -

Так проминуло шість літ. Вичерпана до останнього Козацька Україна — вирішила на Раді в Переяславі — просити про допомогу Москву. Лише в 1654-ім році цар Олекса Михайлович, одержавши наперед присягу від Козаків на Раді в Переяславі, розпочав війну з Річчю Посполитою.

В такий спосіб Українське Козацтво позбавилося союзу з Кримськими Татарами, який союз не виправдав себе, через зради та злочинства Татар.

Москва втрималася від союзу з Татарами, що й дало їй перемогу, завдяки підтримки всього населення України, яке за всяку ціну хотіло позбавитися своїх смертельних ворогів-Татар! Натомість Поляки негайно поновили „союз" з Кримськими Татарами, що дало змогу ханові в той же рік увести в полон з України 200.000 людей...

Українське Козацтво цілковито підтримувало Москву в її війні в Білорусі та в 1654-ім році армія Ждановича захопила Смоленськ. Але тут у війну вмішалася Швеція, яка спромоглася окупувати цілу Польщу, з чим Москва не могла погодитись і тому почала переговори з Поляками, не повідомивши про те Провід Українського Козацтва.

Згідно з вимогами, що поставили Поляки Москві, в разі успіху переговорів — Україна мала б повернутися до Річі Посполитої. Гетьман Іван Виговський розглядав це поводження Москви, цілком слушно, як порушення обіцянки, що дала Москва в Переяславі (отже зраду Переяславської угоди!) .

Тому він з свого боку ввійшов в переговори з Поляками та на підставі Гадяцької Умови з року 1658-го , яка забезпечувала Україні в майбутній спільці трьох держав: Польщі, Литви та Русі-України — рівні з Польщею та Литвою державно-національні права — заключив мир з Поляками.

У війні проти Москви Гетьман Іван Виговський в році 1659 здобув під Конотопом рішучу перемогу над московським військом.

В році 1660-ім Москва заключила мир з Швецією, що привело до поновлення війни з Річчю Посполитою... Але тепер Українське Козацтво було поділено і вже не підтримувало Москву одностайно. Війна затягнулася та була закінчена перемир'ям в Андрусові (1667 рік) , яке визначало поділ України на Лівобережжя (на схід від Дніпра), яке відійшло до Москви, та Правобережжя, де владу перебрав Гетьман Петро Дорошенко під зверхністю Турції.

2. Турецький відділ : 1672 - 1696 роки.

Турки перейшли в наступ проти Річі Посполитої та захопили Кам'янець Подільський (в 1672 році), повертаючи церкви на мечеті, набираючи хлопців в яничари, доконуючи нечувані жорстокості (Кара - Мустафа Паша) , вони гнали ясир в неволю, звідки потім продавали рабів в Європу. То був період зросту французької колоніальної могутності і французи охоче купували українських рабів, заковуючи їх в кайдани на галерах...

Спільна небезпека з боку Турції поєднала Москву з Річчю Посполитою. Московські драгуни та гусари здобувають перемогу над Турками в 1673-ім році біля Хотина. Далі слідує перемога під Львовом. В міжчасі Запоріжці витримують облогу Турків у своїй Січі. А їхній Отаман Сірко з 20.000 Запорожців переходить Сіваш та наїздить на Крим. Огнем і мечем нищать Запоріжці Акмечеть, Гізілеву, Карасу та Бахчисарай та визволивши полонених повертають на Січ. (1676 рік).

Протинаступ Турків не пішов далі Чигирину... В цій війні вони вперше усвідомили собі, хто буде їхнім головним ворогом в майбутньому...

Правобережна Україна була зруйнована до щенту. Залишатися в ній було небезпечно і нарід -- великими натовпами -- почав переходити на лівий беріг Дніпра , в Слобідську Україну, чому Москва сприяла в різний спосіб. (Лівобережний Гетьман Сабилович). Цей час -- роки 1674 - 1676 в історії України одержав назву : Великої Руїни! І все ж в році 1688 Кримський Хан розбив Поляків на річці Сереті та захопив з України 70.000 чоловік "ясиру".

Який же внутрішній устрій принесла в Україну Москва? Ми бачили, що час "об'єднанн" силою та "виводом" населення проминув. Москва застосовує нову "політику" об'єднання...

Вирішивши тепер -- вдруге! -- прийняти цілу Україну в той чи інший "союз" з Москвою, московські провідники звертають увагу на культурно-релігійну єдність , дбають про єдність церковних звичаях та законодавстві. В році 1649 було складено новий Устав або Збірник Законів, який був пристосований до Литовського Статуту. Як відомо, Литовський Статут -- не дивлячись на свою невідповідну змістові назву, було суті продовженням-пам'ятником старовинного права Київської Русі, так як воно продовжувало діяти в Річі Посполитій руською мовою!

Слідуючим актом була церковна реформа в 1654-ім році, згідно з якою в Московській Державі в усіх церквах стало обов'язковим „тросперстіє“, тоб то той обряд, що панував в Церквах України, а не „двуперстіє“, яке було в московських церквах.

Ці новинки викликали в першу чергу протест та церковний розкол в самій Москві, за яким слідувало повстання Козацтва на Волзі під проводом Степана Разіна (в 1667-1671 роках).

Провідник церковного розколу -- протопоп Аввакум -- був спалений на кострі в 1681-ім році, а в 1685-ім році Правитель Держави князь В.В.Голіцин видав загальний „указ“ (закон) про спалення тих осіб, які уперто дотримуються „розколу“...

Тоді було спалено що найменш 20.000 „розкольників“, а частина їх спалила самих себе в домах молитви.

В Україні „новий лад“ викликав безмежне здивування...

Коли Українське Козацтво складало присягу цареві в Переяслові в році 1654-ім, то всі були переконані, що вступають в договір з Москвою, як держава з іншою державою. В Москві ж, однак, повсталала цілковито безпідставна думка, що Українці ішли в підданство цареві. В дальших відносинах з Україною з Переяславським Договором у Москві не тільки не рахувалися, але в різні способи намагалися оминати його, особливо ж шляхом під'южування козачих низів (черн) проти Гетьманської Влади та Старшини. (Дивись відому повість П.Куліша : „Чорна Рада“ -- примітка М.Скрипника).

Тоді чимало визначних провідників Козацтва було скарано на смерть (Сомко та Золотаренко), або заслано на Сибір (Гетьман Многогрішний та Отаман Сірко). Тоді, нарешті, користуючись з податливости Гетьмана Самойловича, князь Голіцин підпорядкував і Українську Церкву московському Патриархові.

Але й Самойлович не врятувався... В році 1687-ім Голіцин вирішив піти походом на Крим. Похід розпочали влітку, не рахуючись з попередженням Самойловича, що це є несприятливий час для походу степами. Татари запалили степи. Довелося вернутися з півдороги... Гетьмана Самойловича обвинуватили в тім, що він підпалив степ та запроторили на Сибір, де він незабаром -- з горя та гризоти через безпідставну кару -- і помер...

При такому ворожому наставленні московського уряду до Козацької Старшини лише дуже мудрі й зручні політики, ось як Гетьман Мазепа, могли бути допущені до влади в Україні.

На щастя, в Москві відбулася зміна уряду. Цар Петро I був людиною зовсім іншої вдачі, як Голіцин і розуміючи, яку велику роль відіграє Україна в перетворенні Московського Князівства на Російську Імперію -- відносився прихильно до Козацтва.

Після закінчення війн, почалось будівництво храмів...

Гетьман Мазепа будував в Україні в стилі так званого „Українського барокко“ (Мазепинський стиль). На Московщині будували оригінальні церкви за зразком дерев'яних церков в Україні. (Наришкинський стиль). Найбільш відомим зразком цього стилю є храм Покрови в селі Філях біля Москви.

Для осадки кріпости Азова Гетьман Мазепа дав до розпорядження цареві Петру I, відділ козаків, під командою Якова Лизогуба. Азов був взятий. Цар Петро I був дуже задоволений та дякував Гетьманові Мазепі за його допомогу.

3. Шведський період : 1700 -1783 роки.

В році 1700-ім цар Петро I розпочав війну зі Швецією, так звана в історії „Велика Північна Війна“, в якій Українське Козацтво та нарід взяли діяльну участь. Московська Армія, розташована в Києві (драгуни) разом з Українським Козацтвом увійшли в склад кіннотної армії Меншикова, яка в 1706-и році одержала перемогу над Шведами біля Калішу.

Перехід Гетьмана Мазепи на бік шведського короля Карла XII-го був великою несподіванкою для Петра I-го, тимбільш що Гетьман Мазепа був для нього не раз дорадником в справах зовнішньої політики новонародженої „Імперії“... Ніхто не розумів так добре, як Петро I що з переходом України до союзу з Швецією -- ця „Російська Імперія“ ставала знову напівазійським Московським Князівством... Тому Петро I вжив негайних заходів до ізоляції Українських Козацьких частин, які були під керівництвом Скоропадського на північ від Десни та перешкодив їх сполучення з армією Карла XII. В цій операції впамят його „історичні“ крилаті слова: „Промедленіє смерті подобно єсть“... Військові операції Карла XII -- проти його бажання та стратегічних плянів -- перекинулися на Україну та спричинили поразку короля Карла XII під Полтавою та захоплення в полон його армії Меншиковим, під Переволочню (1709 рік)

Коли б цар Петро I міг розглянути справу поводження Гетьмана Мазепи, то він побачив би, що Гетьман Мазепа своєю „зрадою“ перш за все пошкодив Карлові XII мілітарно... та що

Українське Козацтво в цілому не можна обвинувачувати за вчинок Мазепи...

Але цар Петро I загубив душевну рівновагу та дав волю почуттю помсти. Він вирізав Гетьманську Столицю Батурина та став карати на смерть Запоріжців... та Козацьку Старшину...

А між тим насувалася нова гроза. Турція, під'южена Швецією, проголосила Москві війну і цар, позбавившись порад та допомоги досвідченого Козацтва — виступив назустріч Туркам в Молдавії та програв цю кампанію (1711 рік). Як відомо з історії тільки величезний „выкуп“ Туркам врятував його від Турецького полону.

Правда, що він винагородив себе перемогами на Півночі, опанувавши цілим Прибалтійським Краєм (1721 рік), але до Українського Козацтва він продовжував ставитися з підозрінням.

Ще в 1709 році, для охорони південних кордонів України була організована „ландміліція“ виключно з ветеранів московських військових формацій.

Українське ж Козацтво цар Петро I свідомо засудив на фізичне винищення шляхом примусових „робочих походів“ , ось як на копання Ладозького Каналу, на будову посеред болот Ст. Петербургу, зрештою на безглуздий похід на Персію — через безводні пісочні пустелі і т. п.

В усіх цих планованих масових мордах загинули десятки тисяч Українських Козаків від непосильної праці, від незвичного клімату : спеки й посухи та від „голоду й холоду“ на далекій Півночі... (Ця ганебна спадщина московського царя стала прикладом для большевицько-пролетарських геноцидів „класових ворогів“ та „буржуазних націоналістів“ з України Примітка П.Скрипника.)

Зрештою, в підневільне положення потрапили не самі лише Українські Козаки... Після завоювання Прибалтики до російської державної влади швидко висунулись НІМЦІ, які — зорієнтувавшись в політичній ситуації — з переможених — перетворилися на „культур-трегерів“ європейської цивілізації, а після смерті Петра I -- захопили всі провідні, ключеві позиції в Російській Імперії...

Москва була примушена й надалі ще рахуватися з Українським Козацтвом, але виключно як з військовою силою, а не провідною, правлячою верствою в державнім апараті України...

Козаки приймали участь в Турецькій війні (1735-1739 р.), в Семилітній (1757 - 1761) та в турецьких війнах Імператриці Катерини II-ої (1768 - 1774 роки). Але яким жалюгідним виглядає похід фельдмаршала Мініха на Крим (1736 рік) в порівнянні з очайдушним наскоком Кошового Січі -- Сірка в році 1676-ім! Зрештою Кримці, як і раніш-- залишилися господарями в степах і в тім же 1736-ім році жан захопив з України 30.000 лбдей як ясир... З цим хизацьким людоловством--розбійництвом було покінчено лише в 1774 -м році, коли "Російська Імперія" міцно опанувала північний беріг Чорного моря.

Тоді ж була ліквідована як політично зайва установа і Річ Посполита Польська", що не дивлячись на своє бундючне гасло: "Від моря -- до моря!" ніколи на правду не дбала про захист територій понад Чорним морем і навіть свідомо не виступала збройно на захист своїх "співгромадян", бо в своїм фанатичнім католицизмі не вважала себе зобов'язаною захищати "схизматиків" та єретиків, бо в глибині душі була навіть задоволена, що ці "внутрішні вороги" будуть нищені Турками та Чтарами... (Примітка М.Скрипника)

Другий і останній поділ Польщі мав місце в 1773 -ім році, після чого Історична Немезида засудила Поляків на підневільне існування під чужими владами майже протягом 150 літ... Відроджена після першої світової війни Польська держава нічого не забула, та й нічого не навчилася з уроків минулого... особливо у відношенні до України, а тому дуже скоро -- після другої світової війни-- знов засуджена на "спокуту" за всі свої непростимі історичні злочини...

В році 1775 була зруйнована й Запорізька СІЧ, а з приєднанням Криму в 1783 році до Російської Імперії Українські Козацькі полки були перетворені на постійне військо Імперії.

Турція перестала бути небезпекю і в другу турецьку війну армією командував вже не військовий вождь, а адміністратор Потемкін...

Суворов, що жив у ті часи, створивши свою неперевершену "науку перемоги" --немов--бизробив підсумок історичній трагедії Українського Козацтва!

Варто особливо підкреслити, що в цей другий період, від 1605-го до 1783-го року Москва вела війни в тій же самій послідовності, як і в перший період від 1482-го до 1605-го року. Відділ „Польський” — відповідають Литовському, Турецькому й Татарському, а Шведський — Лівонському. В них багато спільного, наприклад:

1. Війни з Польсько-Литовсько-Руською Державою в Білорусі за рахунок України були скеровані на південний захід і спричинили жорстокі кроволитні в Орші (1514 рік) та Конотоні (1659-й рік).

2. Переможні війни Москви з Татарами та Турками (Казань — 1552 р., Астрахань 1556 р. Озів 1569 р., Хотин — 1622 р. Ізбів — 1675 р. і ще раз Озів — 1696 р. свідчили, що головний напрям розвитку Московської Держави був скерований на Схід та на південь.

3. Війни Лівонські (1558 — 1582 роки) та Велика Північна (1700 — 1721 роки), скеровані на Північний Захід — були дуже затяжними, довготривалими, спричинили зударі з чужоземними культурами та панування в державнім апараті Москви — „самозванців” та скороминучих кар’єристів.

Всі позитивні факти свідчать, що Проблема України — була наріжним камінем в справі об’єднання бувших теренів Київської Русі з Московською Державою.

Згідно з підрахунком академіка В.І. Ламанського, Турки й Татари захопили в полон і неволю за цей період від трьох до п’яти мільйонів українських людей. Яку величезну роль ці втрати біологічної субстанції відіграли в загальній демографії населення України — кожному зрозуміло...

Однак, по іронії долі, Україною володіли в цей період північні країни Литви з Польщею, а потім Москва, для яких Балтійське море і його береги здавалися ближчими, більш зрозумілими й потрібними ніж далека Україна з її берегами Чорного моря.

Але історія має свою логіку, тоб то ті історичні утвори, які не виконують призначені їм завдання для забезпечення людського життя й добробуту — зникають як зайві з історичної сцени... І це зовсім не випадок, що останній розподіл Польщі та об’єднання бувших теренів Київської Русі відбулося одночасно зі збройною ліквідацією злочинно-хижацького нищення України ордою Кримських Татар-людоловів!...

Обидві ці історичні події були лише різними аспектами
той ж самої справи, а саме: боротьби Українського Народу за
право на життя і розвиток на його тисячелітній етнографіч-
ній та державній території, від Трипільських часів починаючи!

Післяслово М. Скрипника.

Геополітичне положення Литви, Польщі, а подекуди й Москви
поблизу Балтійського моря — яке немов-би могутній магнет
тягло їх політичну й економічну експансію в північно-захід-
ному напрямі спричинилося у великій мірі до того, що Україна,
яка „іронією долі“ була включена в їхні держави ніколи не
знайшла потрібного розуміння й підтримки її життєвих інтересів,
які були скерсовані на південь та південний схід, маючи за
вихідну базу Береги Чорного моря!

Для Литви та Польщі — було життєвою потребою повернути
загарбані Німцями етнографічні польсько-литовські терени
на південнім березі Балтійського моря, а крім того забезпе-
чити свою територію від постійної загрози німецького „Гону
на Схід“. Для Москви — це була спроба „прорубати вікно“ на
Захід, до Європи, загороженої від неї муром польсько-католиць-
кої блокади й ворожнечи до православних схизматиків...

Заплановане московськими провідниками перетворення Мос-
ковського Князівства в Російську Імперію не могло відбутися
без ближчого, вільного контакту з країнами Західної Європи...

Натомість геополітичне положення України, як північного
Причорномор'я з незапам'ятних часів всевладно скеровувало
її політичну та господарську експансію на південний схід,
Балкани та Середземне море!

Ще з часів Трої, що була виразником цієї природної геополі-
тичної тенденції — Державне існування України залежало від
того: чи буде вільним для неї прохід Дарданелами до Середзем-
ного моря, та чи буде північний беріг Чорного моря вільним
для зносин зі спорідненими слов'янськими країнами Балкану!

Руїна Трої грецькими варварами та повна блокада ними
берегів Чорного моря, з метою захопити монополію торгівлі
в свої руки — заступила Україні шлях до розвитку й розросту
в контактах з її природними теренами експансії: Півднем та
Південним Сходом!

Крім того -- і це мабуть є ще більш негативним явищем як монополія торгівлі -- грецько-візантійські варвари виявили себе як безоглядні людолови, які зробили з України джерело їхньої економічної підстави : г р а б о в а н и х невольників-рабів, на праці та крові яких була побудована їхня , так звані „клясици“ культура, економіка й військовий потенціал для загартання дальших країн та народів...

Це ж ніхто інший як князь Русі ГАТИЛО (перекручено його імя на АТТИЛУ !) скерував всю свою титанічну енергію на ліквідацію рабовласницьких імперій Риму та Візантії, а тим самим дав цілковито інший напрям розвитку Європи, як національних держав різних народів, а не рабів Римсько-Візантійських галамасів -- людоловів...

І не даремно один з найбільш видатних князів Русі -- Святослав Хоробрий -- поновив цю традицію Гатили та мав намір перенести Столицю Русі-України на Дунай, звідки він мав вільний вихід в світ та був у центрі слов'янського етнографічного материка і на Балкані!

Навала татарських орд Чингіз-Хана на Україну та страшенна руїна заподіяна ними була можлива тільки тому, що за довгий час римсько-візантійської експансії та визиску України загубила контакти зі своїми природними союзниками та друзями, була виснажена економічно й мілітарно, а крім того завнала отрути християнсько-грецького месіанізму, що руйнувало доспер визнані норми релігійного й суспільно-морального співжиття та нещадно нищив попередню „ДУХОСФЕРУ“ внуків Дажбога ! Ця перша інквізиція на Сході була не менша як на Заході.

Шукаючи „стратегічного запілля“ Україна спробувала в Литовсько-Руській Державі знайти нагоду до матеріального й духового відродження та збереження спадщини Київської Русі.

На жаль, після поєднання Литви з Польщею, коли католицька Фурія Ватикану зуміла нацькувати Ляхів на їх братів по крові й етногенезу Русичів -- розпочалася нова страдницька доба для України... Поляки одержали наказ і „благословення“ Ватикану на місію навернення Русичів -- як православних схизматиків -- до єдиної правдивої католицької віри. Релігійна боротьба, яка повстала поміж двома народами в одній ніби-то спільній державі у великій мірі спричинила повстання й надзвичайний розвиток Українського Козацтва, яке повстало на захист своєї релігії, яка була в ті часи однозначна з національністю.

Ніхто інший як Великий Гетьман Богдан Хмельницький дав у своїй відповіді турецькому султану Ібрагіму та римському імператорові на їх спільну місію з порадою повернутися до Польщі та загрозою примусити його силою зброї своєї до цього:

„Відсіч, яку дали Козаки Полякам, і їх пониження є справа БОЖА, що сповнила святолюбиві його слова, які ніколи марно не минали: „Якою же мірою мірите, розміряться і вам“.

Усім сусіднім народам, а не менше й Вашим державам, добре відомо, скільки лиха зазнав Народ Руський од сваволі та тиранства польського: всякого роду насильства, варварства і найбільш звірячі над ним лютості перевищили міру всякої уяви.

Усі терпіння, муки й стогін Народу цього потоптано й залито у власній крові його. Поляки, одібравши у нього все, що мав він у тутешньому житті, наважилися затмарювати й саму надію його нажиття прийдешнє ЧЕРЕЗ НАВЕРНЕННЯ ДО УНІЇ, що погрожує чистилищами й анатемами.

Усі миротворства, трактати й договори у Руського Народу з Поляками довершені і присягами урочисто затверджені, ніщо інше були, як тільки гра обману, віроломства та найпідлішої зради, яка спомогала мерзенним їхнім намірам, помсті й убивствам. І Народ Руський, коли підносив проти Поляків зброю, то робив це єдиною В ОБОРОНІ І В КРАЙНОСТІ, до чого всі народи в усьому світі мають найприродніше право, нічим не заперечене.

І яка ж тут буде справедливість і політика у держав, що шукають рівноваги, коли вони на оборону претендують, а тиранство й злочинство попускають або їх виправдують??

Приневольовати Народ Руський у підлеглість Полякам є диво, несумісне ні з якими правилами політичними й моральними... Це те саме, що єднати вівці з вовками на один пастівник, усупереч самій природі і здоровому глуздові...

В РАЗІ КОНЕЧНОСТІ, ЛІПШЕ ВПАСТИ В РУЦІ БОЖІ, НІЖ ВУЦІ ЛЮДСЬКІ.

Професор Доктор Адам ПРАГІР, з яким я часто вів розмови на теми польсько-українських взаємовідносин в минулому й сучасності був дуже здивований, коли я приніс йому з Бритійського Музею щоденник Люблинського Союму, де була заключена так звана „Люблинська Унія"... „Та це ж є міжнародній злочин!“ — сказав він з обуренням, як правник і міністр в екзильному Польському Уряді в Лондоні...

Та Люблинська Унія була кінцевою підставою до переведення ще більшого й підлішого міжнародного злочину: Берестейської Унії!! Бо Люблинська Унія ліквідувала всі обмеження, які були договорами з Литвою встановлені проти польської експансії на теренах Русько-Литовської Держави!

А Берестейська Унія, яка з усіма засобами державного примусу перехрещувала „православних схизматиків“ на „правовірних уніятів“ — викликала ту глибоку історичну трагедію, яка описана шановним автором Володимиром КРАТОМ, в його розвідці.

В своїх дуже докладних і правдивих описах історичних подій, мабуть з певних міркувань, шановний автор не узглядив в належний спосіб одного фактора, який без сумніву відіграв вирішальну роль: а саме — релігійний фанатизм католицької Польщі проти православних схизматиків України та постійне під'юзування Польщі Ватиканом проти „нечестивих козаків“!

Величезні й щирі зусилля Гетьмана Івана Виговського та його найближчого дорадника й творця текстів Гадяцької Угоди

— Юрія Немирича, щоб дійти до справжнього порозуміння з Польщею та створити „Тріумвірат“ з Польщі, Литви та Русі-України як рівноправних спільників — були ліквідовані вказівками папського нунція у Варшаві, який виконав наказ папи з Ватикану: „Не допустити в жадний спосіб до здійснення Гадяцької Угоди!“

Таке вороже наставлення Ватикану до Східного Православ'я є — що так скажу — ІСТОРИЧНОЮ КОНСТАНТОЮ —, яку можна спостерігати протягом довгих століть, починаючи від поділу Церков, коли то римський єпископ привласнив собі функцію „намісника Бога на землі“...

Коли в році 1843-ім вибухла війна між Турцією та Російською імперією, тому що Турки спробували заборонити російській флоті виплисти Дарданелською протокою до Середземного моря — західні „християнські“ держави: Англія, Франція, а також і магометанська держава Султана Марокко проголосили війну Росії, підтримуючи магометанську Турцію...

Французький архієпископ Парижу розповсюдив з нагоди цієї війни „Окружне Послання“, в якому він пише таке: „Ця війна не є війною політичною, війною одної держави проти другої, але війною РЕЛІГІЙНОЮ, метою якої є раз на завше ЗНИЩИТИ ПОТІСВУ ЄРЕСЬ та відігнати як можна далі її визнавців!“

"Такою є справжня, а не замаскована мета цієї війни, так само як і метою всіх Хрестових Походів було не звільнення Єрусалиму від Турків, але єдина: ПОТРЕБА ЗНИЩЕННЯ ПРАВОСЛАВНОЇ РЕЛІГІЇ."

Тому-то і мусульманський Султан Марокко, і мусульмани-Турки були ближчі католикам Європи, як "нечестиві Козаки" — еретики й схизматики"...

Майже одночасно з цим "окружним посланням" архієпископу Парижу вийшла брошура московського перекинчика на єзуїта — князя Гагаріна (французькою мовою), в якій він ставив ультиматум російському імператорові: ПЕРЕЙТИ З УСІМА НАРДАМИ РОСІЇ НА КАТОЛИЦИЗМ, АБО БУТИ ЗНИЩЕНИМИ ЧЕРВОНОЮ РЕВОЛЮЦІЄЮ, ЯКУ ОРГАНІЗУЮТЬ ЄЗУЇТИ"...

Як бачимо, загроза ця досконало виконана в 1917-ім році!

Єпископ Хомишин, один з провідників уніяцтва в Галичині, в своїй книжці, що вийшла перед другою світовою війною, дякував Богові за те, що большевики нищать Православну Церкву, бо коли "єресь схизматиків" буде ліквідована — буде легше посіяти в душах "безбожників" єдино-правдиву католицьку релігію!

Таке наставлення всіх уніятів до Православних, диктоване як догма з Ватикану, спричиняє страшне спустошення в їхніх душах, бо воно засуджує як шкідливу й безбожницьку боротьбу проти Ватикану й Католицизму всю героїчну епоху Козаччини, що з величезними жертвами захищало свою православну віру протягом трьохсот літ і нарешті — вичерпавши всі можливості до якогось порозуміння з фанатичною Польщею — покинуло Річ Посполиту та ^{умови} спробувало створити на Сході Європи нові політично-державні, в яких би були задоволені життєві матеріальні й духові потреби Українського Народу.

Уніяти, це та частина українського народу, яка не приймала участі в Українотворчій історичній ролі Козаччини (за винятком поодиноких постатей, ось як Гетьман Сагайдачний, Гетьман Виговський, Немирич,) та в оцінці Козаччини бездумно перейняла дурман брехонь та фальсифікацій, якими ватикансько-польські вбивці — інквізитори намагаються "виправдати" їхні злочинства!...

І доки ця єзуїтська отрута не буде ліквідована остаточно не може бути ніякої "загально-національної" української політики, не може й повстати Українська Держава!

Інженер П.ЛУКОМСЬКИЙ
Едмонтон, Канада

(Уривки з листа)

19.01.81

Вельмиггановний Пане Скрипник!

Дуже дякую Вам за надіслані матеріали. Не хочу писати на скору руку, тому сьогодні хочу обмежити мої завваги до Козаччини.

Стаття Володимира КРАТА під назвою „Кримська Доба Української Історії“ викликала у мене слідуєчі коментарі:

1. Заслугою автора є те, що він подає короткий, але ясний і змістовний нарис історичних подій в Східній Європі, які вирішили політичне положення України на протязі 300 літ.

Розподіл цієї історичної доби на періоди та частини улегшує її аналізу та помагає в дальших студіях тим, хто шукає глибшого зрозуміння згаданих історичних подій.

2. На мою думку наголовок цієї праці повинен бути:

„Козацька Доба в Історії Східної Європи“.

Не у всіх подіях цієї доби грають вирішальну роль Кримські Татари. Ані не всі події зв'язані з „об'єднанням з Москвою“. Натомість Козаки відіграли вирішальну роль на протязі цієї доби не тільки в Україні, а в цілій Східній Європі. Цей погляд поділяють деякі чужинецькі історики (напр. пишучи про Східну ^{Європу} Джон Стойє („Відкриваючи Європу“) пише: „Українська Революція 1648-го року була одною з найвеличніших подій того часу, з дуже важливими наслідками“.)

3. (Стор. 16) Тут згадується спротив населення проти „об'єднання“. Вже далше автор наводить приклади спротиву. Але також він пише: „Українське Козацтво... спричинилося до об'єднання України з Москвою“. Це твердження, яке виглядає на суперечність, потребує вяснення, якщо воно є правдивим.

Пояснення М. Скрипника: Автор має на увазі спротив московського, а не українського населення. Московські „старообрядці“ вважали обряди української православної Церкви „покаліченнями“ Законом, а московські консерватисти – монархісти вважали Козаків занадто „вільнодумцями-республіканцями“, які звикли вибирати і Короля і Гетьмана, отже були проти династичного принципу монархічної влади в Московщині...

4. (Стор.19). „Війна для Козацтва тепер стає джерелом поживи і добробуту". Побажано би дати кілька прикладів для підтримки цього твердження.

Пояснення М.Скрипника: Під час Московсько-Лівонської війни, а ще більше під час Польсько-Московської війни в „смутий час" військова сила Козацтва відіграла велику роль.

Зрозуміло, що збільшення кількості „ресстрових" козаків, оплата їх як грошима так і маєтками, наділення Старшини земельними маєтками та різними привілеями — збільшили матеріальну силу Козацтва якісно й кількісно.

Адміністраційний поділ України на ПОЛКИ, забезпечував і в мирний час провідну роль Козацтва в Україні.

5. (Стор.20) „Ось які були ті обставини, які примусили Гетьмана Богдана Хмельницького... підняти повстання проти Поляків, увійшовши в союз з Кримським Ханом".

З поданого, зараз перед цим твердженням, мені не ясно які саме обставини привели до союзу з Кримським Ханом, беручи на увагу те, що Татари нападали на Україну два рази на рік.

Чи може цей союз з ворогами спричинили особисті порахунки Хмельницького з польською владою?

Пояснення М.Скрипника: Польська Держава не була встані, та й не хотіла захищати своїх горожан — Православних Українців — від постійних нападів Турків та Татар, які точили кров з Українського Народу, виводячи сотки тисяч ясиру як рабів на продаж... Тоді Козацтво розпечало збройною силою руйнувати татарсько-турецькі фортеці, з яких вони робили наскоки на Україну. Це викликало протест Турції у Польщі та домагання припинити Козацькі Походи, під загрозою війни Польщі!

І ось тоді Польська Річ Посполита вирішила збройною силою приборкати Українське Козацтво, щоб воно не сміло боронитися від смертельних ворогів — Татар та Турків... Неймовірний і нечуваний факт, але війна проти власних співгорожан була розпочата в 1638 -м році. Це була остання крапля в мученицькій чарі терпінь Українського Народу під польською владою...

Ніяких особистих порахунків Хмельницький не мав... Прочитайте його листи- відповіді Турецькому Султанові та Римському Імператорові (стор. 30). Таких історичних документів Творця Української Революції та Держави — є більше... Деякі надруковані мною в Коментарі число I, як прилога: „Бзуїтська Отрута — У П І Я"...

6. (Стор.23)... Лише опортуністи, ось як Гетьман Іван Мазепа ...". Слово "опртуніст" є емоційно заряджене і воно непотрібно відвертає увагу читача. Слово "опортуніст" можна заступити висловом "досвідчений політик", не змінюючи значення, бо ж усі політики є опортуністами (включно з Петром I).

Пояснення М.Скрипника. Автор В.Крат (здається, він є сином генерала Української Армії після революції 1917-го р) при всіх його спробах дати об'єктивне наświetлення історичних подій не є вільним від "всеросійського державного шовінізму", який одобрює лише ті історичні факти, що вважаються прихильними й позитивними для зоологічної ненависти москалів проти Українців... Гетьман Мазепа є для них "зрадник" якого прокляла й церква й державний уряд... З другого ж боку цар Петро I, цей перший большевик на московському троні і вірець для Леніна та Сталіна, деспот і кат, який власноручно рубав голови повстанцям -- "Стрільцям" в Москві, є в opinіі російських істориків "зовсім іншої вдачі" -- він є Петром "Великим" -- будівничим Імперії з Московського Князівства, з напівтатарським населенням, на межі Європи та Азії...

Що ці "Російська Імперія" не могла бути побудована без співпраці України -- знав Петро I дуже добре і тому Гетьман Іван Мазепа був майже двадцять літ його дорадником...

Але... після Полтавського бою, де зі шведським королем Карлом XII билися проти Москви гетьманські полки Мазепи -- Петро I зрозумів, що всі його ніби-то "прихильні" настрої до Українського Козацтва не були встані змінити глибокої відрази Козацтва до московських варварів, про яких так остерігав один з найсвітліших Лицарів Козацтва -- Полковник БОГУН на Переяславській Раді 1654-го року... Ось його промова! :

"В народі московському панує найнеключимое рабство і невільництво в найвищій мірі, і в них, крім Божого і царського -- нічого нема власного і бути не може. І люди, на їх думку, рождені на світ ніби для того, щоб нічого в ньому не мати і тільки бути рабами. Самі вельможі і бояри московські титулюються звичайно "рабами царськими" і в просьбах своїх завжди пишуть вони, що б'ють йому чолом... Відносно посполитого народу, то всі вони... продаються на торжищах поруч худоби..."

Коротко кажучи, з'єднатися з таким неключимим народом є те ж, що скочити з вогню в полум'я"....

На жаль, ця пророча острого Богуна, не змінила настроїв Переяславської Ради, що в розпучі від нестерпного польського „вогня й меча“ шукала порятунку в московським полумі....

А сучасний пророк України -- Олесь БЕРДНИК -- пише в своїй статті „Терновий Вінець України“ : „Глянь на моє чоло, Росіє -- ти побачиш ТЕРНОВИЙ ВІНЕЦЬ! ”

„Так, результат багатолітньої спілки наших народів -- Го-гофа України, -- окраденої, замученої, обстріляної, розіп'ятої“...

Повищими поясненнями даю відповідь також і на Ваші коментарі число 7 та 8 , де Ви запитуете, якої саме вдачі був Петро I ? та про яке „закінчення війни“ говорить автор.

Після закінчення великої північної війни, що привела й до Полтавської поразки України Петро I вжив найбільш брутальних заходів геноциду для фізичного винищення Українського Козацтва... О. Бердник так пише про це:

„А щоб волелюбне серце народу не могло дати відсіч зрадникам і дводушникам -- необхідно було знищити віковий корінь сили і вільності -- ІНСТИТУТ КОЗАЦТВА ТА КОБЗАРСТВА -- ці два крила українського генія...

Крило Козацьке ти одсїкла одразу -- і найжорстокіше (ще з Петром I-го) А розсіяні залишки ЛИЦАРІВ розвіяла у безвість: ненокірними загатила фінські та сибірські болота, а покірнішими -- обставила свої кавказькі кордони та почала завойовувати апетитні східні території... ”

9. „З висловлених думок не ясно чи автор свідомо чи не свідомо не узглядив політичної ролі церкви у відносинах Польщі до України. Можливо, його головним завданням було висвітлити тільки мілітарно-політичні події. Але ,на мою думку, не було би зайвим згадати про роль Української Церкви ,тому, що її роля була чисто політичним явищем. Чужинецькі автори про це згадують .Наприклад Філіп Лонгворт в своїй книжці „ КОЗАКИ ” пише: „Екуменізм Уніятської Церкви був непопулярним поміж більшістю Українців. Католицизм був релігією чужинця-гнобителя і чим більше він посилював свій тиск на Українців, тим сильнішою ставала їхня лояльність до православної віри, тим несамовитішою ставала їхня ненависть до уніятів“...

Якщо сказано і навіть така коротка згадка додала би до зрозуміння подій, які описує автор. ”

Наприкінці подаю ще деякі мої думки щодо Козаччини:

Дещо зібравши свої думки про розгляд історії з філософічно-духового боку я хочу починати розглядати старинну історію про Арійців і других наших предків. Діставши Вашого листа думаю також мати на увазі Козаччину і з часом розглянути ту добу саме з такого боку. Що хочу знайти — я менше-більше уявляю, але мені здалося би знати більш фактів, щоби з того вийшло щось прилюдне.

Якщо Ви би написали працю про духову спадщину Козаччини, то це би дало мені нагоду зорієнтуватись перед тим, як щось починати дальше шукати й думати. Я думаю, що таку Вашу працю опублікували би українські часописи або журнали, тому що більшість наших людей мають позитивний погляд на Козаччину.

З моєї точки погляду Козаки зберігли і доповнили духову спадщину старинної Русі. Хмельницький згадував Одоакера, і називав себе Володарем Русі не без причин. Козацька Доба була духово живою добою в Україні, коли то на своїх підставах процвітала своя нова творчість (на яку також мали вплив татари, поляки й москалі).

З козацької доби ми сміло можемо бути гордими, але не маємо права бути зарозумілими, бо не все, що діялось в ті часи нам слід повторювати...

На мою думку негативний погляд на Козаччину не конечно вказує на прихильність до Унії. Козаки в основному обставали в обороні своїх прав, але вони також наймались і клали свої голови і за Польщу і за Москву та інших... Правдоподібно, були і між ними розбишаки, але переважаючий вплив Козаччини був позитивний, не тільки в історії України, а і в історії світу! В книжці згаданого вже раніш П. Лонгворта стоїть таке:

„Лвище Козаччини є вартим дослідження, бо — не тільки для їхньої власної справи, але й тому що воно репрезентує певну кількість універсального досвіду. Тому що історія Козацтва є так часто стосується і до сучасних ситуацій”...

Цей автор не ідеалізує Козаків і згадує розбишак поміж ними... Але це не означає, що він є прихильником унії. Він ясно вказує на конфлікт Козаків з унією і подає на це причини: „...Темп (швидкість) поневолення був прискорений, утиски Православної Церкви зростали... Україна швидко ставала поліційною державою, заснованою виключно для вигод польської шляхти...”

Цей самий автор також вказує на величезні розходження в
опініях про Козацтво, з яких найбільш критичні є польські
автори.

Тому, що Ви вважаєте найважлишим вклад Козаччини в духову
ідентичність нашого народу, було би корисно як би Ви Вашу
працю на ту тему опублікували побіч поглядів В.Крата, Др.Ю
Лісового і побіч Ваших поглядів на унію.

Я також вважаю філософічно-духову спадщину Козаччини най-
важлишою, але я покищо не в силі щось на ту тему написати.

сучасній Україні тепер офіційно поширений суспільно-
економічний погляд на Козаччину. Може як додаткове доповнення
можна би додати коротке зведення саме такого сучасного офі-
ційного погляду ("в дусі часу") Може Ви знаєте якогось нео-
віруючого який міг би це написати? . . .

— Дорогий Пане Лукомський!

Проблеми Козаччини нерозривно пов'язані зі проблемами,
які повстали в наслідок Унії. Від початку моєї публіцистичної
діяльності я присвятив і Козаччині і Унії дуже багато уваги,
бо мені було — не тільки з теоретичних студій, а головне з
досвіду революції на Україні ясно, що всі наші поразки й неща-
чі повстали тому, що в українську революцію включилися люди,
що ніби-то належали до того самого народу (етнічно), але по
суті — Галицькі Уніяти — були продуктом цілком іншої ДУХО-
СФЕРИ (або ж "культурного кола"), найбільш характерною
ознакою яких було, що їм було навіть заборонено вживати ім'я
КОЗАКА, а вигадано для них потворну комбінацію : "СТРІЛЬЦЯ
та Січі"! Що на Січі ніколи не було "стрільців" — цих типових
дрібних міщан німецько-австрійського культу, а були величні
в своїх цілях і діях ЛИЦАРІ СВЯТОЇ УКРАЇНИ, було їм їхніми
духовими провідниками заборонено навіть здогадуватися!

Військова інтервенція німецько-австрійських збройних сил
була лише увертюрою до релігійно-культуртрегерських намірів
"Князів Церкви", які в своїх довірочних звітах до Австрійського
Цісаря обіцяли "хабарями" грецькому патріархові зліквідувати
нарешті — "ересь Фотія" — Православну Церкву! . . . в Україні (а
потім і в Московщині !) і запровадити там єдино-рятуючу рим-
сько-католицьку Церкву. Це зву "Історичною Константою!", яка
діє від розколу церков на Західну та Східну. . . отже тисячу літ

Л И С Т Д О Д Р У Г А

(Замість рецензії на книгу Др. Петра Шумовського:
„ОСТРИГ” — історичний нарис. Марґет, Англія 1964)

Дорогий Петре!

Твоя книжка : „ОСТРИГ” — історичний нарис—була для мене найбільшою писанкою на Великдень, яку взагалі можна собі уявити! Дякую Тобі сердечно за цю книжку та одночасно гратуюлю з її появою!

Прочитав її, як то кажуть, в один присіст, тобто за півночі, бо не міг відірватися від тих, захоплюючих своєю трагічною величчю, історичних подій, які описані в книжці, та Твоїх міркувань про них.

Все це разом робить Твою книжку надзвичайно актуальною, такою сучасною! Ти зробив велику прислугу всім нам тим, що з-під пилу припалого минулого вивів на світ денний одну з найяскравіших та глибоко символічних і повчаних сторінок з літопису нашого життя.

Та особлива й дуже визначна роля, яку грала Волинь в нашій історії, нагадує мені мимоволі й мою ближчу Батьківщину: Чернігівщину-Сіверщину, яка теж займала окреме становище та відіграла свою специфічну функцію в історії нашої Землі. Мені здається, що в цих двох стародавніх теренах нашого заселення найбільше збереглися органічні традиції Київської Русі Рюриковичів, як ^в живих нащадках, так і в історичних пам'ятках і документах, німих свідках слави й величі наших предків!

Ти маєш повну рацію, коли твердиш, що Литовсько-Руська доба, яка так мало досліджена нашими вченими, була, власне кажучи РУСЬКО-Литовською, тобто прямою спадкоємницею Київської Русі, включно з її Галицько-Волинським продовженням.

Таким чином, державна традиція заховалася без перерви в тім утворі, котрий назовні начеб-то інкорпорував та інтегрував рештки Київської Русі, а по суті підкорився її більшій та давнішій політичній та національній культурі.

Аджеж-ж і основні закони цієї держави — Литовський Статут — були писані не тільки в литовській, але і руською мовою!

Ревеляційними були для мене Твої документи про з'їзд ШЛЯХТИ ЄВРОПИ на чолі з могутніми королями в ЛУЦЬКУ, в році 1427-му, де вони були гостями наших русько-литовських князів. Ця подія сама по собі заслуговує на окрему монографію, на докладний історичний твір. Те, що сьогодні — більш як п'ятьсот літ пізніше — намагається реалізувати об'єднана Європа, те поставили на порядок денний наші предкище в 15-м столітті!! Яка захоплююча висота й величність політичної думки, яка пророча візія на майбутнє! Так могли думати й ^{тільки} цинити великі державні мужі, які виховалися в універсальнім, імперським дусі Володимира Великого й Данила Галицького!

Що князь Витовт хотів бути коронованим, хотів поновити династичний принцип Київської Русі та тим скріпити свою відпорність супроти наступу Польщі — є дуже знаменним фактом. Не менш характерним є і те, що Поляки досконало розуміли значення цього акту та тому, як Ти пишеш — „розсікли ту корону у Львові наполи“, вкравши її від послів, які везли її з Риму до Витовта! Я цілком погоджуюся з Тобою, що „цей кінець рішив долю Литви і цілого Сходу Європи та України на довгі віки“!...

Це було величезною історичною помилкою, навіть злочином Польщі, що вона не схотіла пристати на Польсько-Литовсько-Руський СИМБІОЗ не тільки державно-політичного, але й релігійно-культурного порядку та почала свою анархічну й варварсько-фанатичну релігійну експансію (місію Ватикану!!) на Схід, в остаточному результаті якої має вона сьогодні московського погонича Гомулку в „Привіслянським Краю“ та перспективу повної ліквідації як незалежної нації...

„Остріг“ і ціла епоха, пов'язана з ним та князями Острожськими, це є останнє лицарсько-героїчне зусилля старої консервативної провідної верстви Київської Русі захвати оту предківську державну традицію, що була „предня“ від польської, що існувала не тільки в гордих прадідівських гербах, а і в живих „княжатах руських“, які вважали поляків за : „люди прості“!...

Тому то автор вірша на смерть князя О.К.Острожського писав: „Пам'ятайте жесте з княжат руских Острожских вишли, их віру — дільність і побожність мійте на мислі. Вами хочу похвалити ся перед Божим Маєстатом кгда с Гас жаден не будет апостатом“!...

Наступ Польщі на Руські Землі був офензивою загарбницької, хижачької зграї кондотьєрів, які шукали легкої здобичі на теренах, що знайшлися в скрутному положенні через столітню виснажуючу боротьбу проти Татар, Турків, боротьбу, яка захищала й Польщу та дозволила їй на внутрішню консолідацію.

І ось, ця „християнська“ нація – ПОЛЯКИ – користає з нещастя своїх ближніх братів і співгромадян та в звіряче-брутальний спосіб грабує їхні Землі, нищить віру й культуру та ще й проголошує цей геноцид як свою „історичну місію“ !!

Я не маю ненависти до Поляків ані за далеке минуле, ані за повторення його майже в тих самих дикунських формах підчас польської займанщини 1920-1939 років...

Я відчуваю тільки глибоку ОГИДУ до такого спотворення і культури, і релігії, і державних завдань та до носіїв і „апостолів“ „огня й меча“, які ще й донині опановують польське суспільство,...

Не дивно, що дух „Великого Інквізитора“ з Риму, про який Б.Словацький так вірно сказав: „РИМ Є ТВОЯ З Г У Б А, ПОЛЬЩА“! – привів Польщу в обійми його логічного завершення: царства Антихриста з Москви... Чи в сучасному чистилищі й пеклі народиться нова душа Польщі, справді християнської, як Самарянин з євангельської притчі, чи вона теж як і ми буде засуджена на „злиття націй“, як погній для безбожницької Москви – залежить в першу чергу від того, чи Польща на решті зрозуміє свою історичну провину на Сході Європи та покутою в глибині душі й готовістю до помочі й жертви – врятує і себе, і тих, яких Боже Провидіння зробило її сусідами та співниками історичної долі...

ТУТ -- лежить її справжня місія та призначення, а не у відрубуванні голів „схизматиків“... „на славу Божу!“...

Коли я читав про нелюдське замордування князя Санґушка, тільки тому, що він був православним, коли я замислився над „загадковими обставинами“ (отрутою!) смерті останніх православних нащадків князів Острожських- ЯНА Й КОНСТАНТИНА -- які вмерли „того ж самого дня і в тому самому місці в Любліні у 1618 та 1619 роках“, то не тільки минула, але й сучасна аналогічна трагедія гострим боєм та гнівом вибухла в мені... Я не потрібую пояснювати Тобі, про КОГО ходить!

Ще одну дивну асоціацію викликала в мені Твоя книга... Ані Волинь, ані Чернігівщина-Сіверщина ніколи не мали відчуття, що вони є „УКРАЇНОЮ“, яка в їхній свідомості не належала до одвічних, корінних Земель Русі, а була чимсь молодшим, новим утвором, коли хочеш навіть „колонією“ старої Русі, сотвореною вихідцями з корінних Земель та з українських територій під Польщею... І ось, цей новотвір — УКРАЇНА — перейнявши ^{на} себе (Січ, Козаччина!) боротьбу за долю нашої Землі як окремої Держави, зробила одну, катастрофальну в своїх наслідках, політичну й культурно-релігійну помилку!

Вона — КОЗАЦЬКА УКРАЇНА — не підпорядкувала себе тим заповітам і традиціям Київської Русі, які з таким жертвеним подвигом хотіли зберігти й передати їй ОСТРИГ І КНЯЗІ ОСТРОЖСЬКІ!...

„Некоронований монарх Руських Земель“ — як був відомий цілому світові Князь Константин Константинович ОСТРОЖСЬКИЙ, або ж його нащадки, чи навіть інші представники династії Рюриковичів могли-б врятувати новий козацько-руський державний твір — УКРАЇНУ — від тої анархії та самовинищування гетьманської еліти, яка настала після смерти Гетьмана Богдана Хмельницького!

Та і цілий Переяславський договір був-би непотрібним, якби Богдан, як побідний вождь-революціонер склав до престолу Київського Рюриковичів належну їм корону, а не намагався сам одягнути її на свою „наполеонівську“ голову...

Тоді — б не потребували „Москві присягати“ його лицарські побратими (до речі, найліпші з них, ось як Богун, Виговський, Нечай, Гуляницький — відмовилися присягати Москві, так само як і митрополит Київський!...). Тоді-б не бунтувалося-б і військо Мдановича, розагітоване агентами Москви, що : „Гетьман ламає присягу цареві!...) Бо присяга була в той час не пустопорожньою політичною формулою-фразою, яку можна безкарно порушувати, а обіцянкою БОГОВІ!...

І яку позитивну роль й не відіграли ті з „польських шляхтичів“, які пристали до Козаччини, одного вони з певністю не хотіли: відродження старої, твердої, консервативної Русі! Вона була їм чужа по своєму духу — ієрархічного служення МОНАРХОВІ, як символів Держави, чого вони в Польщі не мали і чому вони й не могли навчитися!

Крім того, Великий Князь Руський зразу поставив би їх на на своє, властиве їм місце — здібних кондот'єрів, революційних „парвеню” , яких треба було б ще виховувати на вірних до смерті монархові дружинників-гриднів , СЛУГ ДЕРЖАВНИХ , які сотворили як ВИТЯЗІ Й БОЯРИ — Київську Імперію!

Так, навіть в тій прихильній участі спольщеної шляхти в Повстанні України ховалося зерно отрути й розкладу через невластиві для нашої традиції політичні методи організації, занесені з фактично республіканської Польщі...

Були тоді розумні й досвідчені політики-патріоти, ось як Адам КИСІЛЬ, воєвода Київський, які остерігали Козаччину від наслідків (соціальної) революції... Та, на жаль, їх голос не був ані зрозумілий — за браку політичної культури Козаччини, ані мав потрібного впливу в гетьманській уряді... Безперечно, були і у Богдана Хмельницького і у його співробітників спроби встановити дідову монархію, як консолідуючий, тривалий чинник в державній структурі. Але, при наявності легітимних нащадків Київського Престолу, не могла ця нова, „ наполеонівська ” династія Хмельницьких стати кристалізаційним ядром для консерватизму, його опертям та захистом!

Тому примушений був Богдан шукати собі „легітимації” та „корони” у інших володарів, які мали законну, так мовити канонічну преемственість монархізму. Чим це скінчилося — добре знаємо...

Спадковимці Хмельничан та Першої Гетьманщини не раз намагалися відродити й скріпити себе встановленням дідової монархії — Гетьманською Династією! І Гетьман Іван Мазепа, і Гетьман Кирило Розумовський були заступниками цієї ідеї.

Цікаво, що ні один з Гетьманів не наважився сісти на Київський Престол! Чигирин, Батурин, Глухів — але не Київ, до якого вони не почували себе управненими...

Архистратиг Михайл стояв біля Київського Трону та мечем не допускав тих, хто не мав „легітимації”...

Синився я так докладно над цією проблемою, бо вона і сьогодні дуже пекуча, актуальна й нерозв'язана... Наша консолідація з аморфної, етнографічної народности до державної НАЦІЇ — не може відбутися без відродження українського легітимного консерватизму, який свідомо підпорядкує себе історичній традиції Київської Русі! Без відродження тра-

лиці Київського Князівства, Україна залишається і в розумінні власних консерватистів, і в очах цілого світу — лише продуктом польської культурно-політичної та релігійної колоніальної експансії на Землях бувшої Держави Рюриковичів!

В той спосіб ми позбавляємось найбільших духових і політичних скарбів, які залишили нам в спадщину наші предки, творці Київської Імперії, про яку пам'ятають та яку поважають за її державне й культурне життя всі європейські народи.

„ОСТРИГ” — це фокус, в якому горіла ця проблема п'ятьсот літ тому, це репрезентант певної „генеральної ідеї”, яка з віддалі століть і сьогодні кличе нас, запалює на чин, вимагає здійснення...

Бо коли люди мовчать... „камні заговорять”...

І тому, як Ти дуже слушно й глибоко відчув, — „для нас ті руїни все ще живі, вони промовляють глаголом давньої слави”...

І будуть промовляти аж доки втілені в них вимоги й заповіді ПРЕДКІВ, не будуть нами узгляднені та здійснені!..

Вітаю ! Микола СКРИПНИК

Гага, 09.05.1964

„Чудова річ! Ця рецензія є геніальним доповненням до книги Шумоїського: „ОСТРИГ” В наступних виданнях цієї книги цей лист мусить бути друкований разом, як заключний її розділ.”

15.УІІІ. 1964 А. КИРПИЧ
(в.р.)

Повища стаття була свого часу друкowana в „Канадійськiм Фармерi” , Канада, Вiннiпег.

БІБЛОТЕКА „УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО СЛОВА”, ЧИС. 11.

ІНЖ. САВА ЗЕРКАЛЬ

РУЇНА КОЗАЦЬКО-СЕЛЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В 1648-1764-1802 РОКАХ.

**(СТУДІЯ ПОЛІТИЧНО-АДМІНІСТРАТИВНИХ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН В УКРАЇНІ В XVII - XVIII СТ.).**

**ЯК НАІХАЛИ ПАНИ,
ІЗ НАС ШКІРИ ПОЗДИРАЛИ —
ТА Й ПОШИЛИ ЖУПАНИ!**

З народньої пісні.

*Величчю і любов'ю Земляків: Енж. М. Скрипникова;
на пам'ять.*

С. Зеркаль, автор. Бруклін, 25 лютого 1974р

НОВИЙ ЙОРК — ЗДА. 1968.

КАТАЛОГ ВИДАНЬ
 „Бібліотеки Українського Громадського Слова”,
 Нью Йорк.

1. Петро Марченко — МИСТЕЦЬКА АКЦІЯ В ТАНКУ. 1954 р. Вичерпано.	1.00
2. П. Богацький і М. Шаповал — УКРАЇНСЬКА ХАТА. Спогади про організацію, видання, редагування і співробітників журналу „Українська Хата” в Києві 1909 — 1914 р.р. Нью Йорк 1955 р.	1.00
3. Микита Шаповал — СХЕМА ЖИТТЄПИСУ. Автобіографія і спогади автора. Нью Йорк 1956 р. Стор. 42 + 3 ілюстрацій	1.00
4. Инж. С. Зеркаль — НАЦІОНАЛЬНІ І РЕЛІГІЙНІ ВІДНОСИНИ НА ЗАКАРПАТТІ. Опис історичних границь. Колонізація, асиміляція. Таблиці і мапи. Н. Й. 1956 р. 38 ст.	1.00
5. Петро Марченко — АРОМА КВІТУ. Н. Й. 1956 р. 26 ст. 2 іл.	0.75
6. Петро Марченко — ЕВЕНТУАЛІЯ та інші нариси. Н.Й. 1958.	1.00
7. Микита Шаповал — ЩОДЕННИК. Записи від 22 лютого 1919 р. до 22 лютого 1932 р. з організаційного, громадського, політичного й культурного життя і праці в Україні, Угорщині, Чехословаччині і двох подорожей до ЗДА і Канади. Н. Й. 1958 р. В двох частинах 320 стор. з ілюстраціями.	4.00
8. Микита Шаповал — ГЕТЬМАНЩИНА І ДИРЕКТОРІЯ. Спогади організатора повстання проти гетьмана П. Скоропадського в листопаді 1918 р. Н. Й. 1958 р. 126 стор. 1 ілюстрація.	2.00
9. Журнал „УКРАЇНСЬКЕ ГРОМАДСЬКЕ СЛОВО” — річники 1953, 1954, 1955, 1956, 1957 і 1958 роки. Незалежний орган української суверенно-соборницької, трудово-демократичної і республіканської думки. Комплектні річники по	3.50
10. Христия Алчевська — КЛЕМАТИС. З передмовою і біографією родини Алчевських Инж. С. Зеркаля. 48 стор.	1.00
11. Инж. Сава Зеркаль: Руїна козацько-селянської України в 1648 — 1764 — 1802 р. Новий Йорк 1968 р. Друкована. Великий формат. 250 стор. Брошурована. За	6.00

Книжки висилаються за вперед надіслану платню готівкою, моні ордером або чеком. Для книгарень і кольопольтерів відповідна знижка. Пересилка на кошт видавця. Замовлення і листування адресувати:

S. ZERKAL

1735 Grove St., Brooklyn, N. Y. 11237, USA.

Вельмишановний і дорогий Вишата Святославич!

Підтверджую одержання Ваших листів від 19.01.81 та пакунку з 5-ю примірниками книжки о. протоієрея С. Ляшевського: „Доисторическая Русь“, а кілька днів пізніше Вашого листа від 30.03.81 та сердечно дякую за все надіслане!

Приношу Вам мою велику подяку за те що видання цієї книжки таки стало дійсністю... Я дуже задоволений її зовнішнім виглядом і сподіваюся, що не дивлячись на всі наші застереження щодо наставлення автора до проблеми — вона принесе свою користь, хоч би вже тим, що наша „офіційна історична наука“ буде змушена так чи інакше реагувати на цю публікацію! ...

З огляду на невеликий тираж в Торонто я маю намір перевидати її офсетом в Аахені.

Я Вам надзвичайно вдячний за те глибоке розуміння й позитивну оцінку моїх спроб „словом“ розбудити людські душі, дати їм в цей справді апокаліптичний час нову надію, нову орієнтацію на ті цінності, які ми століттями занедбали...

До речі, я переслав Панству Гайдаїчуків повний переклад „Слов'янської Мітології“ М. Костомарова, так що Ваша замітка в листі від 30.03.81, щоб надіслати їм продовження — вже виконана мною.

Розвідка Ю. Миролюбова на тему: „Ріг Веди та дохристиянські вірування Русичів“ є вже переписана новим правописом та є виготовленою, що вона в кінці цього року буде надрукована. Мій переклад її українською мовою, звичайно, мусять почекати на появу оригіналу... На жаль, ані Ю. Миролюбов, ані проф. В. Шаїн не наважилися вважати „РІГ ВЕДИ“ (Ріг Знання) і всю її величну релігійно-філософську концепцію твором Русичів... яким вона без сумніву є!

Чим більше я заглиблююсь в суть „дохристиянських“ понять наших Предків про релігійно-філософські проблеми, тим певнішим стає моє переконання, що наша „Космогонія“, або ж світогляд був безмірно вищим, всеохоплюючим, універсальним світовідчуттям цілої природи духового й матеріального життя Космосу, як те обмежене та егоцентричне виключно людське бажання „спасіння“ душі, після земного існування, яке є головним теологічним змістом

і метою суто-семітського світосприймання, яке знало тільки са-
муни в пісочних пустелях Сахари та Сінаю, без рослин і тварин,
у спеці й справі, ховаючись від смертоносного Сонця, в постій-
них матеріяльних злиднях, які робили ГРАБУНОК ІНШИХ — конечністю,
а дозвіл та „привілеї“ на ці грабунки „гоїв“ з боку жорстокого
Деспота — ЄГОВИ, мав бути окуплений та заплачений найбільш аб-
сурдними жертвами, включно з мордами власних дітей „на славу“
Богу...

Прищеплення нам силою — „огнем і мечем“ Юдо-Християнізму
означало штучну заборону дальшого нормального розвитку нашого
„природознавчого“ світогляду, в якому Боги були тільки „вобразами“
тоб то символами певних закономірних явищ природи. Ця перепона
означала й „Прокрустове ліжко“ для всіх проявів Духу й Почуття,
які не дозволяла юдо-християнська Доґма про „гріховну суть“ зем-
ного життя. Означало примусову ліквідацію величезної життєвої,
дослідницької енергії, скеровання її в абстрактні „планетарні про-
стори“, означало, нарешті, майже призирство до всіх виявів РОЗУМУ,
гріховність бажання матеріяльного добробуту на Землі, в резуль-
таті чого суспільство не було встані розв'язати доцільно еконо-
мічно-соціяльні проблеми мирним, поступовим шляхом, а все це ви-
кликало не тільки внутрішні соціяльні революції, але й зовнішні
збройні конфлікти... Реліґійні війни та інквізиція століттями
виснажували народи „юдо-християнської“ віри, позбавляючи їх най-
більш вартісного біологічно й духово елементу, що як найбільш
активний фактор в суспільстві ніс найбільші жертви в боротьбі
за волю думки й чину... Ідея елітарного проводу зазнала ґрунтов-
ної дискредитації не тільки в галузі реліґійно-філософській, але
в політично-державній, де „непомилність намісників Бога“ на Зем-
лі породила й й непомилних „феодалів“, або Богом обраних чи
даних рабодасників та хижацьких галапасів...

Так станула Європа „колискою революцій“ — реліґійних, філо-
софсько-реліґійних та нарешті й політично-соціяльних!

Римську рабовласницьку Імперію, яка виросла до величі на ідеї
„ГОМО ГОМІНІ ЛЮПУС ЕСТ“ не врятувала і юдо-християнська анти-
теза: „Любіть ближнього як самого себе!“ , бо в цю ідею ніхто
з нащадків Римлян щиро не вірив... Структура нащадків в Римській
Імперії мала за підставу відношення поміж ПАНОМ і РАБОМ, або
„БОГОМ-ОБРАНИМ“ та „ЗАСУДЖЕНИМ ДО ПЕКЛА“... При чому здебільше
„ПАН“ був іншої національності як РАБ... (Німці панували над
Слов'янами...)

В Єванґелії від св. Матвія ІО, 34 - 37 стоїть:

34. „Не думайте, що Я прийшов, щоб спокій (мир) на землю принести, — Я не спокій принести прийшов, а меча.”

35. „ Я ж прийшов „ порізнить чоловіка із батьком його, дочку з її матір'ю, і невістку з свекрухою її”.

36. „ Й „вороги для людини — домашній її”.

37. „ Хто більш як Мене ,любить батька чи матір, той Мене недостойний. І хто більш як Мене ,любить сина чи дочку , той Мене недостойний”.

Ця ментальність типова для всіх ФАНАТИКІВ-ІДЕОЛОГІВ, які виступають проти природного БІОЛОГІЧНОГО проводу БАТЬКА РОДИНИ. Тільки позбавлена природних корінів людського співжиття, отже покалічена людина, надається як „ віруюча” до різних інтернаціональних „СПАСИТЕЛІВ ДУШ”, пророків, месій, „фюрерів”...

Натомість наша українська соціальна структура будувалася на принципі проводу й опіки БАТЬКА РОДИНИ. Проекція цих земних відносин в НЕБО — породила ДАМБОГА, як Батька чи Діда людей, рідного ПРОВІДНИКА...

І в сучасній свідомості українця БАТЬКО — є справжній Провідник! Під час революції 1917-го року, найбільш почесним титулом для політичного провідника було ,коли його називали БАТЬКОМ ... безкорисним, доброзичливим, досвідченим, готовим на жертви для Рідних — СКОРОНЦЕМ РОДУ! ...

На тему: „Роля Релігії, власного Бога для Народу” прочитав недавно в „БІСАХ” Достоевського деякі думки, варті уваги й дискусії.

Подаю в перекладі розмову поміж М.Ставрогиним (головний БІС роману!) та Шатовим. Шатов каже до Ставрогина:

„Ви казали тоді (в Америці), що хто не є православним — не може бути РУСЬКИМ... Ви вірували, що римський католицизм вже не є християнським. Ви твердили, що Рим проголосив Христа, який піддався спокусі Диявола (панування над світом!) і що проголосивши цілому світові, що ХРИСТОС НЕ МОЖЕ ВСТОЯТИ НА ЗЕМЛІ БЕЗ ЦАРСТВА ЗЕМНОГО, католицизм тим самим проголосив Антихриста своїм провідником і тим загубив весь Західний Світ...”

Ви казали: „ Ні один народ ще не влаштував свого життя на підставі науки та розуму... Розум та наука завжди ,тепер і від початку віків виконували лише другорядну, службову роль і так будуть виконувати її до кінця віків... Народи формуються та порушуються іншою силою, яка панує над ними та наказує їм, але походження її невідоме й не може бути пояснене... Це є сила, безперервного , постійного ствердження буття та заперечення смерті... — 3 —

Це є ДУХ ЖИТТЯ, РІКИ „РОДИ ЖИВОЇ“ (про яку так багато пише Влес Книга М. Скрипник)... Філософи звать це моральним чи естетичним принципом ... Я його називаю простіш: ШУКАННЯМ БОГА !

Метою кожного народнього руху, в кожному періоді його буття -- є виключно лише шукання Бога , БОГА СВОГО, НЕОДМІННО ВЛАСНОГО ТА ВІРА В НЬОГО ЯК ЄДИНО ПРАВДИВОГО (ІСТИННОГО) БОГА!...

БОГ є СИНТЕТИЧНА ОСОБА ЦІЛОГО НАРОДУ, ВЗЯТОГО ВІД ЙОГО ПОЧАТКУ АЖ ДО КІНЦЯ... Ніколи ще не було, щоб у всіх або в багатьох народів був один і той самий Бог спільний! Але завжди у кожного народу був свій окремий Бог. Ознакою знищення народностей є, коли Боги починають ставати спільними... Коли Боги становляться спільними, то вмирають Боги і віра в них разом з самими народами. Чим дужчим є народ, тим більш окремим, особливим є його Бог. Ніколи ще не було народу без релігії, тоб то без поняття про добро та ЗЛО . У кожного народу є своє власне поняття про ЗЛО ТА ДОБРО! Коли поняття про Зло та Добро стають спільними у багатьох народів, тоді народи вмирають і тоді сама різниця поміж Злом та Добром починає ставати неясною та поволі зникає... Ніколи РОЗУМ не був встані визначити , що є ЗЛОМ, а що ДОБРОМ, чи навіть приблизно відділити ЗЛО від ДОБРА..."

На закид Старогина, що Шатов знижує Бога до атрибуту народності, Шатов відповідає: „Навпаки, я підношу Народ до Бога!

Народ -- це є тіло Боже... Кожний народ доти і є народом, поки він має свого окремого Бога, а всіх інших Богів у світі -- виключає категорично... Поки вірує в те, що своїм Богом перемає та вимагає зі світу всіх інших Богів..."

„ І коли великий народ не вірує , що тільки в нім однім є ІСТИНА, коли не вірує, що тільки він є здібним і покликаним воскресити всіх та врятувати своєю ІСТИНОЮ, то він зараз же перетворюється в ЕТНОГРАФІЧНИЙ МАТЕРІЯЛ... перестає бути великим Народом ! ..

Справді великий Народ ніколи не може погодитися з другорядною роллю в людстві, або навіть першорядною, але неодмінно і виключно з ПЕРШОЮ! Хто цю віру губить -- той вже не є Великим Народом !"...

Хто уважно читає Влес Книгу та розуміє її внутрішню СУТЬ, не може не помітити, що повищі думки про Бога -- свого власного та єдиного ІСТИННОГО -- є провідною думкою всіх текстів... Влес Книга

І доки ми мали свого Дажбога -- були ми ВЕЛИКИМ НАРОДОМ, який створив найбільшу на той час державу, запліднив своєю культурою та своїми людьми-емігрантами як Близький Схід так і майже цілу

Європу аж до Атлантичного Океану,приніс скрізь свою власну со-
ціальну структуру,побудовану на принципі РОДИНИ ,в якій панує
ГУМАННИЙ СИМБІОЗ,а не ворожнеча всіх проти всіх... Свою надзви-
чайно глибоку й правдиву КОСМОГОНІЮ,а також і релігійно-філософ-
ський світогляд наші Предки нікому не накидали,бо були свідомі,що
він є продуктом як нашої біологічної суті,так і обставин нашого
тисячелітнього життя в благословенній Богом Землі - Україні !

Зрада та зречення своїх Богів зробила нас не тільки рабами
цих чужих Богів,але й рабами чужинців...

Дуже мені приємно було почути,що мої вірші : „На новий Рік“
та „Верховини“ зворушили Вас до глибини душі... Кожний „поет“,
звичайно ,носить в собі щось від „пророка“...до якого звернені
були слідуючі слова:

„Возстань Пророк,и виждь ,и внемли!

Исполнись Волею Моей !

И обходя моря и земли -

Глаголом жги сердца людей!“

Не можу промовчати при цій нагоді,що ,на жаль,ГЛАГОЛ ,або ж
СЛОВО - в моїй opinii є тільки складовою частиною ЧИНУ,без якого
воно губить свій сенс...

Останній Кошовий Січі - Кальнишевський - піддався намовам мос-
ковського попа та не робив жадного спротиву против ліквідації
Січі,хоч і мав збройну силу! Бо ніхто вже не закликав його -
СЛОВОМ - до захисту ідеї Української Держави ЗБРОЄЮ,не дав йому
віри в свою ПРАВДУ,яку перемогла московська брехня...

Він вмер на Соловках, в одній з келій монастиря...

І ось,сталося - в моїх очах - ЧУДО ДАЖБОЖЕ !

В ту саму келію - 150 літ пізніш - заслали московські найз-
ники на смерть МИКОЛУ ЗЕРОВА,який мав ідею та СЛОВО на захист
України,але не мав ЗБРОЇ... І там, на Соловках,в тій самій келії
зустрілися носії СЛОВА ТА ЗБРОЇ - посмертно,не виконавши спільно
ІДЕЙНОГО ЧИНУ ЗБРОЙНОЇ ОБОРОНИ УКРАЇНИ за життя. Покликані воєни
були ДАЖБОГОМ на СУД та НАУКУ НАМ -- ДАЖБОГОМ,щоб ми зрозуміли,
що ті з нас,які „на сторожі ставлять СЛОВО“ (без зброї!) так
само як і ті,які мають в руках ЗБРОЮ,але не знають (без Ідеї !)
що треба захищати нею - нарешті навчилися з історичного досві-
ду,що тільки спільно ІДЕЯ -- СЛОВО та ЗБРОЯ можуть досягнути мети.

Чудова легенда про „МЕЧ АРЕЯ“ - це символ Зброї,яка свідомо
свого призначення:захисту „в своїй Хаті - своєї ПРАВДИ і СИЛИ і ВОЛІ“

Un livre VIE et RELIGION des SLAVES selon le LIVRE de VLES
par Boris REHBINDER - 13, Avenue Jean Heitz. F. 63130 ROYAT - 1980.

Ce petit livre (8°, 108 p.) devrait intéresser tous ceux qui ont entendu parler des "Planchettes de Vles", et tous ceux qui désireraient connaître sur l'histoire des Slaves quelque chose de plus que les banalités généralement servies dans les manuels qui encombrant le marché du livre. A côté d'une description du *Livre de Vles*, l'auteur fournit de précieux détails sur le domaine où ces planchettes ont été trouvées, en 1919. Il donne la traduction de plusieurs de ces planchettes et il indique clairement pourquoi cet important document ne saurait être une imposture, comme l'ont supposé certains savants entre Moscou et Washington.

Avec raison, M.Rehbinder nous fait observer plusieurs bizarreries dans la façon traditionnelle d'enseigner l'histoire des peuples slaves. Par exemple, on nous dit que la plus ancienne ville slave (russe) s'appelle Novgorod, mais personne ne semble s'être aperçu qu'avant la ville "neuve", il devait y avoir eu quelque part une *vieille* ville dont l'histoire mériterait d'être reconstituée.

Très à propos, l'auteur souligne la tendance universelle à déformer l'histoire des peuples slaves résultant du fait que l'on se sert surtout ou uniquement, de livres rédigés dans une optique gréco-romaine. En effet, comment les récits des auteurs grecs pourraient-ils être objectifs, puisque chez les Grecs, le pillage des peuples voisins était un mode de vie, et que la piraterie en Grèce jouissait d'une plus grande estime que la littérature ? Un autre fait important relevé par M.Rehbinder est la foi inébranlable des peuples slaves en la vérité et la justice, une foi qui a marqué, non seulement la tradition orale, mais aussi la littérature récente en Russie - ce qui nous fait penser à Tolstoï et Dostoyevski.

Ce livre contient d'abondantes données toponymiques et des réflexions originales sur la religion des peuples slaves dans l'Antiquité. L'auteur y a mis son coeur. Il a droit à notre reconnaissance.

Professeur G.D.SOTIROFF
Le Prévost. Séminaire Saint-Augustin
Cap Rouge. Québec. CANADA. Janvier 1981

Jaroslava JOSYPYSZYN
rue Pascal
50 GENTILLY

Gentilly, le 30 mars 1981

Monsieur Boris REHBINDER
13, avenue Jean Heitz
63130 ROYAT

Monsieur,

J'ai lu votre livre "Vie et religion des Slaves selon le livre de Vles". La première difficulté dans une telle entreprise est bien évidemment d'être crédible, surtout en France pays cartésien où tout ce qui ne peut être prouvé est suspect, ce qui est le cas avec les tablettes de Vles. Pour ma part je suis prête à croire qu'elles ont existé mais... des questions se posent. En effet, très peu de personnes les ont vues, de plus elles ont disparu et on ne peut donc prouver d'une part qu'elles ont réellement existé, d'autre part, que ce qui est écrit est véridique et si elles étaient bien d'époque. Des faux de ce genre ne manquent pas et à vouloir trop prouver comme vous le faites dans ce livre on arrive à l'effet contraire.

Ce problème posé et non résolu passons à un autre aspect du sujet. Les explications fournies et les interprétations n'appartiennent qu'à vous, mais permettez-moi de faire quelques remarques ponctuelles.

Dire que les Scythes vénéraient déjà la croix sous la forme d'une épée fichée dans un fagot est assez anachronique. En effet, les chrétiens honorent la croix du fait que selon la tradition Jésus est mort sur la croix. Mais pour ce qui est de la vénération de l'épée la symbolique n'est pas la même elle n'a aucun rapport. Ce n'est pas pour sa forme mais pour le symbole que représente l'épée, pour les pouvoirs de force et invincibilité qu'on lui attribuait. Les exemples de pouvoirs surnaturels attribués à l'épée en Europe sont nombreux : l'épée d'Arès, du roi Arthur, de Roland...

Autre chose, vous écrivez "Les Grecs ont même essayé d'effacer le nom des Slaves dans l'histoire. Dans ce but ils ont répandu l'histoire des Scythes et plus tard celle des Sarmates". Les Grecs n'ont pas répandu l'histoire des Scythes car les Scythes ont leur histoire mais qu'elle soit exactement comme l'a décrite Hérodote il est probable que non mais ils n'ont rien inventé. Le terme "scythe" est en effet une invention grecque mais il dérive du terme "eskytija" qui signifie "au-delà des frontières" Il faut plutôt le comparer au terme de "barbare" c'est à dire qu'il sert à désigner tout ce qui n'est pas grec. C'est un terme général qui englobe différentes ethnies qui n'ont rien de commun entre elles car on parle aussi bien des Scythes de l'Altaï, que des Scythes de l'Inde ou des Scythes d'Ukraine. Il y a une similitude avec le terme général lui aussi de "slave" qui recouvre et regroupe des ethnies différentes comme les Polonais, les Tchècs, les Russes, les Bulgares ou les Ukrainiens et qui n'ont en commun

./.

que de parler une langue à même racine. D'ailleurs le terme "Slave" dérive du mot "slovo" qui signifie la parole. C'est la raison pour laquelle je trouve que le titre que vous avez donné à votre ouvrage est ambigu. Vous dites "vie et religion des Slaves" et en fait vous ne parlez que des Slaves-Scythes d'Ukraine et non pas des autres. Mais revenons à votre citation à propos des Grecs. A côté du terme général de "Scythe" chaque tribu portait un nom différent, ceci était également le cas pour les tribus gauloises. Selon les relations ou selon la prépondérance de l'une ou l'autre de ces tribus les grecs les nommaient par leur nom spécifique c'est la raison pour laquelle on rencontre à côté du terme "Scythe" ceux de "Rous", Roussytchi, Roxolans, Sarmates, Alain, Huns... " Vous écrivez également "ils s'appelaient Russici (Roussytchi) mais que les Grecs ont baptisé les Scythes et les Sarmates" Aussi je m'étonne qu'au lieu de garder au long du livre le terme de "Roussytchi" vous ayez usé de celui de "Russe" vous savez qu'elle est sa désignation pour le public occidental, mais j'y reviendrais plus loin.

Autre chose, vous écrivez "cette influence du christianisme sur la religion des Slaves décrite dans le livre de Vles n'est pas probable parce que le livre fut écrit un siècle avant que les Slaves fussent christianisés par les Byzantins". Je relève plusieurs inexactitudes dans ce passage. Tout d'abord je vous ferais remarquer que tous les "Slaves" n'ont pas été christianisés en même temps et ils ne l'ont pas tous été par Byzance mais aussi par Rome, même si le schisme n'avait pas encore eu lieu. D'autre part, les Ukrainiens, car c'est d'eux qu'il s'agit, ne sont pas devenus chrétiens d'un seul coup au Xe siècle, mais le christianisme a commencé à pénétrer en Ukraine dès le Ier siècle ce qui est prouvé. Et croyez-vous que le Prince Volodymyr ait pu adopter le christianisme si le terrain n'avait pas été préparé et favorable. Il n'a fait qu'officialiser une situation de fait plus d'ailleurs par calcul politique que par conviction religieuse personnelle comme l'avait fait avant lui l'empereur Constantin. Pour ce qui est de l'influence du Christianisme sur la religion ancienne ou vis versa, on constate qu'il s'est produit une osmose entre les deux religions.

Des remarques de ce genre seraient très nombreuses et je ne peux les énumérer toutes, mais avant d'aborder un autre aspect du problème que pose votre livre en tant qu'enseignante permettez-moi de vous dire que je suis choquée de la façon dont vous traitez les enseignants. Vous écrivez : "Je déconseille la lecture de cette deuxième partie... aux enseignants des collèges d'Etat, subventionnés, contraints d'arriver toujours à des conclusions conformes aux directives des autorités dont ils dépendent" Quelle aberration ! que viennent faire ici les collèges d'Etat et les subventions. Bien sûr il y a un programme établi par le ministère de l'Education, mais chaque enseignant est maître dans sa classe. S'il est honnête il fait la part des choses entre l'exposé des faits et son commentaire, mais il ne reçoit d'ordres de personnes pour ce qu'il a à dire.

On croirait entendre une directive du parti communiste qui interdit à ses militants de lire tel ou tel ouvrage de peur de les voir contaminés ! Quelle hypocrisie pour un auteur d'éditer un livre et d'en restreindre le nombre de ses lecteurs, c'est qu'il n'a pas la conscience tranquille ou qu'il n'est pas sûr de ce qu'il avance.

Maintenant venons-en, en ce qui me concerne, au plus important, que je formulerais dans une série de remarques.

Vous auriez pu faire relire votre texte par un Français compétant, il y a des expressions qui se disent dans le langage courant, mais qui ne s'écrivent pas, surtout dans un ouvrage qui se veut scientifique.

Vous jouez avec les termes de "Russe" et de "Russie" mais vous savez très bien que la Russie-Ukraine ce n'est du tout la même chose que la Moscovie-Russie. C'est une usurpation des "moscovites d'avoir traduit "Rossia" par "Russie". Comment un O peut-il se transformer en U mais en jouant sur une lettre, les Occidentaux qui ne connaissent rien à l'histoire voyant deux pays qui sont traduits par le même nom ne font qu'un surtout, s'ils sont voisins. Cependant autrefois le terme de "Russie" servait à désigner uniquement le territoire de l'Ukraine car c'est la francisation de "Rous". D'ailleurs jusqu'au 19e siècle ce que l'on appelle actuelle la "Russie" est désigné dans les archives françaises par "Moscovie". Cet abus du terme "Russe" vous fait écrire que les Scythes sont les ancêtres des Russes mais pour un occidental il traduit par le pays dont la capitale est Moscou cependant les Scythes ne sont jamais allés en Moscovie.

Les Russes-Moscovites se sont appropriés le passé historique de l'Ukraine, lui ont usurpé sa transcription en langue étrangère. Mais voyez-vous cette falsification et cet amalgame commence à poser problème à certains historiens occidentaux honnêtes et sincères. Ils savent qu'il y a une différence entre les deux pays et que cette différence a toujours existé. Les bonnes relations politiques et économiques franco-russes actuelles leur empêche de rétablir la vérité par écrit mais ils l'expriment oralement et certains ont le courage de l'écrire, pour cela ils emploient des termes différents pour éviter les confusions.

Dans la même veine vous parlez "des mots à base de racine russe" ce qui est totalement absurde, dans le cas qui nous intéresse la racine ne peut qu'être "slave" comme on ne dit pas "racine française" mais "racine latine ou grecque". Vous ne parlez également que de langue russe, de littérature populaire russe de folklore russe alors qu'il s'agit de l'Ukraine, n'est ce pas cela de l'usurpation ?

Vous falsifiez même l'histoire moderne en ne parlant que l'armée rouge et de l'armée blanche, mais à côté de ces deux armées russes-moscovites il y avait aussi l'armée nationale ukrainienne, mais celle-ci vous l'occultez totalement.

Vous ne manquez pas d'aplomb quand vous dites à propos des études "cette équipe soit constituée de vieux russes et de jeunes français". Je vous ferais remarquer que les Russes ne sont pas les seuls au monde à savoir le Slavon, les Ukrainiens, les Yougoslaves et autres le connaissent aussi.

Vous déplorez la désunion des peuples slaves, mais cette désunion n'est pas due comme vous le pensez de la faute des autres elle est dans l'ordre normal des choses, ils sont antagonistes et n'ont pas d'affinité particulière car ils sont d'ethnies différentes.

Vous regrettez qu'il n'y a jamais eu d'Etat slave fédéré mais comment donc ! et actuellement n'existe-t-il pas une grande fédération de tous les peuples frères de l'Amour à l'Oder, tous slaves ! et pour cause !

Vous notez les tentatives de conquêtes de Darius et des Allemands, mais des Ougro-mongols c'est à dire des moscovites, de ceux-là vous n'en dites rien. C'est vrai qu'eux ont réussi dans leurs tentatives. Ils ont fait la guerre à l'empire ottoman pour "libérer" les Bulgares comme ils viennent de libérer l'Afghanistan.

Enfin un dernier mot, vous écrivez-: "avant de passer au chapitre suivant, je voudrais faire ressortir qu'il existait chez l'auteur du livre de Vles comme d'ailleurs chez tous les Russes le culte de la Vérité" Vérité avec un grand V bien entendu. Vraiment vous ne reculez devant rien et vous prônez l'amitié entre Russes et Ukrainiens ? Ce n'est pas avec des ouvrages comme le vôtre que pourra naître une sympathie entre Russes et Ukrainiens c'est tout le contraire. Pour vous le livre de Vles n'était qu'un prétexte pour donner libre cours à l'expression de votre chauvinisme moscovite. C'est un hymne à la gloire de la "Grande, de la Sainte Russie" cet empire totalitaire et tentaculaire qui avale les Etats les uns après les autres pour les anihiler. Vous n'avez pas écrit ce livre pour rapprocher deux peuples mais pour perpétuer l'esprit conquérant et destructeur de la Moscovie.

Veillez agréer, Monsieur, l'expression de mes sentiments distingués.

J. JOSYPYSZYN

Jaroslava JOSYPYSZYN
rue Pascal
50 GENTILLY

Paris, le 20 mai 1981

Monsieur Boris REHBINDER
13, avenue Jean Heiltz
63130 ROYAT

Monsieur,

Je n'entends pas entretenir de polémique, mais votre lettre du 6 mai appelle quelques remarques.

Vous parlez d'amitié etc. mais vous ne manquez pas d'appuyer sur le fait que vous appelez la langue ukrainienne "le petit russe". Ce terme est d'ailleurs une ineptie et je vous rappelle que l'ukrainien est une langue à part entière et non pas seulement un parler.

Je ne doute pas de votre sentiment fraternel envers les Slaves et plus particulièrement les Ukrainiens, ce n'est pas une nouveauté, les Russes-Moscovites ne se considèrent-ils pas depuis longtemps comme les grands-frères !... et merci pour votre condescendance à respecter "le désir des Ukrainiens de conserver l'indépendance culturelle", les Ukrainiens veulent l'indépendance tout court sans aucun adjectif restrictif.

Je ne comprends pas du tout la signification de votre phrase "mais je considère que les Russes de Moscou et les Russes d'Ukraine sont condamnés à se défendre ensemble" A se défendre contre qui ? Contre les Ukrainiens dont ils occupent le pays ? Contre un malheureux peuple qu'ils anéantissent physiquement et culturellement ? Cette phrase c'est l'agresseur qui crie "au loup" ce n'est vraiment pas banal !

Vous savez je ne suis guère sensible à vos protestations sentimentales, elles ne sont pas sincères, vous ignorez et même méprisez les Ukrainiens. J'ai lu d'autres de vos écrits et je sais à quoi m'en tenir.

L'ouvrage aurait pu avoir une véritable valeur scientifique si vous vous étiez contenté d'une présentation et d'une analyse du "Livre de Vies" un tant soit peu objective, mais vous l'avez placé dans un contexte passionnel et subjectif qui le discrédite et n'est fait que pour exacerber les Ukrainiens. C'est la raison pour laquelle, même si le fond du sujet est intéressant et serait digne d'être connu d'un large public aussi bien ukrainien que français je ne peux en faire la propagande car ce serait vouloir faire accréditer une théorie contraire à la réalité historique. Pour moi, après lecture de cet ouvrage, j'en conclus que vous avez choisi ce biais astucieux pour rappeler que l'impérialisme russe reste toujours vivace.

./.

Effectivement dans ma première lettre je n'ai pas parlé du sujet du livre, car pour moi ce n'était pas une découverte, il y a longtemps que je connais le "Livre de Vles". En effet, j'étudie cette période de l'histoire de l'Ukraine, avant la formation de l'Etat moderne de la "Kyïvska Rous". Ma lettre avait un objet précis : dénoncer le chauvinisme russe et l'impérialisme moscovite dont votre livre est un bel exemple.

Je ne m'étonne nullement que vous puissiez considérer le "Livre de Vles" comme faisant partie du patrimoine russe-moscovite. Les pays soumis à la tutelle de Moscou ont l'habitude de ces pillages et l'Ukraine en particulier et ceux-ci ne prendront fin que lorsque l'empire russe aura éclaté une bonne fois pour toute et lorsque les pays colonisés dont l'Ukraine auront recouvré leur indépendance.

Mais en attendant cet heureux événement qui ne saurait tarder, historiquement parlant le "Livre de Vles", je le répète encore, ne peut faire partie du patrimoine moscovite puisque les Russes-Moscovites sont ethniquement, géographiquement et politiquement différents des Ukrainiens.

Veillez agréer, Monsieur, l'expression de mes sentiments distingués.

J. JOSYPYSZYN

UNIVERSITÉ DE PARIS I - PANTHÉON-SORBONNE

SCIENCES ÉCONOMIQUES - SCIENCES HUMAINES - SCIENCES JURIDIQUES ET POLITIQUES

INSTITUT D'HISTOIRE DES RELATIONS INTERNATIONALES CONTEMPORAINES

GROUPE D'ETUDES SUR L'UKRAINE

COLLOQUE

=====

"LES RELATIONS ENTRE LA FRANCE ET L'UKRAINE DANS L'HISTOIRE"

- 14 h - Alexandre DRAŻNOWSKY - Washington
" L'origine scythe des Goths et des Burgondes et leur participation à la formation de la Franconie"
- 15 h - Arkady JOUKOVSKY - Paris
"Mazepa et la France"
- 16 h - interruption de séance
- 16 h 30 - Jaroslava JOSYPYSZYN - Paris
"Napoléon et l'Ukraine"
- 17 h 30 - Volodymyr KOSYK - Paris
"Les relations franco-ukrainiennes pendant la Première Guerre Mondiale"

LE GROUPE D'ETUDES SUR L'UKRAINE
AUPRES DE L'INSTITUT D'HISTOIRE DES RELATIONS INTERNATIONALES CONTEMPORAINES
DE L'UNIVERSITE DE PARIS I

vous prie de bien vouloir assister au colloque qu'il organise
sur le thème

« LES RELATIONS ENTRE LA FRANCE ET L'UKRAINE DANS L'HISTOIRE »

le samedi 12 décembre 1981
de 14 heures à 18 heures 30
S O R B O N N E
salle 302 — 1er étage
Galerie Jean-Baptiste Dumas — escalier L
(entrée 1, rue Victor Cousin).

Reprinted from THE NEW REVIEW, April-May 1937.

THE CRADLE OF THE ARYANS

By H. HERAS

THE NEW REVIEW
30, PARK STREET,
CALCUTTA.

THE ARYANS IN THEIR HOMELAND

IT is not our purpose to narrate the history of the Aryans in their homeland since the time when an obscure family settled in the country of the Upper Volga, perhaps in the early neolithic period. Such a task would require imagination rather than sober criticism. Our aim in this chapter is to describe the life of the Aryans at the time of their dispersion through Asia and Europe, in order to understand better many other problems connected with them which will be discussed later on. The contemporary documents we possess are, as we said in a previous paper¹, the common Indo-European words. With the help of these, we shall first study the social and political institutions of the Aryans, then their religion, and finally their daily life.

SOCIAL INSTITUTIONS

The first social institution is the *family*. The fact that this existed in those early days is conclusively proved by the common existence in the majority of Indo-European languages of words which describe those ordinary ties of relationship that exist among at least the main members of the same family. This will be seen from the following table :

Father :—Sk. *pitár*, Av. *pitár*, Gr. *patèr*, La. *pater*, Ar. *hair*,
Ce. *athir*, Go. *fadar*.

Cf. *The New Review*, April and May 1937 : 'The Cradle of the Aryans'.

- Mother :—Sk. *mātar*, Av. *mātar*, Gr. *mēter*, La. *mater*, Ar. *mair*,
Ce. *māthir*, O. H. G. *muotar*, O. Sl. *mati*, Li. *motè*
(woman), Al. *motre* (sister).
- Son :—Sk. *sūnus*, Av. *hunu*, Gr. *huiós*, Go. *sunus*, O. Sl. *synū*,
Li. *sunūs*.
- Son :—Sk. *putra*, Av. *puhra*, Ar. *ustr*, Os. *puklo*.
- Daughter :—Sk. *duhitar*, Av. *dughdhar*, Gr. *thugāter* Ar. *dustr*,
Go. *dauhtar*, O. Sl. *dūsti*, Li. *duhtè*, Ir. *dukhtar*.
- Brother :—Sk. *bhrātar*, Av. *brātar*, Gr. *phrāter* (*adelphós*), La.
frater, Ar. *elbair*, Ce. *brāthir*, Go. *brothar*, O. Sl. *bratru*,
Li. *broterèlis*.
- Sister :—Sk. *svasar*, Av. *qanhar*, Gr. *èor* (daughter), La. *soror*,
Ar. *k'oir*, Ce. *siur*, Go. *svistar*, O. Sl. *sestra*, Li. *sesu*.
- Grandson :—Sk. *napat*, *naptar*, Av. *napāt* Gr. *anephiós* (nephew,
niece), La. *nepot* (grandson), *nepos* (nephew), Ce.
nia (sister's son in O. Ce.), Go. *nipjis* (cousin), O. H.
Ge. *nefo* (sister's son, uncle, kinsman), O. Sl. *nofa*
(grandson, nephew), *netiji* (nephew), *nestera* (niece),
Ir. *navāda*, O. No. *nefe* (kinsman), *nipt* (sister's
descendant, sister's daughter, niece).
- Daughter-in-law :—Sk. *snusā*, Gr. *nuós*, La. *nurus*, Ar. *nu*, O. H.
Ge. *snura*, O. Sl. *snācha*, Al. *nuse*, Os. *most'a*,
Ir. *sunār*.
- Father-in-law :—Sk. *śvaśura*, Av. *qasura*, Gr. *hekurós*, La. *socer*, Ar.
skesr-air, Go. *svāihro*, O. Sl. *svekru*, Li. *szeszuras*,
Al. *vièher*, Co. *hveger*.
- Mother-in-law ;—Sk. *śvaśrū*, Gr. *hekura*, La. *socrus*, Ar. *skesur*,
Go. *svāihra*, O. Sl. *svekry*, Al. *vièhere*, Co.
hvigeren.
- Husband's brother :—Sk. *devar*, Gr. *daer*, La. *lèvir*, Ar. *taigr*, O. H.
Ge. *zeihhur*, O. Sl. *deveri*, Li. *deweris*.
- Husband's brother's wives ;—Sk. *vātras*, Gr. *eināteres*, La. *janitrices*,
O. Sl. *jetri* (husband's brother's wife),
Se. Cr. *jetrva*, Bu. *jetorva*.

According to these equations, only two degrees of relationship were definitely known, *i.e.*, three generations : father, son, and grandson—for it may be noticed that when we come to the words meaning 'grandson', though in Sk. we have the words *napat* or *naptar* meaning 'grandson', in more recent European languages there is great disagreement about their connotation. Further relationship beyond the grandson must therefore have been indefinite and vague. The same word may

mean grandson, nephew, niece, sister's son, cousin, uncle, kinsman, according to different Indo-European languages. Even nowadays the Indian vernaculars have no distinct word for 'cousin,' and call cousins brothers.

Moreover, it is remarkable that, though there is a common name for 'daughter-in-law,' there is none for 'son-in-law'. The reason appears to be that the man never went to live in the house of his parents-in-law, while the woman went over to the house of her husband's parents and formed part of his family. This is confirmed by the fact that there are common names for the husband's brother and the husband's brother's wives, but not for the wife's brother, or for the wife's brothers or sisters' husbands, or for the husband's sisters' husbands. Even the husband's sister does not find a place in the common Indo-Aryan vocabulary.

This shows that the family was equivalent to the house, and that no family ties were considered beyond the four walls of the house. The family consisted of father and mother, unmarried daughters, unmarried and married sons, with the wives of the latter, and the children of the sons.

This conclusion is confirmed by the meaning of some of the words that stand for 'wedding' in several Indo-European languages : Ir. *fedaim*, 'I marry' (lit. I carry) ; La. *uxorem ducere*, 'to marry' (lit. to carry or lead a wife) ; Sk. *vahate* (lit. he carries a wife home). These words point to a custom still prevalent in India : friends and guests bring the bride in procession to the bridegroom's house, which is henceforth her home.

That the 'house' and not the 'family' proper was the final social unit is clearly proved by another equation of Indo-European words :

Lord, master :—Sk. *pati*, Av. *paiti*, Go. *faths*.
 Husband :—Sk. *pati*, Gr. *pósis*, Li. *pats*.

House-master :—Sk. *dampati*. Gr. *despótes*.

Lord of the bride :—Go. *brudfaths*.

The last three meanings of the above equation stand for what is expressed in La. by the word *paterfamilias*. According to it, it is the same to say 'husband (*pati*, *pósis*, *pats*) or 'house-master' (*dampati*, *despótes*). Hence it is evident that the husband was the lord of the 'house' and of everything contained in it, not precisely the lord of the 'family.' The Latin word *paterfamilias* was an innovation introduced by the refined civilization of Rome.

The place of the wife in the life of the family was not very high. She was not the 'mistress of the house,' but only 'the child-bearing woman,' as the following equation shows : Sk. *gnâ* ; Av. *ghena* ; Gr. *guné* ; O. Sl. *zena* ; Ar. *kanai-k* (woman) ; Pr. *genno* ; Go. *quinó*. All these nouns mean 'married woman' and proceed from the root *gen*, meaning 'to beget.'

It is not clear whether in that early stage polygamy was prevalent. Certainly in later times many Aryan nations adopted this practice,¹ perhaps influenced by Semitic customs.

The existence in many Indo-European languages of common names for the state of widowhood implies that the woman had not necessarily to die after the death of her husband. The common names for the state of widowhood in many Indo-European languages are : Sk. *vidhavá* ; La. *vidua* ; Ce. *fedh* ; O. Sl. *vidova* ; Go. *viduvó* ; Fr. *veuve* ; En. *widow* ; It. *vedova* ; Sp. *viuda* ; Ca. *viuda*. This obvious, for if the wife of a dead husband had to die with him, there was no necessity of inventing a name for her new state.

Besides the family, the early Indo-Europeans had a second and larger social institution, and that was the

¹ Cf. Schrader, *Prehistoric Antiquities of the Aryan Peoples*, pp. 337-389.

clan or community, which is thus referred to in the Indo-European languages: Sk. *viś*; Av. *vis*; Gr. *aik* (in *trichaikes*)¹; La. *vicus*; O. Pr. *v'ith*; O. Sl. *vise*; Li. *wiész* (in *wiészpatz*); Go. *veiha*; Ce. *fich*; Co. *gwic*; Ap. *visc*. The root of all these words seems to be *viś*, which in Sk. means 'to enter' or 'to settle.' Hence these words imply a settlement of several families on common land. This settlement may be called a community.² (These original clans or communities later formed villages, as seen in the La., Go., O. Sl., and Co. words which mean 'villages').

Meetings of all the members of the clan were sometimes held to discuss common business, as is seen in the following equation: Sk. *sabhā*; Go. *sibja*. Yet this assembly could not exercise the power of the law within the clan, as some authors have pretended to prove.³ These early institutions were patriarchal, never purely democratic. The clan was an extension of the family and ran on parallel lines. Therefore, as the *dampati* had full authority within the family, so the *vispati* had full authority in the clan, though at times the *sabhā* was consulted. That this personal head of the clan existed in those early days is proved by the fact that such a word exists also in Li.: *wiészpats*.

Was there a further social organization beyond the clan? If we are to believe the Indo-European languages, such an organization did not exist in the primitive Aryan settlement along the Volga. For there are no common words referring to it. Nevertheless, the existence of certain terms such as the following would incline us to think that there was still another

¹ Cf. Homer, *Odyssey*, XIX, 177.

² This is the custom prevalent in some Indian villages, for instance in Goa, from very ancient times. They are called *Comunidades*, a Portuguese term. Not all the villagers are members of the *Comunidade*, but only those who are *Gaoncars*, viz. those who formed part of the village when it was founded. Those who came afterwards are called *moradores*, though they may be *gaoncars* of another community or village where they do not actually live.

³ Cf. Schrader, *op. cit.*, p. 401.

institution : Sk. *jana* ; Av. *zāntu* and *dāihu* ; O. Ir. *dahyush* ; Gr. *phylon*, *phylé* and *génos* ; Sl. *pleme* ; Te. *pagi* ; Go. *gavi* ; O. H. Ge. *gouwi* ; O. Ce. *totta* ; Um. *tôta* ; Li. *tautà*. This may be explained by the fact that this unit was created after the first division of the Aryan race had taken place, for, in a pastoral life like that of the Aryans when they were not very numerous, there was no need of such an institution. Only a war would have demanded the creation of such a unit. Apparently no war was fought between Aryans and Aryans in those early days.

The dispersion of the Aryans, however, brought about the formation of new political and larger social institutions. Apparently there was no idea of forming them before the forces of separation had set in, for no name was given to them ; and such terms as 'tribe' or 'nation' found in the Indo-European languages were in fact formed later on when expeditionary groups required compact solidarity for their social and political aspirations.

In order to obtain it, each group required a leader who certainly received a name which is found in three Indo-European languages : Sk. *râjan* ; La. *rex* ; Ce. *ri*. That the institution of kingship is as late as the Aryan split-up is proved by the fact that, there being no larger social unit than the clan in the primitive Aryan nation, there was no need of a higher authority than the *vispati*. But when this larger social institution was created, the leader—such is the original meaning of *râjan*, *rex*—was absolutely necessary.

THE ARYANS IN THEIR HOMELAND

RELIGION

THE equations which Indo-European languages give us, and the existence of the words 'holy' and 'worship' in some of them, clearly prove that a sort of religion certainly existed among the early Aryans.

1. For 'holy': Av. *spenta* ; Li. *szwentas* ; O. Sl. *svetu* ; Po. *swento*, *-a* ; Go. *huns*l ; A. S. *hūsel* ; O. No. *hūsl* (offering).

2. For 'worship': Sk. *yaj* ; Av. *yaz* ; Gr. *hádomai*, *hági*os, *hágo*s.¹

There is no religion without God. The Aryans therefore had an idea of a divinity to which worship was due. In fact, there is a series of names, coming from different Indo-European languages, which refer to different gods or to the powers of nature. Yet, since many of them, if not all, convey the idea of worship of gods by the different Aryan nations, either one or several or all of them may be rightly interpreted as names that must be understood in both their connotations.

Sky :—Sk. *dyaus*, Gr. *zeús*, La. *Jovis*, Te. *tiu*, *zio*.

Dawn :—Sk. *ushas*, Av. *ushanh*, Gr. *eós*, La. *aurora*, Li. *auszrà*, Te. *austró*, A. S. *eostra* (a spring goddess).

Fire :—Sk. *agni*, La. *ignis*, O. Sl. *ogni*, Li. *ugnis*.

¹ The equation, Sk. *devas* ; La. *deus* ; Li. *diewas* ; O. Ce. *dia* ; etc., is totally irrelevant in this place, for the root of these words, *div*, only means 'brightness', 'sky', 'lordship'.

- Sun :—Sk. *sūrya*, *svar*, Gr. *hēlios*, La. *sol*, Li. *sāule*, O. No. *sól*,
Cy. *heul*, Co. *heul*.
- Moon :—Sk. *mās*, Av. *māonh*, Gr. *méne*, La. *mcna*, Go. *ména*,
Li. *ménu*.
- Star :—Sk. *stár*, Av. *stare*, Gr. *astér*, La. *stella*, O. H. G. *sterro*,
Ar. *astl*, Br. *sterenn*, Ca. *estrella*, Sp. *estrella*.
- Wind :—Sk. *vāta*, Gr. *aítes*, La. *ventus*, O. H. G. *wint*, Ca. *vent*,
Sp. *viento*.
- To Thunder :—Sk. *tanyatú*, La. *tonare*, O. H. G. *donar*, Ca. *tronar*,
Sp. *tronar*.
- Cloud :—Sk. *nabhas*, Gr. *néphos*, La. *nebula*, O. H. G. *nebil*,
O. Sl. *nebo* (sky), Ce. *nél*, Ca. *nubol*, Sp. *nube*.
- Night :—Sk. *nākti*, Gr. *nux*, La. *nox*, Ge. *nacht*, Ca. *nit*,
Sp. *noche*.

Several of the names referred to in the above table were given to different gods by Aryan nations of later origin. Thus Zeus and Jupiter were worshipped in Greece and Rome, Tio and Ziu among the Teutons, Uṣas in the *Rigveda*, Agni or Ignis in India and Rome, Sūrya in India and Iran, Mena in Rome, etc. We may therefore logically state that at least some of these deities, if not all, were already being worshipped in the original Aryan home.

The original Aryan therefore worshipped the forces of nature, a practice which continued and sometimes even increased among almost all the Aryan nations of a later period.¹ There is another short equation—Sk. *Varuna*, Gr. *Ourános*—which shows that yet another god was worshipped in the Volga settlement. He was also a personified force of nature. There is a slight difficulty, however, because in India he was the god of the waters and in Greece and Rome the god of the firmament. The Vedic Varuna was not exactly the

¹ In India, for instance, the Ganges is worshipped, or some animals or trees or plants (Cf. Rg. VII, 25) and even modern artificial objects or money. During a tour in Afghanistan, I noticed my driver, an Indian, with great devotion worshipping the motor of my car every morning before starting, in order to obtain a successful drive.

god of the sea, for the Vedic Aryans as a whole did not know the sea before their arrival in India, but the god of the waters that fall from the sky, the god of rain, that was the source of their riches as agriculturists and shepherds. But it was very easy to make a change. In Greece and Rome the god of the waters that fall from the sky was made the god of the firmament, probably when the former god of the sky, Jupiter, was raised to the degree of 'Father of all the gods'. Neptune, the god of the sea, seems to be a Greek or Roman creation. In India, when the Aryans became acquainted with the sea, they put it under the protection of Varuna.

There is no common name implying 'priesthood' or 'priest' in the Indo-European languages. Hence we may conclude that this institution had not yet been created. The early history of many nations, particularly in the Rigvedic period, shows that the kings themselves performed sacrifices and other religious ceremonies.

Intimately connected with religion is the question of the immortality of the soul. There are no common words in the Indo-European languages to express this belief ; but the belief itself is found among many Aryans. According to the *Rigveda*, the souls of the departed meet in a common abode, a place of beauty and happiness presided over by Yama.¹ In the *Avesta*, the *travashis* are the shadows of the dead, wrapped in the brightness of divinities. In Greece, the souls of the departed go to Hades, where they continue to engage in the occupations of their life and where there is a kind of hell for sinners.² In Rome, the *dei parentes* and *divi manes* were worshipped. Similar beliefs in more or less different forms are found among the Teutons, the Slavs, the Celts, and other Aryan nations. Hence the belief in the

¹ Rg. VII, 54, 3 ; IX, 112, 8 ; X, 10 and *passim*.

² Homer, *Od.*, XI, 566-631.

immortality of the soul must be very old and common to the whole stock of the Aryans when they resided near the Volga.

DAILY LIFE

From the customs of the Scyths and Sarmatæ in the East and the Teutons in the West, Schrader has concluded that the early *dwelling*s of the primitive Aryans were wagons.¹ This theory does not seem to fit in with the patriarchal and sedentary life of the early Aryans. Their nomadic life commenced with their division. Before this epoch they lived around their pastures forming the *vis*, or clan. Had the families wandered about in their wagons after the example of the Teutons, as Schrader supposes, the life of the *vis* would have perished. Moreover, if the early Aryans are supposed to be nomads, it is inexplicable how they did not know the Caspian sea which was not so far from their settlement. The use of wagons was started when they began to move from their primitive settlement in quest of new pastures and arable lands. And they built these wagons themselves. It is not strange, therefore, that there are common words in the Indo-European languages for the vehicles they used and for their different parts. These names appear in the list of industries in the preceding chapter.²

In opposition to Schrader's theory of wagon-dwellings, the Indo-European languages point to the existence of two kinds of houses among the early Aryans. The most primitive kind seems to have been subterranean. Words implying an underground dwelling are found only in Asiatic languages : Av. *kata* ; Ir. *kad*, *kadah* ; Toch. *ked*, *céd*. But such a dwelling was also common among the

¹ Schrader, *op. cit.*, p. 338.

² Cf. *The New Review*, Vol. V, p. 469.

Teutons, who called it *tunc*,¹ and among the Greeks, who called it *gypai* or *gypária*. These subterranean houses were undoubtedly very comfortable both in winter and in summer.

There is available evidence in the Indo-European languages of the fact that the Aryans had real buildings. The following equation will prove this: Sk. *dama*; Ar. *tun*; Gr. *domos*; La. *domus*; O. Sl. *domu*; O. Ce. *aur-dam*, 'prodomus'; Go. *timrjan*, 'joiner'. The houses were undoubtedly built of mud, as they still are in many parts of India and Afghanistan. This fact is suggested by the following equation: Sk. *dêhi*, 'thrown-up earth, wall'; Gr. *teichos*, *toichos*, 'wall'; O. No. *deigh*, 'dough'; Go. *deigan*; Os. *feihuss*. There was only one entrance to the house, the door. Windows were unknown. The door is certainly mentioned in Indo-European languages: Sk. *dvâr*; Av. *dvarem*; Gr. *zúra*; La. *fores*; O. Sl. *dvíri*; Te. *daur*; Li. *durys*; Ar. *durn*; En. *door*. Even the door-frame is not forgotten: Sk. *áta*; Av. *âithya*; La. *antae*; O. Ic. *ond*, 'porch'. Both door and door-frame were beyond doubt made of wood. Strangely enough, the roof is not mentioned in the Asiatic languages, but is found in some languages of the European group; Gr. *orophé* (*eré-pho*, 'to cover'); O. No. *râf*, *râfr*; O. H. Ge. *râfo*, *râvo*, 'beam'. In spite of this deficiency of the Asiatic languages, however, there can be no doubt that the early Aryan houses were properly roofed to protect their inmates from the sun in summer and especially from the rain and the snow in winter. The material used by the early Aryans to cover their dwellings is shown by the etymology of two words in Gr. and La.

	<i>Derived</i>	<i>Original word</i>
Gr.	<i>orophé</i> 'roof' . . .	<i>órophos</i> , 'rushes'
La.	<i>culmen</i> 'roof' . . .	<i>culmus</i> , 'straw'

¹ Tacitus. *Germania*. 16; Pliny, *Histor. Natur.*, XIX, 1, 2.

The early Aryan houses were therefore straw-thatched.

The interior of the residence was at first undivided ; but soon the convenience of making separate divisions of rooms was realized. Words for 'room' are also recorded in some Indo-European languages : Sk. *sala* ; Gr. *kulìa* ; La. *cella* ; Te. *halla* ; Ca. *sala*. Such separations were in the beginning made with skins or coarse cloth ; perhaps at a later period earthen walls were also raised. In the centre of a long house was a pillar, after the fashion of the central pole of a tent, to support the central portion of the roof, as is implied by the Sk. word *sthûna* and the Gr. word *stàlla*.

The early Aryans covered their bodies at least during the cold season. The root of the word *ves*, 'to clothe', is found in many words of the different Aryan languages : Sk. *vasman*, *vasana*, *vastra*, *vàsàna* ; Av. *vanh*, *vanhana*, *vastra* ; Gr. *énnumi*, *eíma*, *eszés* ; La. *vestis*, *vestio* ; Go. *gavasjan* ; En. *vestments* ; Sp. *vestido* ; Ca. *vestit*, etc. Nudity is conveyed by the following words : Sk. *nagna* ; La. *nudus* ; Li. *nugas* ; O. Sl. *nagú* ; Go. *nagaths* ; O. Ce. *nocht* ; Ma. *nanga* ; Ca. *nu* ; Sp. *desnudo*.

Two kinds of *clothing* were used by the Aryans. The earliest undoubtedly were the skins of their cattle. This was natural from the severity of their winter and the abundance of cattle around their homes. The habits and even the languages of many Aryan nations confirm this inference.

The gradual evolution of the art of spinning the wool of their sheep is evidenced by two equations of Indo-European words :

1. Sk. *ntvi*, 'something spun, apron' ; Gr. *neo*, 'to spin' ; La. *neo* ; O. Ce. *snimaire*, 'spindle', *snim*, 'spinning' ; O. H. Ge. *ndan*, 'to sew' ; Go. *népla*, 'needle' ; En. *net*, *needle*, etc.

2. Sk. *kart*, 'to spin' ; Ir. *kartinah*, 'web for spinning' ; To. *crt* ; Ce. *certle*, 'glomus' ; La. *cratis*, 'wicker-work'.

But this is not all. The early Indo-Europeans even knew the spindle, which was undoubtedly the instrument they used for spinning. Thus Ve. Sk. *tarku* ; Ir. *s-tarkh* ; Gr. *átraktos* ; Al. *tier*, 'spin'. The spinning material was wool, which is also found in the following equation : Sk. *úrná* ; Gr. *lénos* ; La. *lana*, *vellus* ; Li. *wilna* ; O. Sl. *vlúna* ; Go. *vulla* ; Cy. *gulam* ; Ar. *gel-man*.

Spinning easily led the early Aryans to learn weaving, as is seen from two words found in the Indo-European languages :

1. Words proceeding from the Indo-European root *we* : Sk. *vá*, 'to weave' ; Gr. *étrion* 'warp' (weaving instrument) ; Li. *wó-ras*, 'spider' ; O. H. Ge. *wá-t* ; O. No. *vá-a*, 'raiment' ; La. *ve-lum*, 'wrap', 'cloth'.

2. Words proceeding from the Indo-Germanic root *webh* : Sk. *urnávabhi*, 'wool-weaver' ; Av. *ubda*, 'woven' ; Gr. *huphaino*, 'to weave' ; To. *waf* ; M. Ir. *báfam* ; O. Sl. *wefan* ; Os. *wafun*, 'to weave' ; O. H. Ge. *weban* ; O. No. *vefa*, 'to weave' ; O. H. Ge. *wefel*, 'woof', M. H. Ge. *wift*, 'fine thread', etc.

The words in these equations do not convey the same meaning throughout, but all of them refer to weaving in some way or other—wool, thread, weaver, cloth, raiment, woven, etc. This sufficiently proves that all of them had a common origin before the Aryan race dispersed.

At the time of their dispersion, therefore, the early Aryans not only wore sheep-skins but even covered their bodies with woollen cloth.

We have some definite information also about their food. They were certainly meat-eaters.¹

The following equations will prove this :

1. Sk. *kravya*, *kravis* ; Gr. *kréas*, La. *caro* ; O. H. Ge. *hréo* ; Ca. *carn* ; Sp. and It. *carne*.

2. Sk. *mamsa* ; Ar. *mis* ; O. Pr. *mensa* ; Li. *miesae* ; O. Sl. *meso* ; Go. *mimz* ; etc.

¹ Even during the Rigvedic period the Aryans ate meat. Cf. *Rg.* IV, 18. 13. Later on they abstained from it owing to the hot climate of Hindusthán.

All these words stand for meat. Yet those in the first equation on account of their intimate and visible connection with the La. *cruor*, the O. Sl. *krivǐ*, and the O. Ce. *crú*, evidently signify bleeding, and therefore raw, meat, while the words of the second equation stand for cooked, *i. e.* roasted, meat. (Boiling is a refinement of modern cookery). Raw meat seems to have been a delicacy of the early Aryans, as it was later among several Aryan nations. In the beginning they naturally ate the meat of their sheep and cattle. Later, when the art of hunting developed among them, they also ate the meat of other animals.

Besides meat the early Aryans ate bread, cereals, legumes, curds, cheese, and butter, as we have seen in the preceding chapter.

Their drink was milk and mead. Milk has a brief Indo-European equation : Sk. *dadhi* ; O. Pr. *dada-n* ; In. *dud*. The equation for mead has been given in the preceding chapter.¹ It is difficult to point out the intoxicating element of this drink. It must have been something similar to wine, for some later Aryan languages called wine by the same word as in Gr. and O. Sl. But this has been sufficiently established, that they enjoyed drinking and considered intoxication an act of supreme pleasure, as we shall see later with the Rigvedic Aryans.

Meals were not taken in a common place where all the members of the household assembled at the same time. Women, so it seems, had their food separately. This may be deduced from the customs which prevailed among some early Aryan nations in Europe, for instance the Teutons, and to a great extent prevail in Hindusthán to this day.

The *occupations* of the early Aryans, as may be deduced from the equations given in the preceding

¹ Cf. *The New Review*, Vol. V, p. 468.

chapter, included the care of cattle and fields. The following equation of words in two Indo-European languages confirms this :

1. Sk. *vrka*, Gr. *eulaka*, both words meaning 'plough'.
2. Sk. *karṣu*, Gr. *telson*, both words meaning 'furrow'.

To these occupations hunting may be added. Hunting thrived especially when copper was found useful for making arms, such as arrow-heads, javelins, spears, swords and axes. That these were the only arms used in hunting is proved by the lack of words for defensive arms, such as shields and helmets, in those early days. The Aryans were a peaceful people. Chariots, *rathas*, not wagons, were used in hunting and also in travel. The chariot is a vehicle common to all Aryan nations at a later period.

Strange to say, there is no possible equation of Indo-European words referring to fish or fishing. This kind of sport seems to have been entirely unknown ; hence we may say that the early Aryans were not fish-eaters.

Another occupation of the early Aryans was trade. They had no idea of buying and selling, for such transactions require money and the early Aryans had no money. The idea of money, and the consequent one of exchanging it for the object which is desired, was developed from the idea of exchanging one object for another. The first trade of the world consisted in barter, and the idea of barter was well known among the Indo-European Aryans. It is expressed by the root *mei* in the following equation : Sk. *mē*, *māyate*, 'barter' ; La. *munus*, 'return-gift', *mutare*, 'to exchange' ; Li. *mainas*, 'barter' ; Sl. *mena*, 'barter'. The object given in exchange for the object desired—what later became the purchase-price—has also a common root in the Indo-European languages : Sk. *vasna* ; Gr. *ónos* ; La. *venum* ; O. Sl. *věno*, 'dowry' ; Ar. *gin* ; and in the following verbs : Sk. *kriṇāmi* ; Ce. *crenim* ; Gr.

priamai, 'to buy'; Le. *kreens*, *kreena nauda*, 'present to the bride' (lit. 'purchase-price'). Since the Aryans were a pastoral nation, there can be no doubt that their first standard of value was a cow, or a goat, or any other animal found in their stables. Thereafter woven cloth was most probably one of their articles of trade: the Indo-European languages have a uniform word for 'measuring' which must have had its origin in the society of those early days: Sk. *māmi*, *nu-me*; Gr. *mētron*; La. *metior*; Li. *miera*; O. Sl. *mera*. The units of measurement were undoubtedly those afforded by nature—finger and span, arm and arm's length, foot and pace. Such trade does not seem to have existed between the Aryans and other nations in the neighbourhood of their settlement. Articles were being exchanged between man and man, between family and family, between *vis* and *vis*.

Among the objects of trade were the products of two technical professions, those of the smith and of the carpenter. The latter must be presumed from the many wooden objects mentioned above. It is true the carpenter is mentioned by only two languages in the common Indo-European vocabulary, but this agreement cannot be explained without a uniform origin and common knowledge: Sk. *taṣan* and Gr. *tékton*. There is no special name in the Indo-European languages for a smith, but the existence of arms and manufactured metal objects shows that the agent behind them must have been a smith.¹

¹ In this and the preceding chapter, the author has relied much upon Schrader, *Prehistoric Antiquities of the Aryan Peoples* (London, 1890) and upon Max Müller, *Biographies of Words and the Home of the Aryas* (London, 1880).

1921/2
a/10/15

1159/34

12

Deutsche
verbesserte Uebersetzung
der
BÜCHER DES ZOROASTER.

العلم لا يعطيك بعضه حتى تعطيه لى
Die Wissenschaft wird Dir auch nicht den kleinsten Theil geben,
bis Du Dich ihr gänzlich hingeeben haben wirst!!
Wassaf,
Persischer Geschichtschreiber der mongolischen Dynastie.

ERSTER THEIL.

Zen - darasta (das „Leben - Gebende!“)

Zur Erleichterung der ersten Auflage

von

Dr. Prof. Ignatius Pietraszewski,

Mitglied der Jagelionischen Akademie in Krakau, Ritter des Löwen- und Sonnen-Ordens etc.

F 136

Berlin, 1864.

Commissionsverlag der Haude- & Spener'schen Buchhandlung
(F. Weidling.)

Vorrede.

Wiederholt trete ich mit der Uebersetzung von **Zen-dawasta** in die Oeffentlichkeit, diesmal nur in deutscher Sprache. Ich trete mit der ganz besonderen Kraft der Ueberzeugung allen früheren Uebersetzungen entgegen; ich trete mit der Unbefangenheit der Wahrheit auf, und sage einfach: „dass die Originale nie verstanden worden sind.“ Um gerecht zu sein, muss ich anerkennen, dass man sich unsägliche Mühe gegeben hat, eine neue Mythologie daraus zu entziffern. Schade nur um so tiefes Studium! was für verschwendete Kräfte, um einen grossen Irrthum vorzubringen! Länger als zwanzig Jahre beschäftige ich mich mit dem Studium der Zend-Sprache; Tage und Nächte habe ich jedem Wort nachgeforscht, um es richtig zu erklären, die meisten orientalischen Sprachen zur Hülfe genommen. Besonders aber ist es mir durch Kenntniss Slavischer Dialecte gelungen, eine wort- und sinngetreue Uebersetzung zu liefern. Hier wiederhole ich die Behauptung: dass ohne Kenntniss der polnischen Sprache, wie überhaupt aller slavischen Dialecte, eine richtige Uebersetzung durchaus unmöglich ist. Die Ur-Zend-Sprache enthält so viele Wörter, die beinah unverändert in slavischen Dialecten geblieben sind. Wenn ich auch zur Rechtfertigung dieser meiner Behauptung unten einige Beispiele anführen werde, so muss ich doch zum

UNIVERSITÄT ZU KÖLN
SLAVISCHES INSTITUT
WEYERTAL 137
5000 KÖLN 41 (LINDENTHAL)

Bundesrep. Deutschland

Herrn
N. S k r i p n i k
P.O.Box 95936

NL 2509 CX The Hague

Niederlande

7. Juli 1981 k/g

Sehr geehrter Herr Skripnik,

das ist ja wohl ein trefflicher Herr, dieser Peter Oreshkin mit seiner geist- und gottlosen Interpretation und seiner unwissenschaftlichen Selbstsicherheit. Mir tut das leid. Ich hatte mich zwar über den aggressiven Ton in seiner Arbeit über das Etruskische geärgert, andererseits schien es mir einfach notwendig, Menschen zusammenzuführen, die sich mit dieser so wichtigen Thematik beschäftigen. Hier aber bedarf es schon übermäßiger Anstrengung nach dem Körnchen Wahrheit inmitten der Unfähigkeit zu geistiger Einordnung, zu wissenschaftlicher Bescheidenheit und wissenschaftlicher Toleranz zu graben. Jedenfalls danke ich Ihnen für Ihre Mühe, die Sie sich mit Ihrem Brief gemacht haben, denn irgendwo bleibt ja auch bei diesem Mann etwas von Ihrer Kritik hängen.

Ihre Bücher konnte ich an den Etrusker-Kongreß nicht mehr weiterleiten, einerseits war es schon zu spät, andererseits habe ich auch hinterher keinen geeigneten Kölner Spezialisten ausfindig machen können. Ich stehe aber nun mit einem meiner klassischen Philologen hierüber im Gespräch und will schauen, wie ich weiter komme.

Seien Sie auch für die anderen Publikationen bedankt. Hierbei eine Frage: senden Sie Ihre Dinge von sich aus an irgendeine deutsche Bibliothek? Ich bin sonst gern bereit, das zu übernehmen. Vor allem ist mir München wichtig. Senden Sie Ihre Nachdrucke an die Niederländische Nationalbibliothek? Hier geht es um die Aufnahme in die Nationale Bibliographie. Ich jedenfalls möchte ein Exemplar nach Frankfurt senden, vielleicht nimmt man es dort auf.

Mit Dank und guten Wünschen
Ihr

Kasack

ЩОДЕННИК ЛЮБЛИНСЬКОГО СОЇМУ

1569-ГО РОКУ

ОБ'ЄДНАННЯ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА
ЛИТОВСЬКОГО З КОРОЛІВСТВОМ
ПОЛЬСЬКИМ

СНКТ. ПЕТЕРБУРГ

1869

Переклад російською мовою та
підготовку до видання зробив

М. О. КОЯЛОВИЧ

Член Археографічної Комісії

Друкарня В. Головина, біля Влади-
мирської Церкви

Будинок ч. 15

Щоденник Люблинського Союму 1569-го року, відомий нині в двох редакціях, про котрі буде мова нижче, на правду може бути зарахованим до найважливіших пам'яток-документів західно-руської історії. Можна навіть сказати, що в усій літературі цієї історії нема ні одної пам'ятки, яка давала-б такі цінні факти для пояснення її важливіших питань, як це робить щоденник Люблинського Союму. Зупинимо нашу увагу на головніших справах, пояснених в цій пам'ятці.

Перш за все, щоденник Люблинського Союму містить в собі найбільш багаті й детальні відомості для вирішення питання:

„ Чим було останнє з'єднання, або вірніш кажучи, злиття Литви з Польщею в 1569-м році, себ-то : чи було це злиття природним, добровільним? „

Щоденник Люблинського Союму недвозначно стверджує, що це злиття не було ані природним, ані добровільним.

Литовці погоджувалися на заключення унії з Поляками лише на підставі „братерської любови“, як вони звичайно висловлювались, себ-то були згодні поновити існуюче персональне об'єднання їх держави з Польським Королівством в особі спільного господаря- короля для обох держав. З усіх їхніх промов, а особливо з їхнього проекту унії видно, що вони бажали, щоб обидві держави — Литовське Князівство і Польське Королівство — зберігали повну внутрішню незалежність і об'єднувалися тільки на випадок війни, на спільних Союмах і в особі одного, спільного ім „государя“ — короля, якого до того-ж і Польща, і Литва мусіли обирати окремо і вільно!

Поляки -ж вважали таку унію глузуванням над ними та відкидали її як посміховище... Натомість вони запропонували Литовцям злиття Литви з Польщею на підставі попередніх привілеїв Ягайла про унію з років 1401 та 1413, Александра з року 1499-го та 1501-го та, головне, на підставі декларації Варшавського Союму з 1563-64-го року.

Згідно з цією декларацією Литва та Польща мали творити одну державу та один нарід, під керівництвом одного господаря -- польського короля. Розбіжності в думках Литовців з Поляками про значення попередніх привілеїв в справі унії складають чи не головнішу частину Люблінського Щоденника та дають нове наświetлення багатьом подіям з історії унії Литви з Польщею в період до Люблінського Союму. З дискусій під час Союму ми довідуємося, що згадані вторі привілеї були дані Полякам їхніми королями БЕЗ ЗГОДИ ЛИТОВСЬКИМ СТАНАМ (Урядовим інституцій) , через що Литовці ніколи не вважали їх обов'язковими для себе. Натомість Поляки не вважали взагалі за потрібне міркувати про правомочність попередніх привілеїв, а вимагали лише виконання цих привілеїв, тоб-то вимагали, щоб Литовські стани склали присягу на вірність Польщі, сіли разом з ними на засідання Союму та обговорювали справи Литви і Польщі, як одної держави!

Коли Литовці відмовилися прийняти таку унію, то Поляки вимагали, щоб король своєю владою наказав їм з'явитися на засідання Союму і прийняти унію!

КОРОЛЬ ДАВ ЦЕЇ НАКАЗ ЛИТОВЦЯМ!

Обурені таким гвалтом Литовці від'їхали з Любліну.

Після цього обидві сторони почали підготовлятися до війни. Не дійшло до війни лише завдяки слідуючим заходам:

Поляки примусили короля приєднати до Польщі порізно литовські області, начеб-то приналежні раніш до Польщі: спочатку Підляшя, потім Волинь, нарешті Київ.

КОРОЛЬ ПРИЄДНАВ ЇХ СВОЄЮ ВЛАДОЮ ! і позбавив урядів і наєтків осіб, які не бажали приєднатися до Польщі. Одночасно, на вимогу польських станів Союму, він видав складений Поляками привілей на приєднання до Польщі і решти Литви!

Ці брутальні заходи, про беззаконність яких ледве чи можна сумніватися, поставили Литовців в положення „птахів з обрізаними крилами" -- згідно їх власному вислову.

Вони прислали на Люблінський Соєм посольство з проханням скасувати ці приєднання, які були незаконними згідно з їхньою думкою, відкласти цілу справу унії до слідуючого Союму, а коли це прохання було Союмом відкинено, то Литовці, спочатку через тих же послів, а потім і самі, повернувшись до Союму винесли згоду заключити з Поляками унію на підставі привілея короля Александра, яка забезпечувала їм хоч тількі самостійности .

Привілеї Александра давав Литовцям право на литовські уряди, печать і титул Литовського князя та Князівства.

Коли Поляки не погодилися і на це, а вимагали приєднання на підставі Варшавської декларації, або вірніше на підставі складеного ними самими під час відсутности Литовців привілею, то Литовці, після довгих суперечок довірили цілу справу на ВОЛЮ КОРОЛЯ (сподіваючись від монарха справедливості! М.С) та, підпорядковуючись його ироківі склали присягу на приєднання до Польщі...

Король польський Август-Жігмонт цим своїм гвалтом і безправним актом остаточно зруйнував ідею монархізму поміж Литовцями та Русичами і став отже гробокопателем не тільки власної династії Ягелонів, але й польської держави взагалі. Монархічна влада, позбавлена понадкласового і понаднаціонального авторитету в федерації трьох різних народів: Поляків, Литовців та Українців-Русичів — стала маріонеткою польської магнатської верстви, яка — „во ім'я золотої вольности“ знищила виконавчі органи влади, військо та адміністрацію та вкінці кінців впала й сама під ударами внутрішніх та зовнішніх сил, яким вона не встані була протиставитися.

Поляки дивилися на Люблинську Унію як на можливість

1. Колонізаційного визиску Руських Земель Київської Держави, які були неприступні для них по договорам.
2. Матеріальну та духову підготовку до переведення релігійної унії, шляхом використання „права надання“ (вплив на вибір православного духовенства) та застосуванням державного примусу на Православну Церкву.

Без Люблинської Унії та всіх тих „прав та привілеїв“, які відчинила вона для польської шляхти та єзуїтів на замкнених для них до того часу теренах Руських Земель — жадної мови не могло бути про успіхи давно запланованої Ватиканом релігійної унії...

Не даром же сказав свого часу Папа: „Через Вас, мої Русини, я сподіваюся на вернути цілий Схід...“

Двадцять сім літ пізніш закулісні керманічі Польщі — панські нунції та єзуїти — вважали слушним моментом, щоб розпочати слідуючий „міжнародний злочин“ — Берестейську Унію... В одній зі слідуючих публікацій ми присвятимо їй особливу увагу...

We wtorek przisły do Panow Rad Coronnych Poslowie Litewscy bez Krolia
 WMostzi, PAN STAROSTA ŻMUDZKI, PAN PACZ KASZTELAN WITEPSKI, PAN OSTAFIEJ,
 PAN RADZIWIŁ KRAJCY LITEWSKI, PAN KYSKA PODCZASZY.

Cham Pan Starostha Żmudzky sprawował Poselstwa od Panow Litewskich,
 czytając na spisku w ti słowa:

MIŁOŚCIWI PANOWIE!

Doszła jest wiadomość Ich Mości Panów Rad Wielkiego Księstwa Litewskiego, Bracią Naszą starszą, z mandatów i uniwersałów JKMości, pod pieczęcią Koronną do ziemi Wołyńskiej i Podlaskiej wysłanych za tytułem JKMości naszego Miłościwego Pana, któremi przywłaszczac i przywracać raczy JKMość te dwie ziemie i ich powiaty ku Koronie Polskiej, a to za okazaniem niejakich praw od WMości Stanów Koronnych na tym Sejmie Lubelskim, za czém jest téż zapowiedziano od JKMości z kancelaryi Wielkiego Księstwa Litewskiego wszystkie sprawy onych ziem, biorąc za przyczynę odjechanie Stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego od JKMości z tego Sejmu Lubelskiego jakoby w niewiadomości jakiej JKMości o tém. Co gdy doszło wiadomości Ich Mości Panów Rad Wielkiego Księstwa Litewskiego, obaczywszy co na tém należy sławie JKMości, naszego Miłościwego

Pana, spólnego i tym Obojim Państwom, jako Koronie Polskiej, tak i Wielkiemu Księstwu Litewskiemu, zjechawszy się społu i namówiwszy z sobą dla tak ważnej wielkiej potrzeby, posyłając nas Bracią swą do JKMości naszego Miłościwego Pana, osobliwie téż zlecili nam do WMości przypomnieć sprzyjaznienia, téż foedera dawnego utwierdzenia i spólku braterskiej miłości poprzysiężonego. Zaczém WMoście Wielkiemu Księstwu Litewskiemu i Ich Mościam braci swój, tak téż Ich Moście téj sławnej Koronie i WMościam, równie powinni całą zyczliwością wszego dobrego i uczciwego życzyć, i zgodnie sławy i poprzysiężenia Panów naszych, Królów Polskich i Wielkich Książąt Litewskich, na obie strony równo strzedz — jakoż Ich Moście tego wszelakim obyczajem z strony Wielkiego Księstwa Litewskiego nieopuszczali i nieopuszczają — cale chować — co okazują i na ten czas spieszną wyprawą nas Posłów swych ku WMościam, przywodząc WMościam na pamięć naprzód poselstwo, któreście WMoście dla unii na spólny zjazd przez JMości Księdza Biskupa Płockiego i Pana Kasztelana Lubaczowskiego, a Pana Czarnkowskiego Referendarza, Stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego zwywali, obiecując nie co innego, jeno w miłości braterskiej ten Akt unii odprawować, urzędy i dostojenstwa w cale chować, i innych wiele rzeczy zyczliwością miłości braterskiej zawierając i zawięzując ofiarować raczyli, iż za tém spólném zjechaniem naszym nic innego, jeno wszystko dobre a uczciwe tym Obojim Państwom przynosić miał ten zjazd i spolek miłości braterskiej, jakoż tém takim poselstwem wdzięczném i dawno złączoną dobrą przyjaźnią na takowy spólny Sejm i zjazd przy granicach łącznośmy się przywieść dali. A iż była wola JKMości ten Sejm spólny tu w Lublinie złożyć, i na to acz z trudnością Posły ziemskie nad instrukcyę ich było wywieść, jednak Ich Moście dla dobrego spólnego przyzwolili tak daleko w granice Koronne jechać, a to wszystko ex mera confidentia, którą o WMościach Paniech i Braci swój miłej, łaskawej, mieli, żądając ten Akt unii już tak z WMościami postanowić, jakoby wiecznemi czasy to sprzyjaznienie między Obojim Narodem dawno zaczęte, i nie jeno na czém inszém, ale na sercach miłością całą napisane, nieporuszenie trwało.

A gdyż przez ośm niedziel mieszkając tu na tym Sejmie przy Panie swym, i znosząc się z WMościami niemogli ku temu przyjść, aby ten Akt unii mogli ku skutkowi swemu przywieść, a to z takich przyczyn, któreśmy na ten czas WMościam opowiedzieli, że Bracia nasza młodsza odprawując na ten Sejm Posły swe, rozumieli być potężniejsze zmocnienie, tego Aktu unii nie od spisków starych poczynając, które aequalitatem zacności Narodu Polskiego z Litewskim poniekąd rozróżniały, jeno z równego i dobrego uważenia wszystkiego tego, co ku braterstwu szczeremu należy. Ale iż się WMościam to tak niezdało, z przyczyn tych, któreście WMoście Ich Mościam podawać raczyli, Ich Mość Panowie Litewscy a zwłaszcza Posłowie od ziem i powiatów, niemogąc bez wiadomości Braci z tąd zaczynać, jakoście WMoście pro finali podali, a czekawszy po ostatecznej sessyi i podaném swém przez tydzień na respons WMości, niemogąc się go doczekać aż w Sobotę pierwszą wstąpiwszy w post, opowiedzieli się Ich Moście wszyscy społem JKMości, naszemu Miłościwemu Panu, z tém wszystkiém, za czém się na ten Akt unii niemogło znieść, mając nadzieję o łasce Bożej, że pod inszym czasem, gdyby Ich Moście takową sprawę, którą od WMości

słyszeli i na piśmie wzięli, Braci swój donieśli, potem za spólną namową i zwoleniem wszzech, mając już téj unii wiadomość taką, jakiej pierwój niemieli, łatwieby się mogło ku końcowi wszystko przywieść. Zaczém się Ich Moście JKMości, naszemu Miłościwemu Panu, przy tém opowiedaniu swém i z tém odkryli, że już niemieli co więcej sprawować, i dla czego się schadzać z WMościami zbraniali, gdyż ni do czego innego jeno do unii, która z takowych przyczyn dojść niemogła, wezwani byli. I acz JKMość rozkazać raczył, aby zetrwali do rana, to jest do jutrzejszego dnia Niedziele, co Ich Mość uczynili, a gdy Posłowie rano w Niedzielę i potem w wieczór ku JKMości przypuszczeni być niemogli, wiele ich w ten dzień, a drudzy nazajutrz rano, i niektórzy z Panów Rad, odjechali, i wszyscy skoro w drogę i sługi i wozy wyprawili, ostawszy niektórzy tylko na mały czas dla swych potrzeb przy JKMości. Wszakoz iż w tenże dzień poniedziałkowy obesłani byli od JKMości, aby z WMościami przy JKMości naszym Miłościwym Panie zeszli się Ich Moście, acz dobrze baczyli, że niezwykłym obyczajem ani przez urząd należny na to w Wielkiem Księstwie Litewskiem byli obesłani, wszakoz iż od samego Króla JMości, przeto jako i w innych wszystkich rzeczach, tak i w tém rozkazaniu JKMości dosyć czyniąc, jechali byli ku JKMości. Ale przez Pany Kasztelany, Lubelskiego i Lwowskiego, prawie na moście zamkowym wróceni są, przez rozjechanie WMości z Zamku, co z żalem niemałym znosząc, odjechawszy do gospod swych, a widząc rzeczy niemało nowych, których się od czasu przysparzało, dłużej trwać tu nie mogli, jednak aby wiedzieli przyczynę takowego zjechania (przy JKMości) swego z WMościami, przeto w tenże dzień po wieczery ku JKMości jechali, a to opowiedziawszy JKMości, i odjechanie innój Braci swój, iż około téj sprawy unii, ku którój, a nie ku czemu innemu, byli przez listy JKMości na ten Sejm wezwani, wdawać się w niwecz niemogli, sami kilka abo kilkanaście osób zostawszy, bez innój Rady i Posłów, którzy byli odjechali, prosili, chcąc wiedzieć przyczynę, dla czego by takiego zjechania WMościami trzeba było z Ich Mościami. Ale iż niemogli od JKMości wiedzieć przyczyny takowego zjechania, w czém bacząc rzecz niezwykłą, do Rady nienależnej schodzić się nienamówiwszy i niepostanowiwszy miejsc jako Rady z Radami, jeden drugiego uczciwości i sławy Państwa przestrzegać by miał, niewiedząc rzeczy i potrzeby ku jakiej się schodzić, odkryli to są JKMości, naszemu Miłościwemu Panu, że do takiego zjechania z WMościami trudnoby się podać mogli. Wszakoz i w odjechaniu Ich Moście zostawili Bracią swą, Rady i urzędniki Wielkiego Księstwa Litewskiego, Pana Podkanclerzego i Pana Podskarbiego ziemskiego, z tak ucziwem i słuszném braterskiem wskazaniem ku WMościam, jako dobrej Braci należało, na którém to wskazaniu naszym, uważając cośmy są sobie spólnie powinni z dawna, WMoście słusznie przestać mogli, abowiem takowe wskazanie nasze ku WMościam tém rychlój ku dokonaniu téj sprawy unii z obu stron nas zwieść miało, ale WMość tych Panów Rad i urzędników Wielkiego Księstwa Litewskiego, Braci JMości, niejedno wysłuchać, wdzięcznie przyjąwszy, ale téz i przypuścić z tém do siebie niechcieli, a prawie jakoby wszystkiem i powolnością JMości bracką rozgardzili, co nic innego jeno żalność JMościam Panom Radom onego Państwa Wielkiego Księstwa Litewskiego przynosić musiało. Nieczują się w tém JMoście Panowie Rady Wielkiego

Księstwa Litewskiego, ani rozumieją, aby co i przeciwko téj sławnej Koronie i spólnemu Sejmowi wykroczyć mieli, przeczby ten dekret odłączenia od Wielkiego Księstwa Litewskiego ziemie Wołyńskiej i Podlaskiej na stronę WMości otrzyman być miał, gdyż JMoście Panowie Litewscy do żadnych innych spraw na ten spólny Sejm od JKMości Pana swego wezwani niebyli, oprócz téj saméj tylko jednéj sprawy unii tych dwu Państw, a o ziemie Podlaską i Wołyńską, jako nigdy ni z kim niedziałać. Ani wątpliwości żadnej o tém z przodków swych niemieli, ale to zawzdy w Wielkiem Księstwie Litewkiem i w granicach jego było, i JKMość Pan nasz przy pierwszym wstępie swym na to Państwo swoje, Wielkie Księstwo Litewskie, te ziemie przy tém Państwie swém zastać raczył, i sumieniem Pańskim to utwierdził; tak i teraz od WMości, Braci poprzysiężonej i dawno przyjaźnią złączonej, słusznych przyczyn niewidzimy, przeczby to mu odchodzić miało. Mimo to wszystko nietylko ziemie Podlaską i Wołyńską, ale jeszcze ku Podlasiu Starostwa Brzeskiego nie-mały trakt, które ku Podlasiu nigdy nienależało, przywłaszczając WMoście raczycie, jako mają tego sprawę od Pana Podkanclerzego, Starosty Brzeskiego, iż gdy JMość był wezwany przed JKMość Pana naszego Miłościwego, wspomniano Wojn, Łomazy, Kōdewiec jakoby ku Podlasiu należeć miały, a potem za listy JKMości z pieczęcią Koronną przez revisora JKMości i przytém kilka a dwadzieścia wsi z ręku Pana Podkanclerzego snadź biorą, acz te miejsca wspomniane małe wioski zawsze były a niedawno miasteczka w Wojniu i w Łomaziech założono. Wszakoz za tą rewizyą dosyć się rozszerzyło i rychło, które miał, ili tak wiele rości do siebie, samey do inszych urzędów należąc, to każde dobre uważenie łącno rozezna, zwłaszcza że téż odległością granice powiatu Brzeskiego, prawy i przywilejami pokazać się to może, że nigdy ku Podlasiu to nienależało; i powtóre niebaczą z którychby przyczyn te ziemie od Wielkiego Księstwa Litewskiego oddalone być miały, gdyż przy podniesieniu JKMości na Wielkie Księstwo Litewskie, wszystkie Stany i urzędniki tych obudwu Ziem byli, i na miejscach swych zwykłym obyczajem zasiadali, a wzmianki i wspomnienia od WMości Panów Koronnych żadnego niebyło, żeby te ziemie ku Koronie należeć miały. Nienapominali téż JKMości WMość Panowie Koronni, żeby tych Ziem przy Litwie bronić i strzedz nieobiecował, tak jako to JKMość obiecać i obowiązaniem sumienia swego Pańskiego utwierdzić raczył, na Wielkie Księstwo Litewskie dobrze pierwój niż na Koronę wstępując, iż nie ma niwczém zmniejszać ani poniżać Państwa tego swego, Wielkiego Księstwa Litewskiego, ale we wszem, w prawiech, swobodach, wolnościach i wszystkiej zacności i dostojenstwie Rzeczypospolitój, cale a nieporuszenie wiecznemi czasy zachować, i ówszem zabrane od tego Państwa zasię ku niemu przywrócić, do czego sowita przysięga przystąpiła naprzód Ojca JKMości, za JKMości jeszcze w młodych leciech będącego, a potem JKMości samego, tak jako to wszystko okazuje się z przywilejów JKMości. A tak żądają i napominają JMoście WMości, iż JMoście pomnąc na ową z dawna zaczetą spólną braterską i miłość i zgodę między temi Państwami z uprzejmą zawsze i takoz spólną chęcią i zyczliwością do wszego dobrego, i w każdych potrzebach Obojga Państwa zarównu, aby téż WMoście nieraczyli do tego wieść JKMości spólnego Pana naszego, żeby się z strony WMości miała niechęć i niemiłość jaka pokazać ku temu Państwu, Wielkiemu

Księstwu Litewskiemu, gdyż do tego żadnej przyczyny z siebie niedali, ale i owszem, aby się WMOście w to włożyć raczyli, żeby JKMOść te takowe uniwersały teraz wydane do tych Ziem Podlaskiej i Wołyńskiej zadzierżyć i zahamować raczył, nieoddalając tych Ziem od Wielkiego Księstwa Litewskiego, ku któremu zawsze należały i w niem były, aby w tém postrzedz raczyli WMOście z powinności swój niejedno sławy JKMOści, spólnego Pana naszego, ale téż i sumienia JKMOści Pańskiego, i przytém swój onój zdawna zaczętój i zachowałój i dosyć wielkimi a rozmaitemi związkami spowinowaconój i obowiązanej spólnój brackiej miłości i zgody tych dwu Państw, a to zatém tém rychlój a nieodwłocznie już i ta sprawa sama, unia abo spolek tych dwu Państw, skutek i koniec swój chwalebny, da Pan Bóg, i Obiema Państwom zarówno pożyteczny na wieczne czasy przyjąc i odniešby się mógł, tak, jako JMOść Panowie Rady Wielkiego Księstwa Litewskiego spólnie i z innymi Stany wszystkimi, młodszą bracią swą, tego uprzejmą chęcią żądają i sobie życzą. Aczci wprawdzie Miłościwi Panowie ta dzisiejsza sprawa dekretów, któreście WMOście otrzymać raczyli, zamieszanie nie mniejsze w myślach ludzkich uczynić musi i trwoję tym, którzy na przyszłe czasy zdrowo na wszystko, co się z Narodem naszym Litewskim dzieć może, patrząc, gdyż nietylko habitus Wielkiego Księstwa Litewskiego immutować się poczyna, ale téż za czasem, i temi takimi mandaty, przywodenie tudzież do przysięgi Koronie, a zwłaszcza ludzi tych, którzy swe sumienie pierwój Wielkiemu Księstwu Litewskiemu obligowali, wątpliwe czynić musi o własnych ojezyznach ich. A tak prosimy, niedajcie WMOście miejsca tym sprawom, któreby zawadą tój brackiej miłości były. A osobliwie to, że Wołyń z Podlasiem wszelakim Bożem i ludzkim prawem do Wielkiego Księstwa Litewskiego należały, i Jagiełło, on pierwszy sławny Król z Litwy wzięty, pierwój niż wstąpił na Koronę, to ku Wielkiemu Księstwu Litewskiemu trzymał, także i inni Książęta, którzy acz ku związkowój unii przychylając się mogli pewne opisy czynić, ale to nie temu niepomaga, aby pojedynkiem te członki Wielkiego Księstwa Litewskiego odrywać się od ciała swego miały, ale i owszem spolem będąc ku unii, przy Księstwie Litewskiem należały. Wiedzą téż JMOście i to, że ani z pośrodków WMOści ani naszych in dubium ta sprawa nigdy wokowana nie była, i aż po ten czas odjechania JMOści z tego Sejmu zminka żadna niebyła, a pogotowiu WMOści nigdy się tego u Wielkiego Księstwa Litewskiego upominać nieraczyli, jakoż to i Sejmowe Listy zjazdu naszego spólnego poświadczają. Téż i w spólnych spiskach i rozmowach naszych przez wszytek Sejm spólny, żadna o tych ziemiach wątpliwość ani zminka nakoniec niebyła przekładana, i owszem Wielkie Księstwo Litewskie in possessione plenaria zawždy tego będąc, i tém to może ukazać, że Wołyńska ziemia Narodem tylko Litewskim a Ruskim a Książąt przedniejszych Olekowego, Olgerdowego, Narimuntowego, Korybutowego rodu jest osiadła, i przez nas od nieprzyjaciół broniona aż po dziś dzień. Podlasie, to już po zastawach od Wielkich Książąt Litewskich u Mazowieckich bywało, czém się niemniejsza ale wieczna władza Książąt Wielkich Litewskich nad nimi znaczy, jakoż to zaś do tychże ręku, z kąd wyszło od dawnego czasu, się przywróciło. Mają tę zupełną nadzieję JMOście Panowie Rady Wielkiego Księstwa Litewskiego o Panach i Braci swój, iż WMOście uważyszy u siebie,

co spolek braterskiej miłości niesie, niebędziecie chcieć tego tak zacnego aktu i spółku braterstwa, zwłaszcza pod panowaniem naszego Miłościwego i spólnego Pana, takowém odrywaniem ziem i targaniem Państwa u postronnych Narodów osławować, a co więcćj pod tym czasem, gdy my spuściwszy się na braterstwo, które z WMościami mamy, nieprzyjacielowi naszemu spólnemu odpór czynimy. A to co za czasu nieprzyjaźni i nietakiego złączenia braterskiego, jako teraz między temi Państwami jest, przy Litwie zawsze ostało, teraz miałoby być oddalono za braterstwem, bez wszęj controversii? A iż nalepięj wszystko z bojaźnią Bożą czynić, tedy daleko pożytecznięj, aby WMoście z nami wszęmi spolem całą unią wzięli, aniż nas tak po części rozrywaniem Ziemi, ostatek Litwy w paszczęce nieprzyjacielskiej zostawili, który jako zwykł, niezaniecha tęg okazy i pogody, widząc, że zewsząd dolega nas Niebo, aby tęg do siebie przyległych krajów tyranstwem poźrzeć nie chciał, którego tak wielkiego upadu Państw JKMości, i otuchy temu nieprzyjacielowi, ktoby był przyczyną, meliori iudicio WMości puszczamy. Czegobyśmy spólnie potęg żałować musieli, ale wie to Bóg, byłoby by wczas, gdzieby nieprzyjaciel, strzeg Boże! za tęg zatrudnieniem granic swych dalej pomknął. Przeto salubriora consilia raczcie WMoście tym sprawom terazniejszym adhibere, a tego wszystkiego policzyć ku spólnemu zdrowiu naszemu i spólnęj sławie spólnego Pana naszego, gdyż Naród Litewski unii nigdy niebiegał, jeno takięj chce, któraby uczciwości i sławie Wielkiego Księstwa Litewskiego niebyła przeciwna i Narodu naszego z ziemi niewykorzeniała. A iżeśmy jęg tu na tym Sejmie Lubelskim nieskonali, nie JMości Panów Rad Wielkiego Księstwa Litewskiego to wina była, ale tak twarde obowiązki na Posły ziemskie włożone, aby od starych spisów nic niepoczynali, dały nam przyczynę, żeśmy się na jedno znieść niemogli, a rozdwarzając się Radzie z Posły i divisią z siebie pokazywać, toby ani dignitati Senatoriae było conveniens, ani Rzeczypospolitéj commodum. A przeto JMoście Panowie Rady Wielkiego Księstwa Litewskiego musieli dla obietnicy Panom Posłom od JMości uczynionęj w Wojniu, z nimi spolem odjechać, któraż to obietnica nasza z słusznych przyczyn udziałana, wiadoma JKMości była. A tak szukając uspokojenia i te rzeczy ku lepszemu wiodąc, dobrzeby, aby WMoście finalem modum tęg unii u siebie naleść raczyli, opatrzwszy to, aby stare spisy dignitati Wielkiego Księstwa Litewskiego et honori, osobom i Stanom onęj ziemi nieszkodziły, Narodu Litewskiego z onego państwa przyrodzonego naszego niewyniszczwały, executii na nas niewlokły, ale te obiedwie Rzeczypospolite w jedno braterstwo i spojenie tak złączyły, żeby jednęj strony dla drugięj occidens niebył — a to pomiarkowanie unii nam Posłom podali, a spólnie z nami JKMości o Sejm przy granicach bliżęj prosili, a tam nakoniec i conclusive znieśli się w brackięj miłości, a my do powiatów naszych wszędzie tęg takową unią podaną od WMości na Sejmiki poszlemy, a powiedziawszy wszem w obec intencją Koronną, do tego wspólnie wszyscy bracią swą wieść chcemy, jakobyśmy co naprędzjęj do zgody i jednoctwa przyjsć mogli, a potęg na spólnym Sejmie da Bóg unaniami consensu wszystkiego dokonali. A takby te rzeczy szły bez powasnienia Stanów i osób, na których dziś wina tęg unii u każdego Narodu różnym obyczajem zostawa, gdzie wszyscy wiedząc o tęg sprawie, zarówno w tęg mierze pociągną, a prawie się wszystkie Stany w je-

dno jarzmo wprzężem. Tymczasem, aby WMoście tych uniwersałów i mandatów do Wołynia, Podlasia i do części Brzeskiego Starostwa zaniechali, i z władze Kancellaryi i innych urzędów Wielkiego Księstwa Litewskiego, którym oni zdawna podlegli, niewyjmowali, a naszej Rzeczypospolitej tego disturbium czynić nieraczyli i wszelaki żal serca naszego wzięli, pilnie prosiny, bo idąc do unii nie złyj myśli i zbiedzonego serca potrzeba, ale ex omni parte securum et tranquillum animum. Jużesmy odniesli WMościam co na ten czas z rozkazania JMości Panów Rad' braci naszej starszej, nam przynależało, będzieli czego WMościam od nas potrzeba, jesteśmy gotowi, zgadzając się z wolą JMości Panów, Braci naszej.

Zatym posłali Panowie Radę Coronne po Posly, a gdi przysly na gore, Xiadz Arcybiskup do nich mowil thimi słowq:

Aby prawa nasze niebyły in dubium vocowane przez te pozwy, tedy już deputaci mają na tém sieć, a którebykolwiek przeciw konstitucyi spozywani byli, aby byli wolni. O czwartą część i o trzech częściach, tedy Król JMość da WMościam odpowiedź, ale o trzech rzeczach z WMościami mówić mamy. Naprzód o sprawiedliwości, aby Król JMość nieraczył narabiać temi Limitacyami, ani na wieca odsyłać, przekładaliśmy to Królowi JMości, iż temu może dosyć uczynić, kiedy się te rzeczy uprzatną. Teraz, iż siła rzeczy tu zawisło na ten Sejm, tedy tak radzili Królowi JMości i WMościam radzą, abyście niebyli przeciwko temu, żeby vigore conventus Król JMość niewziął czasu ninacz innego, jeno aby się wszystkie rzeczy odprawiły i odsądziły na pewnym miejscu, a czas pewny naznaczyć.

Co się tycze moderacyi, słyszeliśmy, że się WMoście niezgodzili: jedni chcą o niej mówić, drudzy niechcą; którzy chcą, proszą o modum, aby się im podał — tedy mi się widzi, ci, którym execucią odpadły wieczności i feuda, żeby naprzód Podolskie ziemie po pewny kres i Ruskie niektóre zamierzyć, a toby się widziało ustąpić im, i wrócić wieczności, i przydać im jeszcze, a cum condicionibus, aby pewną służbę na nich zostawić, na tych co tu bliżej, a tym co tam bliżej Pruskich granic, tedy zgoła je wypuścić z executii i dawać im wieczności.

Item. Ci też którzy spoprawowali, pobudowali zamki, aby zostali na wieki przy urządziech, a przedsię aby dawali czwartą część i trzy części, a na piątej przestali; co się tycze starostw, aby majores Consilarii mieli do dwu Starostw sądowych.

We srode po Kwietney niedzieli, po odiechanu niektorých Poslow tak; Cra-cowskiego jako o gndy ziem, prziliepione sa na wrotach zamkowych

Dwa uniwersały, pod pieczęcią mniejszą Koronną, które uniwersały PAN SZAFFRANIEC, POSEŁ z WOJEWÓDZTWA KRAKOWSKIEGO, dał zaraz przepisać, i z temi przepisy szedł zaraz do Panów Województwa Krakowskiego, ukazując im to, i prosił ich o to, aby się w tych

ski Wieluński, Jan Sieniński z Gołogór Halicki, Jan Herborth z Fulsztyna Sanocki, Szczęsny Parys Warszawski Starosta Czerski, Stanisław Kryski z Drobnina Raciąski Starosta Dobrzyński, Kasztelani: Walenty Dębieński z Dębian Kanclerz, Franciszek Krasieński z Krasnego Proboszcz Płotcki etc. Podkanclerzy Korony Polskiej, Stanisław Barzy z Błózwie Marszałek Dworny Starosta Sniatyński, Stanisław Osowski Kantor Gnieźnieński Refferendarz Dworny, Jan Borkowski Proboszcz Łęczycki Kanonik Krakowski i Warszawski, Symon Ługowski Proboszcz Miechowski, Stanisław Krasieński Scholastyk Gnieźnieński, Jan Zaborowski Proboszcz Sandomirski, Andrzej Patrycy Ardziakon Wileński Kanonik Warszawski, Hieronim Choeński Kanonik Poznański, Stanisław Fogielweder Scholastyk Warszawski, Stanisław Zamoyski Starosta Bełzki, Mikołaj Laski Krayczy Stołu naszego Starosta Malborski i Krasnostawski, Maciej Zaliński Podkomorzy nasz, Jasieniecki Mściborski i Zyzmurski Starosta, Łukasz Łęcki Łoźniczy i Starosta Wołpiński, Erasmus Dembieński Chorąży Dworny, Jakób Piasecki Koniuszy, Erasmus Kroczewski Kuchmistrz, Stanisław Karwicki Oboźny i Latowicki Starosta, Bartłomiej Zieleński Podkomorzy Sandomirski, Mikołaj Tarło Chorąży Przemyślski, Jan Leśniowski Podczaszy Lwowski i dzierzawca Doliński, Andrzej Firley z Dąnbrowice, Jan Zamoyski, Piotr Kłoczewski, Jan Dymitr Solikowski, Stanisław Krasicki, Tomasz Droiwski, Jan Parys, Sekretarze, Urzędnicy i Dworzanie nasi wierni nam mili. Dan przez ręce Wielebnego Księdza Franciszka Krasieńskiego Proboszcza Płockiego Ardziakona Warszawskiego Podkanclerza Koronnego na spólnym Walnym Sejmie Koronnym Lubelskim, dnia piątego Miesiąca Marca, Roku Pańskiego Tysiącznego Pięćsetnego Sześćdziesiątego dziewiątego, Królowania naszego Czterdziestego.

Księstwo Kijowskim. Przywilej przywrócenia Księstwa Kijowskiego do Korony Polskiej.

W IMIĘ PAŃSKIE, AMEN. Ku wiecznej pamięci. Gdyż pamięć ludzka jest słaba i odmienna: za czym aby sprawy ludzkie a nawięcej te, które ku użytkowi a zachowaniu społeczności i towarzystwa ludzkiego należą, za przedłużeniem czasu niebyłyby zniszczone, opatrzna ludzi mądrych postanowiła rostopność sprawy wiecznej pamięci godne pisna świadectwem ku wiadomości potomstwu przywozić. A ztąd My Zygmunt August, z łaski Bożej Król Polski, Wielki Książ Litewski, i ktemu Ziemie Krakowskiej, Sandomirskiej, Sieradzkiej, Łęczyckiej etc. Oznajmujemy tym listem naszym, którym wiedzieć to należy, wszem w obec i każdemu z osobna, niniejszym i potem będącego wieku ludziom. Iż będąc My przed tém od wielu lat przez wszystkie Stany Korony Polskiej i Państw naszych z wielką a częstą pilnością żądani i napominani, abyśmy Sejm Walny takowy złożyli: na którym o zjednoczeniu dawnym Księstwa naszego Wielkiego Litewskiego z Koroną Polską i téż o wykonaniu wszystkich praw i przywilejów Korony i wszystkich Państw naszych sprawa byłaby skończona: ku którym takowym wszech Stanów prośbam Sejm niniejszy Walny za radą i pozwoleniem wszech Stanów, tak Korony Polskiej jako i Wielkiego Księ-

stwa Litewskiego dwudziestego trzeciego dnia Miesiąca Grudnia przeszłego roku, to jest, po Narodzeniu Bożym 1568. tu w Lublinie złożyliśmy: ku któremu takowemu głównemu Sejmowi Rady nasze tak duchowne jako i świeckie, i Posłowie Ziemscy z pełną mocą posłani tak z Korony Polskiej jako téż i z Wielkiego Księstwa Litewskiego tuż w sobie bytność zamykając zjechali się. A tak ten Sejm Walny i główny złożony w Imię Pańskie tym sposobem zacząwszy: na którym po długich a wiele traktatów i namów miawszy, proszeniem się i z wielką pilnością przez Stany wszelkie Korony Polskiej napomnieni: abysmy ziemie i Księstwo Kijowskie, które przed przeszłemi czasy zupełnym a całym prawem do Korony Polskiej zawsze należało, téjże Koronie to jest Królestwu Polskiemu przywrócili, a w jej pierwość i całość wszczepili. My tedy pamiętając na przysięgę naszą, którąśmy Osobą swą wszem obywatelom Koronnym obwiązali, wszystkie rzeczy oderwane a od Korony przerwconej odłączone wedle mocy naszej pozyskać, a ku przerwconemu Królestwu w swą całość przywrócić, mając to naprzód za rzecz istą, co ze wszech starych Historii i pism każdy pewnie obaczyć może: iż Kijów był i jest głową i głównym miastem Ruskiej Ziemi, a Ruska Ziemia wszystka z dawnych czasów od Przodków naszych Królów Polskich między innemi przedniejszemi członki do Korony Polskiej jest przyłączona: tak iż częścią przez walkę, częścią téż przez dobrowolne podanie i spadki po niektórych lennych Książętach, którzy ją między się na różne części byli roztargnęli, zasię ku jedności i własności Korony przysła: jako to i z przywilejów, które w skarbie naszym są, jawnie każdy obaczyć może; między którymi wiele ich jest, które mianowicie o Ziemi i Księstwie Kijowskim to świadczą: iż ku Koronie Polskiej wiecznie prawem doskonałym należeć ma: jakoż zawsze należała aż do Władysława Jagella Króla Pradziada naszego: który potem tym sposobem, iż Obojemu Narodowi, tak Polakom jako Litwie nierozdzielnie panował, od Korony Polskiej jako od własnego ciała te Ziemie i Księstwo Kijowskie oderwane przy Wielkiem Księstwie Litewkiem mieć chciał, acz za niepozwoleniem wszech Stanów Koronnych: którzy tak od tego Pradziada naszego, jako od inych po nim będących Przodków naszych Królów Polskich i Wielkich Książąt Litewskich i od Nas téż samych téj Ziemi pilnie zawsze upominać się niezaniechali, aby była do Korony przywrócona i przyłączona. A tak My téj powinności naszej dosyć czyniąc, a za pokazaniem dostatecznym przywilejów i tak jasnej sprawiedliwości, za pozwoleniem wszech Panów Rad naszych duchownych i świeckich, i Posłów Ziemskich, i wszytkiej R. P. Koronnój ze wszytkich Rad naszych duchownych i świeckich Książąt, Panów, Szlachty i wszego Rycerstwa onój Kijowskiej Ziemi i Księstwa, wzięwszy na siebie ich przysięgę którą byli oni ku Wielkiemu Księstwu Litewskiemu od niemałego czasu obwiązani, warujemy im i upewniamy tym listem naszym: że to im i potomstwu ich nic i niwczém i nigdy nie ma szkodzić wiecznemi czasy. A już tę przerwconą ziemię, i Księstwo Kijowskie, i wszech onój Ziemi obywatelów już zaraz wszystkie i każdego z osobna od posłuszeństwa władzy powinności i rozkazowania Wielkiego Księstwa Litewskiego na wieczne czasy wyjmujemy, i wolnemi czynimy, i ku Królestwu Polskiemu, jako równych do równych, wolnych do wolnych ludzi, a jako własny a prawdziwy członek ku pierwszemu a własnemu ciału

a głowie ze wszystkimi i z osobna każdymi jej Grodami, Zamkami, Miastami, Miasteczki, Wsiami, Ziemiami, Powiaty, i ich wszystkich rzeczy poprzód mianowanych którychkolwiek i jakinokolwiek przezwiskiem nazwane przyległościami, przypadkami, własnościami, wszelakimi i wszystkimi do téj przereczonéj Ziemi i Księstwa Kijowskiego, i do ich wszelakich części tak z staradawna jako obyczajem sposobem i prawem którymkolwiek należących, tak jakoby wszystko a pospolitość osobliwości, a osobliwość wszystko i pospolitości niwczém nie nieujmowała, ze wszystkim i wszelakim prawem, państwem, i własnością tę Ziemię i Księstwo Kijowskie przereczonéj Koronie abo Królestwu Polskiemu, jako pierwszemu prawdziwemu a własnemu ciału jej a głowie w społeczność, w część, w własność, i w tytuł Koronny przywracamy, i ku pierwszemu stanowi przywrócić i one złączyć umyśliliśmy. Jakoż z pewnej wiadomości naszej, a z woléj uprzejmej a osobliwej, i za osobliwym a dobrowolnym pozwoleniem Rad naszych duchownych i świeckich, Książąt, Panów, Marszałków, Urzędników Ziemskich, Szlachty, i wszego Rycerstwa, i wszystkich Stanów przereczonéj Ziemi, i Księstwa Kijowskiego tym listem naszym już zaraz w społeczność, w część, i w własność Korony Polskiej przywracamy i złączamy, w tytuł Korony Polskiej przywodziny, i ku jednemu ciału nieróżnemi i nierozdzielni wracamy, wszczepiamy, wpojamy czasy wiecznemi. Także na potym od swego tego właściwego, prawdziwego, a prawego ciała, i od głowy Korony Polskiej tak we wszem cale, jako téż jakiejkolwiek części swojej nigdy oderwana ani odłączona żadnym sposobem ani kształtem niemoże być czasy wiecznemi. I tych wszystkich Stanów a obywatelów Ziemi téj przereczonéj, to jest, Ziemi Kijowskiej każdego podle powołania swego stanu, dostojenstwa i obeszcia wszelkich przywilejów, wolności, swobód Królestwa Polskiego, tak jako inni wszyscy obywatele Korony Polskiej, zarówno używać znajdujemy i czynimy. Jakoż już tego wszystkiego społecznie mieć, używać, i z tego się weselić na wieczne czasy oni i ich potomkowie mają i będą. Także i około ruszenia na wojnę, i w dawaniu jakich podatków, wedle uchwały a constitucii Koronnej Sejmowej, i z pozwolenia ich Posłów na Sejm Walny Koronny zupełną a niezamierzoną mocą przesłanych na wszystkę Koronę Polską położonéj, oni i Potomkowie ich od Nas i Potomków naszych będą i mają być zachowani wiecznemi czasy.

Obiecujemy téż sami za siebie i za potomki nasze, wszystkie Powiaty onéj Ziemi przereczonéj, to jest, Ziemi i Księstwa Kijowskiego w ich granicach staradawnych, przy Koronie nie rozdzielnie będących, wcale i niwczém nienaruszenie zachować wiecznemi czasy. A iżby ciż obywatele téj przereczonéj ziemi Kijowskiej, Rady nasze duchowne i świeckie, Książęta, Panięta, Szlachta, Rycerstwo, także i Duchowne Stany Rzymskiego i Greckiego zakonu obfitą łaskę naszą poznali, postanawiamy: iż ich Grody, Zamki, Miasta, osiadłości, miasteczka, wsi ze wszystkimi i każdymi z osobna ich poddanymi przereczonemi téj Ziemi od wszystkich podatków, w których przedtém i teraz byli, także od płacéj wszelakich, poborów, myt albo ceł, także robienia i poprawowania Zamków i mostów naszych, wedle przywilejów i wolności Koronnych wolnemi czynimy: tak iż w téj mierze ich z innemi Koronnymi obywatelami porównaliśmy i porównywamy. I one wszystkich

wolności, swobód, i zawołania Korony Polskiej uczesniki, uczyniliśmy i być tylko znajdujemy tylko dwa grosza zwykłej monety Polskiej z jednej osiadłej włóki, gdzie są pomiarne albo gdzie niemasz włók, grosz z jednego dymu także osiadłego nam i potomkom naszym, dla wyznania zwierzchności naszej Krolewskiej sobie zostawujemy. A Bojarowie ich putni, którzy wojnę służą, po groszu podymnego płacić mają: a Zagrodnicy od tego są i mają być wolni.

Ktemu znajdujemy i osobliwie to warujemy: iż Panowie Rady nasze duchowne i świeckie, Książęta, Panowie, Szlachta wszystka, i każdy z osobna obywatele przerzeczonej Ziemi i Księstwa Kijowskiego, któregożkolwiek stanu, dostojenstwa, i porządkuby byli, nie będą ani są powinni podledz exequutii, począwszy od wszystkich Przodków naszych Królów Polskich, Wielkich Książąt Litewskich przed Aleksandrem będących, jako téż i Statutowi Aleksandra Króla Polskiego i Wielkiego Książęcia Litewskiego Stryja naszego pod datą w Piotrkowie na Sejmie Walnym we Szredzie przed Niedzielą Szrodopostną Roku Pańskiego 1504. uczynionego, około obyczaju zapisowania dóbr Królewskich, i innych Statutów i ustaw czasu tegoż Aleksandra i Zygmunta przezacnej pamięci Ojca naszego Królów Polskich, także i za czasu naszego około Exequutii tego Statutu w Piotrkowie, w Warszawie, i w Lublinie od tych czasów uczynionych: i będziemy je powinni zachować, tak jako i zachowujemy wedle opisania przywilejów tak od Nas samych, jako i od Przodków naszych Królów Polskich i Wielkich Książąt Litewskich pod pieczęcią naszą Koronną, albo Wielkich Książąt Litewskich im nadanych i potwierdzonych. Jakoż obwarowujemy im to pod przysięgą naszą Królewską, z pozwoleniem wszech Rad naszych Duchownych i świeckich, i Posłów Ziemskich Koronnych, w tym ich upewniając: że ta exequutia, to jest, odbieranie dóbr i miast, zamków, dworów, wsi i ziem, gruntów, zamian, wysług, danin wszystkich od Przodków naszych Przodkom ich, także i od nas samych przodkom ich, i in samym nadanych, gdyż oni przy Wielkiem Księstwie Litewkiem będąc w ten czas, gdy się ta exequucia za czasu Alexandra Króla Stryja naszego w Koronie stanowiła, przy Koronie Polskiej nie byli, i téj exequucii tak jako Stany Koronne dobrowolnie same to na się uczyniły, oni z Stany Koronnemi na siebie jój nigdy nieprzyjmowali ani wznaszali. Także téż statutom, Sejmom, ani constituciam Koronnym niepodlegli: ale teraz dopiero po postanowieniu i dokończeniu téj executii z Koroną Polską złączeni i przywrócenie są: z tych przyczyn teraz i napotym ich samych i potomków ich nie doleże, ani im i potomkom ich żadnemi Sejmy, wynalazki, i constituciami Sejmowemi Koronnemi nie szkodzić niemoże. A naostatek ani téż z ich strony obywatelów i Posłów Ziemskich Kijowskich stanowiona być nie ma wiecznemi czasy: i owszem wszelakie listy i przywileje którymkolwiek pismem, łacińskim, polskim, albo ruskim pisane, i z którejkolwiek przyczyny od Przodków naszych Królów Polskich i Wielkich Książąt Litewskich i od Nas samych, pod pieczęcią naszą i z Kancellaryi Koronnój, albo Wielkiego Księstwa Litewskiego za wierne służby nadane osobom jakiegożkolwiek stanu i powołania będącym, mianowicie i osobliwie wszystkie daniny, nadania, darowizny wieczne, dożywocia, zastawy, zapisania summ pieniężnych wielkich i małych, którymkolwiek sposobem zebranych i do skarbu naszego Wiel-

kiego Księstwa Litewskiego wniesionych na zamki, miasta, wsi, folwarki i dwory nasze: tedy wszystkie takowe listy i przywileje wyżej mianowane, i z osobna każdy we wszystkich ich i z osobna każdym punkciech i sposobiech, tak jako same w sobie opisane są wydane i objaśnione, tak jakoby wszystko a pospolitość osobliwości, a osobliwość pospolitości; wszystkości nic nieujmowała, mocnymi i wiecznymi i żadnym obyczajem nieporuszonemi mieć i zachować chcemy: i one zawsze takimi zachowamy My sami, i Potomki nasze Króle Polskie zachować, i niwczém ich nienaruszenie dzierżeć tym przywilejem naszym obowiązujemy. Wszakże od tego czasu dóbr stołu naszego My z Potomki naszymi Królami Polskimi wedla Statutu Polskiego rozdawać nie będziemy. A jeśliby który z nich na dobra swe ojczyste i dziedziczne listów niemieli, a bez listów onych dóbr spokojnie używali: tedy takowe dobra tymże Wielkiego Księstwa Litewskiego prawem wedle starego i nowego Statutu, jako to do tego czasu trzymali, będą dzierżeć wiecznymi czasy: ani ku położeniu i pokazaniu na to listów i przywilejów przed nami i przed żadnym Urzędem naszym żadnym obyczajem niemogą ani mają być przymuszani.

Osobliwie też to tym przerwczonym Panom Radam naszym duchownym i świeckim, Książętom, Panom, Urzędnikom Ziemskim, Szlachcie i wszystkiemu Rycerstwu Ziemi i Księstwa Kijowskiego i poddanym ich z łaski naszej Królewskiej zostawujemy: iż wszelakie sprawy ich tak u sądów naszych Grodzkich i Ziemskich, jako też za appellacyami na sąd nasz Królewski przypadające sprawy, z Pany Radami naszymi Koronnymi sędzić i odprawować mamy, i powinni będziemy Statutem Litewskim przez Nas im dzierżeć po-przysiężonym: który im wcale zostawujemy. Także konstitucye, uchwały i recessy Sejmowe w mocy zostawujemy.

Tylko z tego Statutu wszystek rozdział wojenny i obronie ziemskiej, jako przeciwny wolnościom Koronnym, mocą tego terazniejszego listu i przywileju naszego kassujemy i wniwecz obracamy wiecznymi czasy. Wszakóż dajemy im moc na Sejmikach Powiatowych, za listy naszymi złożonych tego Statutu Litewskiego artykułów poprawiać, i wedle potrzeby przyczyniać albo ujmować, a do Nas na Sejm Walny Koronny przynosić: które będąli słuszne, My i potomkowie nasi Królowie Polscy na Sejmiech Walnych Koronnych mocą zwierzchności naszej Królewskiej i Sejmu na on czas będącego potwierdzać obiecujemy, i powinni będziemy.

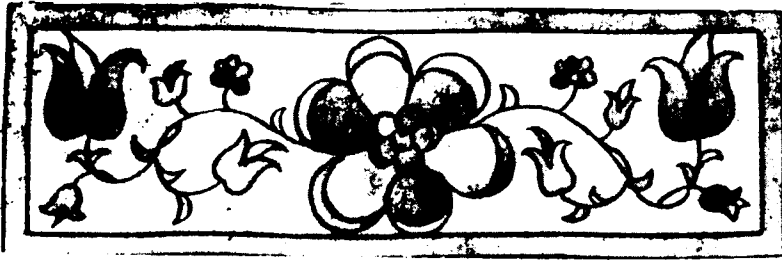
To też za prośbą wszech Kijowskiej Ziemi przerwczonych Stanów zostawujemy: iż we wszelakich sprawach ich sądowych, jako pozwy, wpisowanie do ksiąg, akta i wszelakie potrzeby ich tak u sądów naszych Grodzkich i Ziemskich, jako i z Kancellaryi naszej Koronnej, dekreta nasze i we wszystkich potrzebach naszych Królewskich i Ziemskich Koronnych do nich listy nie jakim innym, jedno Ruskim pismem pisane i odprawowane być mają czasy wiecznymi. A miejskie sprawy prawa Magdeburgskiego albo jakiegokolwiek innego wezwania ludzi, wedle obyczaju Koronnego przez Urzędniki nasze Koronne i dworu naszego w tych sprawach i potrzebach ich, do Nas i do dworu naszego przypadające będą Polskim pismem odprawowane. Ku temu też obiecujemy, i powinni będziemy wszech przerw-

czonych Książąt Ziemie Kijowskiej obywatelów i Potomków ich, tak Rzymskiego jako i Greckiego zakonu będących w ich staradawniej czci i dostojności, jako z przodków swoich i do tego czasu byli, zachować, i one wedle cnoty i godności każdego a upodobania naszego bez zawady artykułów w Statucie Koronnym i Książętach opisanych na Urzędy zamków, dzierżaw i dworów naszych przekładać, i do ławice Rad naszych jako i inne szlacheckiego Narodu Ziemie Kijowskiej ludzie przypuszczać, zostawiwszy to: że jako Panowie Rady nasze duchowne i świeckie, także i ci przerweczeni Książęta w rzeczach sądowych i prawnych zarówno z Szlachtą onęj Kijowskiej Ziemie w powieciech swoich na miejscach zwykłych, biorąc listy i pozwy od Urzędników na to wysadzonych pozywając i sami pozwani będąc przed sądem naszym Grodzkim i Ziemskim sprawować i sędzić się mają, i będą powinni. Takimże sposobem obiecujemy, i powinni będziemy Dostojenstw i Dygnitarstw i Urzędów Ziemie naszej Kijowskiej, duchownych i świeckich wielkich i małych, tak Rzymskiego jako i Greckiego zakonu będących ani zatłumiać, i owszem wcale zachować. A gdy wakować będą: tedy takowe wszystkie Dignitarstwa i Urzędy obywatelom Ziemie Kijowskiej osiadłym stanu szlacheckiego oddawać mamy i powinni będziemy. A tak za takowym złączeniem Ziemie Kijowskiej z Koroną i Królestwem naszym Polskim Panowie Rady naszej onęj Ziemie Kijowskiej duchowni i świeccy uczyniwszy do Rady naszej Koronnej przysięgę między Radami naszymi Koronnymi, a Posłowie ich Ziemscy między Posły Ziemskimi Koronnymi na miejscach im naznaczonych zasiedli, i wotowali: i na potym wiecznemi czasy zasiadać są i będą powinni.

A na wojnę Huffy swe wedle obyczaju Koronnego stawić mają: i na potym ci przerweczeni wszyscy Panowie a obywatele Ziemie Kijowskiej na Sejmikach powiatowych na miejscach zwykłych czasów przez listy nasze naznaczonych, a wedle zwyczaju innych Ziem albo Województw Koronnych, którzyby się jednokolwiek na one Sejmiki Powiatowe zjechali, obierać mają między sobą Posły na Sejm Walny Koronny: a z tych Sejmików Posłowie ich, tak jako w Koronie Polskiej obyczaj jest, do Kijowa zjeżdzać się mają. A obranym i posłanym na ten Sejm Koronny tymże obyczajem i na strawę opatrzenie będzie dawano, jako i innym Posłom Ziemskim z Województwa Ruskiego.

Naostatek ustawujemy: aby od tego czasu we wszystkich odprawach pospolitych i na chorągwiach Ziemskich w tej Ziemi Kijowskiej przy swych dawnych herbiech, Orła znaku Koronnego Herbu używali. A tym wszystkim wyżej napisanym rzeczam, artykułom, swobodam, i wolnościom, które się tu w tym przywileju z pozwoleniem wszech Rad naszych duchownych i świeckich, i Posłów ziemskich Koronnych napisały, żadne wynajdowania, żadne przywileje ziemskie albo osobno czyjekolwiek, żadne statuta ani konstitucye Sejmowe Koronne nie będą nie mogły ani mogą szkodzić, i niwczém ubliżać wiecznemi czasy: i owszem my sami one niwczém nienaruszone pod przysięgą naszą Królestwu Polskiemu uczynioną pilnie strzedz i dźierać obiecujemy, i powinni będziemy: i Potomki nasze Króla Polskie to wszystko także niwczém nienaruszenie trzymać i przestrzegać tym listem i przywilejem naszym obiecujemy wiecznemi czasy. Jakoż na wieczne a nigdy nieporuszone używanie tych wszech wyżej mianowanych rzeczy, swobód i wolności, żeby pospolitość osobliwości, a osobliwość wszystkości i pospolitości niwczém nic i nigdy nie ujmowała, dawamy i daliśmy Panom Radom naszym duchownym i świeckim onęj Ziemie, to jest Kijowskiej, Książętom, Panom, Starostom, Dignitarzom, Urzędnikom Ziemskim, Szlachcie, i wszemu naszemu zacnemu Rycerstwu obywatelom onęj Ziemie Kijowskiej ten list nasz Przywilej, podpisawszy go własną ręką, i rozkazawszy ku niemu zawiesić pieczęć naszą, z pozwoleniem wszech Panów Rad naszych duchownych i świeckich, i Posłów Ziemskich Koronnych którzy na ten czas przy Nas byli. Jako najpierwój najwielebniejszy w Krystusie ojciec

Książdz Jakób Uchański Arcybiskup Gnieźnieński Legatus Natus & Regni Primas, Filip Padniewski Krakowski, Stanisław Karnkowski Kujawski, Adam Konarski z Kobyлина Poznanski, Piotr Myszkowski Płocki, Wojciech Staroźrzebski Chełmski, Biskupi: Sebestjan Mielecki Kasztelan Krakowski i Brzeski Starosta, Stanisław Myszkowski z Mirowa Krakowski i Starosta Krakowski i Ratyński, Piotr Zborowski Sandomirski Stobnicki Starosta, Olbrycht Łaski Sieradzki, Jan Sierakowski Łęczycki i Przeddecki Starosta, Jan z Służewa Brzeski Starosta Międzyrzecki i Koniński, Jan z Barczyna Krotoski Inowłodzki, Jan Firley z Dąbrowice Lubelski Marszałek Koronny Starosta Rohatyński, Andrzej Dembowski Bełzki Starosta Rubieszowski, Arnolph Uchański Płotcki Starosta Wyszogrodzki, Mikołaj Kiszka z Ciechanowa Podlaski Starosta Drohicki, Fabian Cema Malborski Starosta Tucholski i Stargardski, Achacy Cema Pomorski Starosta Stumski i Gniewski, Wojewodowie: Stanisław Sobek z Suleiowa Sandomirski Podskarbi Koronny Starosta Tyszowiecki i Małogoski, Andrzej Dębowski Sieradzki i Starosta Łęczycki, Adam Drzewicki Inowłodzki i Starosta Gostyński i Inowłodzki, Stanisław Herborth z Fulsztyna Lwowski Starosta Samborski i Drohobycki, Stanisław Słupecki Lubelski, Andrzej Grabia z Tęczyna Bełzki, Anzelm Gostomski Płotcki Starosta Rawski, Zygmunt Wolski Czerski Starosta Warszawski, Adam Kosinski Podlaski, Krzysztof Myszkowski z Mirowa Rawski, Jan Kostka z Stemberka Gdański Podskarbi Ziem Pruskich Starosta Pucki i Czewski, Jeronym Osoliński Sądecki, Jan Tarło z Szczekarzowic Radomski Starosta Pilźnieński i Lomaski, Mikołaj Ligeza z Bobrku Zawichostski Starosta Biecki i Zydzowski, Wojciech Przyjemski Łęcki, Jan Sienieński z Sienna Zarnowski, Jan Krystoporcki Wieluński, Jan Sienieński z Gołogór Halicki, Jan Herborth z Fulsztyna Sanocki, Szczęsny Parys Warszawski Starosta Czerski, Stanisław Kryski z Drobnina Raciński Starosta Dobrzyński, Kasztelani: Walenty Dębieński z Dębian Kanclerz, Franciszek Krasieński z Krasnego Proboszcz Płotcki etc. Podkanclerzy Korony Polskiej, Stanisław Barzy z Błózwie Marszałek Dworny Starosta Sniatyński, Stanisław Osowski Kantor Gnieźnieński Refferendarz Dworny, Jan Borukowski Proboszcz Łęczycki Kanonik Krakowski i Warszawski, Symon Ługowski Proboszcz Miechowski, Stanisław Krasieński Scholastyk Gnieźnieński, Jan Zaborowski Proboszcz Sandomirski, Andrzej Patrycy Ardiakon Wileński Kanonik Warszawski, Jeronym Choeński Kanonik Poznanski, Stanisław Fogielweder Scholastyk Warszawski, Stanisław Zamoyski Starosta Bełzki, Mikołaj Łaski Kraczy Stołu naszego Starosta Malborski i Krasnostawski, Maciej Zaliński Podkomorzy nasz, Jasieniecki Mściborski i Zyzmurski Starosta, Łukasz Łęcki Łoźniczy i Starosta Wołpiński, Erasmus Dębieński Chorąży Dworny, Jakób Piasecki Koniuszy, Erasmus Kroczewski Kuchmistrz, Stanisław Karwicki Oboźny i Latowicki Starosta, Bartłomiej Zieleński Podkomorzy Sandomirski, Mikołaj Tarło Chorąży Przemyślski, Jan Leśniowski Podczaszy Lwowski i dzierżawca Doliński, Andrzej Firley z Dąbrowice, Jan Zamoyski, Piotr Kłoczewski, Jan Dymitr Solikowski, Stanisław Krasicki, Tomasz Droiwski, Jan Parys, Sekretarze, Urzędnicy i Dworzanie nasi wierni nam mili. Dan przez ręce Wielebnego Księdza Franciszka Krasieńskiego Proboszcza Płotckiego Ardiakona Warszawskiego Podkanclerzego Koronnego na spólnym Walnym Sejmie Koronnym Lubelskim, dnia szóstego Miesiąca Czerwca, Roku Pańskiego Tysiącznego Pięćsetnego Sześćdziesiątego dziewiątego, Królowania naszego Czterdziestego.

Старѣйшій и могущественнѣйшій ихъ членъ староста Жмудскій, сказалъ слѣдующую рѣчь.

Свѣтлѣйшій, милостивѣйшій король!

Такъ какъ это дѣло (люблинская унія), которое, какъ извѣстно вашей королевской милости, обдуманно со всѣхъ сторонъ сенатомъ и послами великаго княжества литовскаго, дошло до такого положенія, что сами мы уже никакъ не можемъ рѣшиться, безъ оскорбленія нашей совѣсти, отступить отъ того, чего мы просили отъ вашей королевской милости, поэтому мы пришли сюда къ вашему величеству, чтобы представить вамъ, на чемъ остановилось это дѣло, т. е. на что мы въ прошедшую пятницу добровольно согласились, кромѣ слѣдующихъ пяти пунктовъ о наслѣдствѣ (литовскаго престола), о принадлежности (намъ) инфлянтъ, о печати (литовской), объ утвержденіи законовъ (литовскихъ). Что касается рещеса варшавскаго и люблинской привилегіи (на унію), на которые мы хотя склонились съ великою болью и стѣсненіемъ нашего сердца, по приказанію вашей королевской милости, повинуюсь въ этомъ волѣ и приказу вашему, но какъ все это намъ больно, не возможно этого выразить словами. Вѣдь мы обязаны нашему отечеству, какъ вѣрные сыны его, заботиться объ его благѣ столько, сколько намъ слѣдуетъ и сколько у насъ есть силъ и мы свидѣтельствуемъ вашимъ королевскимъ величествомъ и цѣлымъ этимъ собраніемъ, что мы это отечество наше, которое своєю кровію и жизнью сохранили цѣлымъ, защищали здѣсь столько, сколько могли. Но что мы не могли довершить (этой защиты), то пусть будетъ это приписано препятствіямъ, судьбѣ и временамъ; намъ приходится уступить, но мы уступаемъ (и ввѣряемъ наше дѣло) не какому бы то ни было декрету (сеймовому), а

милости вашего королевского величества, какъ исполнителю законовъ и общему присяжиному (которому присягали) государю. Соглашаемся на одну печать, для скрѣпленія привилегій или правъ, общихъ Литвѣ или Польшѣ, уступаемъ въ этомъ братской любви, чтобы не считали насъ какъ нибудь отдѣляющимися, отъ господъ ихъ милостей польскихъ и рѣчи посполитой, пусть рѣчь посполитая будетъ одна и общая (для Литвы и Польши), но безъ истребленія печатей литовскихъ. Просимъ также о томъ, объ чемъ сильно напоминали, при первомъ нашемъ прибытіи сюда, чтобы мы могли имѣть нашу литовскую рѣчь посполитую такую благоденствующую, какъ она есть теперь. Что касается до инфлянтовъ, то какъ мы оберегали ихъ отъ неприятелей собственными издержками и убытками, запечатлѣвая это кровью и здоровьемъ нашимъ, все это извѣстно вашей королевской милости. И что еще важнѣе, мы присягнули инфлянтамъ, что они будутъ сохранены при княжествѣ литовскомъ. По этому, если они добровольно пожелаютъ отступить отъ насъ, по совѣту и убѣжденію вашей королевской милости, то мы не будемъ противъ этого, потому что когда они отъ насъ отступятъ, то ваша королевская милость, благоволите снять съ насъ эту присягу. Но такъ какъ, я уже сказалъ, мы получили ихъ съ великими тратами, защищали ихъ и до сихъ поръ защищаемъ, принося этому въ жертву наше имущество и здоровье, то было бы справедливымъ вознагражденіемъ нашихъ тратъ, если бы за это уступлена была намъ наследственность литовскаго престола (подаренная королю Польшѣ) и исключена была изъ рецесса варшавскаго и люблинскаго акта.

Свѣтлѣйшій и милостивѣйшій государь! мы имѣемъ привилегіи предковъ вашей королевской милости, которыя свидѣтельствуютъ о томъ, что свободно были избираемы

нами наши государи. Такъ и вашъ отецъ — былъ въ Силези, въ далекой отъ насъ странѣ, а вѣдь его предки наши искали, избравъ себѣ государемъ, о чемъ онъ самъ свидѣтельствуесть. Свидѣтельствуесть также тотъ же славной памяти отецъ вашей королевской милости о васъ самихъ, что мы свободно избрали себѣ вашу королевскую милость, еще въ вашемъ дѣтствѣ. И сколько вы надъ нами царствуете отъ дѣдовъ, прадѣдовъ, вездѣ видно, что надъ нами царствовали государи по избранію. Но какое бы наслѣдство вы ни хотѣли имѣть, если можетъ только быть наслѣдство тамъ, гдѣ свободно избираютъ государя, мы во всякомъ случаѣ видимъ, что это наслѣдство которое ваша королевская милость благоволили отдать коронѣ (польскому королевству) рецессомъ варшавскимъ и привилегіею люблинскою, приносить намъ порабощеніе наше коронѣ (польскому королевству), потому что если есть на насъ наслѣдство и ваша королевская милость его передаете коронѣ, тогда вы и насъ вмѣстѣ съ наслѣдствомъ передаете коронѣ, какъ рабовъ. А потому не думается намъ, чтобы мы могли это сдѣлать съ доброю совѣстію, размышленіемъ и съ доброю своею славою, и слѣдовало бы сдѣлать такъ, чтобы въ той записи, которую мы дадимъ, съ обща съ папами коронными (поляками) не упоминать, ни о рецессѣ варшавскомъ, ни о привилегіи люблинской, въ которыхъ то наслѣдство дано вашею королевскою милостию коронѣ, и касательно которой и другихъ вещей было представлено, что мы ихъ и не слышали, и не видѣли, и не знаемъ, и ни съ кѣмъ не имѣли объ нихъ рѣчи. И если бы намъ, честнымъ людямъ, пришлось утверждать это, то ваша королевская милость сами понимаете, что этого намъ не слѣдуетъ дѣлать, потому что вѣдь не въ обычаѣ, чтобы крѣпостные утверждали даръ своихъ господъ, и если бы мы это утверждали, то закрѣпляли бы коронѣ

наше наслѣдство, а съ нимъ и наше порабощеніе. А такъ какъ намъ уже въ этомъ не къ кому прибѣгнуть, развѣ только къ Богу и къ вашей королевской милости, нашему милостивому государю, виновнику и распорядителю нашихъ почестей и защитнику нашихъ правъ, какъ помазаннику Божію; то вотъ мы теперь стоимъ предъ вашею королевскою милостію. Какъ пріѣхали мы сюда добровольно, такъ добровольно и стоимъ теперь передъ вами, какъ вѣрные и покорные подданные ваши, и съ радостію это дѣлаемъ, но просимъ съ низайшею нашею просьбою, благоволите ваша королевская милость такъ привести къ концу это дѣло, чтобы оно не было соединено съ неволею и съ посрамленіемъ нашимъ и потомковъ нашихъ. Не допустите ваше величество посрамить насъ, пусть этотъ актъ такъ завершится, чтобы на насъ не было ни одного пятна. Будьте же сами ваше величество стражемъ и умирителемъ этого дѣла, и пусть это будетъ величайшею вашею милостію, если все это вы совершите въ любви, потому что безъ всякаго сомнѣнія придетъ время, что было бы очень больно намъ, или внукамъ нашимъ, если бы пришлось смотрѣть на эти сегодняшнія дѣла, вмѣсто радости, съ большимъ сожалѣніемъ или обвинять насъ, что мы не видѣли такой своей неволн. И мы уже доведены до того, что должны броситься съ униженною нашею просьбою къ ногамъ вашей королевской милости (тутъ съ великимъ плачемъ всѣ пали на колѣни). Умоляемъ васъ ради Самого Бога, благоволите припомнить нашу службу, нашу честную вѣрность и кровь нашу, которую мы для твоей царской славы проливали. Благоволи такъ насъ устроить, чтобы это для всѣхъ было съ честію, а не съ униженіемъ, съ сохраненіемъ добраго имени нашего и твоей царской совѣсти. Благоволи ради Самого Бога помнить то, на что ты намъ присягнулъ (тутъ съ плачемъ встали и изъ нашихъ полковъ,

рѣдко кто не плакалъ, или не былъ взволнованъ сожалѣніемъ, потому что много сенаторовъ плакало. Тутъ староста жмудскій, обратившись съ рѣчью къ сенаторамъ (польскимъ) говорилъ:)

Милостивые паны коронные, просимъ ради Самого Бога, вашихъ милостей, нашихъ милостивыхъ государей, кончить это такъ, чтобы это было съ доброю совѣстію и честію нашею и радостію вашею и насъ вашихъ братьевъ *.

Но всѣ эти муки литовскаго народнаго духа, вылившіяся такъ полно въ этой рѣчи, были напрасны. Сенаторы польскіе и самъ король отвѣчали литовцамъ, что ихъ грусть происходитъ отъ непривычки къ этому новому дѣлу, но пройдетъ скоро, потому что это братскій союзъ и по всему видно угоденъ Богу, необходимо по этому на все согласиться. Духъ латинскаго общества, великолѣпно высказался въ этихъ польскихъ рѣчахъ и дѣйствіяхъ. Но въ Литвѣ этотъ духъ, не былъ еще тогда такъ силенъ. Самъ даже жмудскій латинскій епископъ задумался при этомъ и попросилъ для литовцевъ нѣсколько времени на размышленіе, послѣ котораго опять выступилъ староста жмудскій и сказалъ, что видно литовцы сильно согрѣшили передъ Богомъ, когда приходится видѣть, что предстоитъ на мѣсто одного народа перенести другой (польскій на мѣсто литовскаго). Ясное дѣло, что и староста жмудскій уже близокъ былъ къ полному согласію. Онъ дѣйствительно опять отдавалъ все на волю короля, но просилъ, чтобы король далъ хоть письменное свидѣтельство, что не загублена будетъ Литва и что они литовцы, защи-

* Дзл. стр. 183—185. Рук. діар. подъ 27 іюня. Между обими списками есть нѣсколько важныхъ вариантовъ; мы держались вообще списка Дзялыскаго, но въ нѣсколькихъ мѣстахъ приняли чтеніе рукописнаго діаріуша, такъ какъ у Дзялыскаго иногда оказывалось отсутствіе смысла.

щали ее всѣми силами. Отказано и въ этомъ. Между тѣмъ на слѣдующій день въ праздникъ Петра, по всѣмъ костеламъ люблинскимъ совершалось молебствіе и произносились торжественныя рѣчи по случаю этого мучительнаго жертвоприношенія Литвы. 30 июня еще нѣсколько возились съ литовцами, которые добивались, чтобы смягчить хоть въ выраженіяхъ люблинскій декретъ и сохранить все-таки литовскую печать. Но ни что не помогло. Того же дня объявлено, что литовцы на все согласились и будутъ присягать на слѣдующій день, 1 июля, въ который дѣйствительно и происходила присяга. На долю литовцевъ, присягнувшихъ на этотъ декретъ, столь недобровольно и недобросовѣстно, оставалась только надежда, что король не приведетъ въ исполненіе всего этого декрета. Дѣйствительно ни Августъ, ни его преемники, не исполнили его въ точности, ни уничтожили литовской печати, которая имѣла болѣе важное значеніе, чѣмъ мы представляемъ. Она вмѣстѣ съ литовскими государственными чинами, и главное вмѣстѣ съ литовскимъ статутомъ, служила живымъ напоминаніемъ литовской отдѣльности отъ Польши и сохранила въ лучшихъ людяхъ литовское сознаніе и литовскія вѣрованія до того времени, когда проснулся народъ и взглянулъ на люблинскую унію, глазами казаковъ въ XVII столѣтіи, глазами уманьскихъ и волынскихъ гайдамаковъ въ XVIII столѣтіи и наконецъ свѣтлыми глазами мирной народной воли нашихъ временъ. Мы обращаемъ особенное вниманіе читателей на народныя взгляды на соединеніе Литвы съ Польшей. Въ нихъ исходная точка, для вѣрнѣйшей оцѣнки люблинскаго соединенія литовскаго княжества съ польскимъ королевствомъ. Въ нихъ историческій народный приговоръ русско-польскому государству, погибшему именно отъ соединенія этихъ двухъ элементовъ—русскаго и польскаго.

Меньше чѣмъ черезъ столѣтіе, расторгается союзъ литовскаго княжества съ польскимъ королевствомъ. Вся западная Россія, тянется къ восточной и пересплываетъ въ сепаративныя тенденціи казаковъ, такъ что Хмѣльницкій, виновникъ и герой народнаго торжества, является на перяславской радѣ 1654 года, только невольнымъ исполнителемъ народной волн—присоединиться къ Россіи.

Черезъ столѣтіе безкопечныхъ смуть и обезсилія казаковъ, въ шестидесятыхъ годахъ XVIII столѣтія поднимается тоже движеніе, обхватываетъ Украину, ознаменовывается страшною уманскою рѣзней поляковъ, послѣ неудачъ, повторяется въ осьмидесятыхъ годахъ того же столѣтія на Волынѣ, и никто не сомнѣвается тогда въ характеръ этого движенія: всѣ увѣрены и видятъ, что народъ отрѣкается отъ всего польскаго и тянется всѣми силами къ Россіи. Мы обращаемъ все вниманіе читателей на эти послѣднія событія, потому что онѣ рѣшительно не разработаны и затемнены дипломатическими дѣлами того времени. Кто прочтаетъ хоть не много памятниковъ объ уманскихъ и волынскихъ гайдамакахъ — эти донесенія о возстаніи народа, объ его ненависти къ латинству и Польшѣ и любви ко всему русскому и православному, эти крайнія мѣры тогдашняго польскаго правительства, объявлявшаго изгнаніе всѣмъ двигателямъ народнаго дѣла, признаваемымъ выходцами изъ Россіи; тотъ ни на мнуду не усомнится, что тогда подготовлялось повтореніе исторіи Хмѣльницкаго, и Россія дождалась бы всенароднаго, торжественнаго, какъ при Хмѣльницкомъ, предложенія и просьбы взять подъ свою власть всю западную Россію, если бы если бы не Пруссія и Австрія. Эти державы, когда увидѣли, что вырабатывается историческій, неминуемый раздѣлъ Польши на русскія и польскія области, и что Россія непременно возьметъ и не можетъ не взять русскихъ областей, рѣ-

шлись воспользоваться этимъ событіемъ въ свою такъ же пользу и предложили покончить и съ дѣйствительною Польшею, чего могло не быть и то чѣмъ Россія тогда вовсе не думала, предложили раздѣлить въ то же время дѣйствительную Польшу. Екатерина имѣла несчастье, вопреки мольбамъ Панина, согласиться на эти предложенія; послѣ того, Екатерина принуждена была, въ видахъ систематическаго приготовленія къ раздѣлу всего польскаго государства, давить западно-русскія народныя возстанія, стремившіяся присоединиться къ Россіи, независимо отъ хода дипломатическихъ переговоровъ.

Такимъ образомъ вѣковая историческая работа—распаденія польскаго государства на русскія и польскія области смѣшана была съ случайною нѣмецкою работою уничтожить государственную самостоятельность и въ чисто польскихъ областяхъ, — Россія даже признана главною виновницею гибели Польши. По этому пути пошли, какъ извѣстно, и общественное мнѣніе и даже политика. Но наука не можетъ идти этимъ путемъ. По ее даннымъ, которыя безъ сомнѣнія сдѣлаются со временемъ общедоступнымъ достояніемъ, оказывается, что гибель самостоятельной жизни чисто польскихъ областей — особое дѣло, дипломатическое, нѣмецкое, а расторженіе союза бывшаго литовскаго княжества и Польши, расторженіе русско-польскаго государства — дѣло опять особое, только прикрытое дипломатіей, а на дѣлѣ чисто историческое и неизбежное. Въ этомъ убѣдить даже самый легкій анализъ послѣдствій люблинской уніи.

Мы показывали, какіе различныя элементы были въ Литвѣ и въ Польшѣ. Люблинская унія насильственно открывала ихъ другъ передъ другомъ. Борьба должна была неизбежно завязаться. Люблинская унія усиливала ее еще тѣмъ, что насильственно гарантировала торжество польскихъ элементовъ надъ элементами литовскаго княжества, въ особенности рус-

скими, какъ болѣе обманчивыми по сходству коренныхъ славянскихъ началъ и болѣе опасными по собѣдству сильнаго русскаго государства. Но насиліе, даже тщательно гарантированное видимымъ успѣхомъ, не всегда ведетъ къ дѣйствительному успѣху. Такъ случилось и съ люблинскою униєю. Она измучила и испортила жизнь населенія литовскаго княжества, но испортила такъ же и загубила жизнь чисто польскаго населенія, областей дѣйствительной Польши.

Историческій институтъ Польши — польское шляхетство съ избирательною системою королевской власти съ одной стороны и хлопствомъ съ другой — составляющій до сихъ поръ обаяніе для многихъ поляковъ, давно осужденъ исторіей и наукой. Но больше чѣмъ вѣроятно, что если бы польское государство состояло только изъ чисто-польскаго народа, то институтъ польскаго шляхетства могъ бы перестраиваться въ другой и безъ погибели польскаго государства. Но со всѣмъ другою исходъ этой работы долженъ былъ быть въ русско-польскомъ государствѣ.

Въ монархической Литвѣ замѣна наследственной династіи республиканскою избирательною немедленно усиливала и безъ того сильный въ ней аристократизмъ, что должно было сейчасъ же отразиться гнетомъ на всѣхъ низшихъ сословіяхъ. Эти сословія теперь вмѣсто царствующей династіи получали олигарховъ. Отъ того-то послѣ люблинской униіи въ литовскомъ княжествѣ возможны были такія всемогущія партіи, какъ Потоцкихъ, Чарторижскихъ или Радзивилловъ, какихъ никогда не могла выставить дѣйствительная Польша. Отъ того въ позднѣйшее время большая часть конфедерацій составлялась въ Литвѣ, а не въ Польшѣ; отъ того наконецъ, еще болѣе замѣчательное явленіе — почти всѣ избирательные короли не изъ иностранцевъ — были — магнаты Литвы, а не Польши. Республиканская польская шляхта на землѣ польской не давала излишка

ниго простора своимъ членамъ и не легко дозволяла имъ выдвигаться такъ высоко, чтобы попасть въ король. Это гораздо легче было въ Литвѣ, гдѣ, не смотря на гибельное вліяніе, крѣпки были и аристократическія преданія и дѣйствительная аристократическая сила. Литовскій порядокъ вещей, столь заманчивый для высшей польской шляхты, не могъ оставаться безъ подражанія. Шляхта эта потянулась за литовскою аристократіею. Польскій историческій строй шляхетства разстроивался еще болѣе. Партіи и смуты усиливались и въ Польшѣ по образцу Литвы. Портился природный историческій польскій шляхтичъ. Литва помогала этой порчѣ и съ другой стороны, ее работъ, илюстрируя ее.

Мы знаемъ, что литовское боярство, значительно зависѣвшее отъ своей аристократіи притянуто, было Польшею къ равенству съ нею. Но это было мечтательное, а не дѣйствительное равенство. Литовская аристократія стояла надъ нимъ слишкомъ высоко, а послѣ люблинской уніи стала еще выше. Благодаря этому, литовское шляхетство развило въ себѣ два позорныя и гибельныя свойства—дѣйствительное раболѣпіе передъ аристократіею и непомѣрные, мечтательныя притязанія. Неизбѣжное при этомъ недовольство своимъ положеніемъ заражало польскую шляхту и породило тѣ конфедераціи, смуты, которыя поражаютъ такимъ множествомъ послѣ люблинской уніи. Мы знаемъ, что оныя оштрафовали и Но что всего важнѣе, люблинская унія совершенно оторвала литовскую и даже польскую аристократію и шляхту отъ народа. Всѣ оныя одна за другой понеслись вверхъ къ нецѣлеслѣпнымъ преимуществамъ и притязаніямъ, а народъ оставилъ за собой, — оныя очутились слишкомъ низко къ нимъ, и они его еще больше толкнули и повергли въ безвыходное рабство, въ которомъ жизнь хлопа цѣнилась такъ низко, какъ нигдѣ не цѣнится жизнь негра.

Этому неизмѣрному злу въ особенности благопріятствовали

вало слѣдующее обстоятельство: извѣстно, что положеніе безправнаго сословія особенно тяжело бываетъ, если надъ нимъ стоитъ иноплеменное или инородное полноправное сословіе. Оно тогда удваивается различіемъ національнымъ и превращается въ безправность народную. Люблинская унія выработала эту народную западно-русскую холопскую безправность тѣмъ, что отворила навстежь двери въ Литву всѣмъ полякамъ, которые совсѣмъ иначе взглянули на иноплеменнаго русскаго хлопа, чѣмъ смотрѣли на родича—польскаго хлопа. Но вершина всего зла соединенія Литвы съ Польшей—латинство, о которомъ мы до сихъ поръ ничего не говорили, чтобы не разбрасывать частей этой многосложной, и до сихъ поръ, мудреной машины.

До перваго соединенія Литвы съ Польшей вѣра въ Литвѣ была дѣломъ совѣсти, а не интересомъ государственнымъ и предметомъ выгоды. Ягелло первый измѣнилъ это великое начало жизни литовской и далъ вѣрѣ значеніе государственное, которое, встрѣтившись съ свойственнымъ латинству фанатизмомъ, повело къ жестокимъ насиліямъ и преслѣдованіямъ русскаго православнаго народа. Впрочемъ, до люблинской унии система эта не могла развернуться на большемъ пространствѣ мѣста и времени. Литва закрыта была передъ Польшей. Латинскую іерархію въ Литвѣ наполняли большею частію мѣстные литовскіе жители, связанные съ народомъ единствомъ національнымъ, преданіями и часто общою ненавистію къ Польшѣ. Всякое движеніе польскаго латинскаго фанатизма ослаблялось, ударившись въ эту преграду. Люблинская унія уничтожила эту преграду. Послѣ нее въ Литву поступали патеры—поляки съ тройнымъ оружіемъ противъ бѣднаго народа—съ оружіемъ религіознаго деспотизма, національнаго разлечія и шляхетскаго властолюбія. Насиліе религіозное могло выработываться въ стройную, постоянно дѣйствующую теорію. Явился не-

медленно и всемірные двигатели этой теоріи — иезуиты и воплощеніе ея — церковная унія.

Необходимо остановиться на этихъ послѣдствіяхъ соединенія Литвы съ Польшею и поставить ихъ на подлежащее ихъ мѣсто.

Всѣ польскія перемѣны въ Литвѣ — избирательная система королевской власти, усиленіе аристократизма, порча боярства, наплывъ поляковъ, — все ложилось на народъ, но не прямо, не вездѣ или не легко могло быть сознано. Но латинство легло на него прямо и вездѣ, заглянуло въ избу, повернуло совѣсть. Въ немъ народъ узналъ и понялъ люблинскую унію. Онъ увидѣлъ, что она, стубившая его династію, аристократію, боярство подошла къ нему съ полною чашею яду. Вотъ, почему онъ началъ вставать на ноги, какъ только стало вѣдаться въ его жизнь иезуитство и унія и сталъ рвать цѣпи, приковавшія его къ Польшѣ.

Много прошло времени съ тѣхъ поръ. Погибло Цолюское государство, погибло иезуитство, погибла и унія, погибла наконецъ хлопская неволя, — народъ все стоитъ противъ Польши и чувствуетъ ея цѣпи — цѣпи вліянія польскаго и присутствія польскаго въ его странѣ, и кто не видитъ, что исторія направляется къ тому, чтобы порвать и эти цѣпи! Какъ жестоко казнить исторія за святотатственное признаніе совершенно различныхъ странъ: *unum regnum, unus populus!* Она казнить за это даже славянское братство Польши и всей Россіи!

Вотъ, что празднуютъ Поляки подъ именемъ братскаго люблинскаго союза Литвы съ Польшею.

„ OGNIEM I MIECZEM ”

A

RZECZYWISTOSC HISTORYCZNA .

Równocześnie w miarę postępu powieści, rodzi się w nim poczucie tej potrzeby, która mogła przyjść na myśl tylko powieściopisarzowi historycznemu Polski w rozbiorach, t.j. idei, w sensie wskazań dla ogółu, potrzeby zresztą czysto z zakresu ówczesnej Polski, gdyż w zasadzie to co pisał, t.j. romans wpleciony w obraz historyczny, idei i wskazań dla narodu nie wymagał. Ciągłe bowiem jeszcze pisał tylko "powieść z dawnych lat", a nie żadną trylogję dla "pokrzepienia serc".

Tymczasem, wobec założeń początkowych, na ideę było już zapóźno, ani też zasadnicze źródła Sienkiewicza nie dawały mu do tego podstawy myślowej. Podobnie wreszcie postać kniazia Jaremy można było obrazowo apoteozować, jak to zresztą zrobił Juljusz Kossak, ale przecież było trudno - mimo wysiłków - w jego rolę dziejową i czyny wcielić jakieś wskazania dla Polski, nawet drogą wkładania w niego marzeń, które faktycznie zwalczał. Zakończył swą powieść Sienkiewicz znanymi słowami "nienawiść wrosła w serca i zatrąła krew pobratymczą", chociaż przedtem nie naprowadzał ani jednego momentu, że to jest walka pobratymczych obozów, czy dusz, a natomiast rzekomą dzicz kozacką przeciwstawiał apoteozie szlachetczyzny i oligarchji. Zwrócił już na to uwagę J.Kijas /"Ruch Liter.1927, str.267/, że Sienkiewicz we wspomnianej wyżej swojej recenzji Kubali w "Niwie", uwagi swoje o tych czasach zakończył wręcz przeciwnem twierdzeniem, a mianowicie, " - rzecz godna uwagi i zastanowienia się - pamięci tych czasów nie towarzyszy nienawiść" /XVII, 696/. Nie spostrzegła jednak ta krytyka literacka dotychczas, że te dodawane przez Sienkiewicza na końcu słowa " o krwi pobratymczej", tak często w opracowaniach cytowane, były już tylko beznadziejną, spóźnioną próbą dorobienia ideologii w sensie wskazań. Na wyrobienie bowiem idei w ciągu pisania było już zapóźno i nic dziwnego, że mu potem z takim ogromnym naciskiem przygwoździł z miejsca ten fakt Z.Kaczkowski /"Wędrowiec" 1884, str.483/. Słusznie bowiem zapytał go Kaczkowski w krytyce, co której powrócę : "jakaż jest myśl dziejowa w Sienkiewicza powieści? Jakaż jest myśl choćby samego autora? Szukamy jej wszędzie , ale nie możemy znaleźć."

Rzeczywiście bowiem ten obraz historyczny, jakim jest "Ogniem i Mieczem" najniewłaściwiej tłumaczony potem słowami i tendencjami znacznie późniejszymi, jest powieścią bezideową, zresztą głównie dlatego, że tej idei przewodniej dla całości nie mogły dać Sienkiewiczowi ani źródła, ani historjografia tych czasów. Jakkolwiek ten właśnie, początkowo ujemny, moment stanie się punktem wyjściowym roli Sienkiewicza, jako tego, który był "duchowym wodzem narodu" /słowa Czempińskiego i całej odnośnej literatury/, jakkolwiek ten brak ideowości nadał właśnie jego pierwszej historycznej powieści największy rozmach i najbardziej artystyczne ujęcie

wśród wszystkich jego utworów, jest on powodem, że "Ogniem i Mieczem" jest dziełem, na stałe, niepedagogicznym, chociaż niewątpliwie było swego czasu odżywką regeneracyjną dla najlepszych stron duszy polskiej.

Co więcej - "Ogniem i Mieczem" stało się niemal przypadkowo dziełem, które zaciążyło w sposób wyjątkowo sugestywny, a ujemny, na polskim odczuwaniu tej kwestji, którą nazwałem drugoplanową dla Sienkiewicza i dla potrzeby krytyki "Ogniem i Mieczem" t.j. na odczuwaniu sprawy kozackiej, czyli mówiąc po dzisiejszemu - ukraińskiej.

732